

Sveučilište u Zagrebu

Arhitektonski fakultet

Poslijediplomski specijalistički studij
Arhitektura i urbanizam, Prostorno uređenje
Ciklus: Strateško planiranje i održivi razvoj

Renata Kordić

**Zaštita i očuvanje kulturne baštine na
primjerima starohrvatske sakralne
arhitekture**

**Međuodnos kulturnog dobra i okruženja
u prostornim planovima**

ZAVRŠNI RAD

Zagreb, 2021.

Sveučilište u Zagrebu

Arhitektonski fakultet

Poslijediplomski specijalistički studij
Arhitektura i urbanizam, Prostorno uređenje
Ciklus: Strateško planiranje i održivi razvoj

Renata Kordić

Zaštita i očuvanje kulturne baštine na primjerima starohrvatske sakralne arhitekture

Međuodnos kulturnog dobra i okruženja u prostornim planovima

ZAVRŠNI RAD

Mentor: dr.sc. Zlatko Karač

Zagreb, 2021.

University of Zagreb

Faculty of Architecture

Postgraduate Specialist Study
Architecture and Urbanism, Spatial Planning
Cycle: Strategic Planning and Sustainable Development

Renata Kordić

Protection and Preservation of Cultural Heritage Based on Examples of Croatian Pre-Romanesque Sacral Architecture

Interrelation between Cultural Property and the Surrounding Area in the Context of Spatial Planning

FINAL WORK

Mentor: Zlatko Karač, PhD

Zagreb, 2021.

SAŽETAK

Središnja tema istraživanja je zaštita i očuvanje kulturne baštine s kritičkim osvrtom na međuodnos kulturnog dobra i okruženja u prostornim planovima. Za užu temu razmatranja, radi mogućnosti usporedbe odabrana su dva područja, povijesno i kulturološki različita: sjeverno područje Nina i južno područje Pelješca sa zaleđem. U svakom području razmatraju se dva ključna lokaliteta (crkva sv. Križa u Ninu, crkva sv. Nikole na Prahuljama kod Nina, crkva sv. Mihajla kod Stona i ostaci crkve „Rotonda“ kod Ošlja), odnosno građevine starohrvatske sakralne arhitekture snažno povezane sa širim prostornim okruženjem u urbanističkom i vizurnom smislu. Glavni kriterij odabira lokaliteta bio je različito prostorno okruženje, odnosno odabir povijesnih građevina koje se nalaze u različitim krajoličnim jedinicama. Ovo prostorno okruženje izrazito je važno pri vrjednovanju i zaštiti povijesnog lokaliteta, budući da sadrži vrijednosti proizašle iz slojeva povijesnog razvoja, stoga predstavlja njegov integralni dio i značajno doprinosi valorizaciji samog kulturnog dobra. Odabranom metodologijom istraživanja analiziraju se rješenja zaštite prirodne i kulturne baštine (prostorno-planska i konzervatorska) za razmatrane lokalitete te se, sagledavajući ih u kontekstu neposrednog i šireg prostornog okruženja, izdvajaju one mjere koje doprinose/onemogućuju zaštitu. Kao krajnji cilj ovog istraživanja izdvajaju se oni ključni pojmovi očuvanja i zaštite koji bi se u procesu izrade prostornog plana, morali uzeti u obzir pri sagledavanju odnosa između kulturnog dobra i prostorno-planskog dokumenta.

Radom se također želi ukazati i na izostanak integralnog vrjednovanja kulturno-povijesnih, prirodnih i krajobraznih vrijednosti prostora, koje je moguće ostvariti samo kroz interdisciplinarnu suradnju brojnih dionika koji su uključeni u procese upravljanja kulturnom baštinom. Doprinos provedenog istraživanja očekuje se u usmjerenju budućeg planerskog odnosa prema zaštiti kulturne baštine osobito pojedinačnog kulturnog dobra, sukladno suvremenim principima zaštite. Primjena istraživanja može poslužiti prostornim planerima u poboljšanju postojećih i razvoju novih modela prostornih planova, koji su kroz status pravnog akta postali okvir za zaštitu i očuvanje kulturne baštine, osobito pojedinačnog kulturnog dobra.

Ključne riječi: kulturna baština, starohrvatska sakralna arhitektura, okruženje, prostorni plan

ABSTRACT

The subject matter of the research is the protection and preservation of cultural heritage with a critical review of the interrelation between cultural property and the surrounding area in the context of spatial planning. For the purpose of comparison, I have chosen two areas of different historical and cultural characteristics: northern Nin area and southern Pelješac area with its hinterland, as the focal point of this paper. Two key sites are examined for each area (the Church of the Holy Cross in Nin, the Church of St. Nicholas at Prahulje near Nin, the Church of St. Michael near Ston and the remnants of the Rotunda church in Ošlje), that is, Croatian pre-Romanesque sacral architecture buildings closely connected to their wider surrounding area in an urban and visual sense. The main criterion for choosing the sites were the different spatial surroundings, that is, historical buildings set in different landscapes. Surroundings are exceptionally important with regard to evaluating and protecting a historical site since they carry value rooted in the layers of historical development and therefore constitute the integral part of the site and significantly contribute to the valuation of the cultural property. The methodology chosen for the purpose of the research analyses possible solutions for protecting the natural and cultural heritage (spatial planning and conservation) relating to the examined sites, whereby measures that contribute to/preclude the said protection are singled out by looking at the context of the immediate and wider surrounding areas. This research is ultimately aimed at singling out the key terms related to preservation and protection that would have to be taken into account in the process of drawing up a spatial plan when considering the relation between cultural property and spatial planning documents.

The purpose of the work is also to highlight the lack of integral evaluation of cultural and historical, natural and landscape spatial values, possible only through interdisciplinary cooperation between a number of actors involved in the process of cultural heritage management. The contribution of the conducted research is expected in terms of aligning the future planning relationship towards protection of cultural heritage, especially individual cultural properties, according to modern principles of protection. The research can assist spatial planners in improving the existing and developing new spatial planning models, which have, based on their legal act status, become the framework for protecting and preserving cultural heritage, especially individual cultural properties.

Keywords: cultural heritage, Croatian pre-Romanesque sacral architecture, surrounding area, spatial plan

Starohrvatske crkvice nisu katedralnih dimenzija. Poneke bi mogle sklopiti mjere unutar sobe našeg skromnog stana. Svodeći ih na dvodimenzionalni list knjige, umanjujući ih mnogo puta do njihovih paradimenzija, one zadržavaju svoju pravu monumentalnost, onakvu kakvu poprima prapovijesna Venera na dlanu ruke. (Nenad Gatin, Gatin N. - Pejaković, M., Starohrvatska sakralna arhitektura, 1982.)

Rad posvećujem roditeljima

SADRŽAJ:

UVOD	1
1.1. Područje istraživanja	2
1.2. Motivi istraživanja	2
1.3. Kriterij odabira teme/lokaliteta.....	3
1.4. Cilj istraživanja.....	3
1.5. Plan i metodologija.....	3
1.6. Očekivani doprinos istraživanja.....	4
2. TEORIJSKA POLAZIŠTA, RAZMATRANJE I PRIMJERI	5
2.1. Teorijska polazišta	5
2.1.1. Međunarodni i europski dokumenti	5
2.1.1.1. Povelje, deklaracije, preporuke	6
2.1.1.2. Konvencije	9
2.1.2. Nacionalni dokumenti	11
2.2. O odnosu kulturne baštine i prostornog planiranja, primjeri	17
3. POVIJESNI ZNAČAJ I OBILJEŽJA STAROHRVATSKE SAKRALNE ARHITEKTURE	23
4. SJEVERNO PODRUČJE, PODRUČJE NINA	36
4.1. Lokaliteti razmatranja, arhitektonske odlike i vrijednosne odrednice.....	36
4.1.1. Kataloška jedinica - Crkva sv. Križa u Ninu	36
4.1.2. Kataloška jedinica - Crkva sv. Nikole na Prahuljama kod Nina	38
4.2. Pregled zaštite kroz prostorno-plansku dokumentaciju	40
4.2.1. Prostorni planovi i kartografski prikazi.....	40
4.2.1.1. Područje crkve sv. Križa	40
4.2.1.2. Područje crkve sv. Nikole.....	43
4.2.2. Odredbe za provedbu prostornih planova, aspekt zaštite	47
5. JUŽNO PODRUČJE, PELJEŠAC SA ZALEĐEM	50
5.1. Lokaliteti razmatranja, arhitektonske odlike i vrijednosne odrednice.....	50
5.1.1. Kataloška jedinica - Crkva sv. Mihajla kod Stona.....	50
5.1.2. Kataloška jedinica - Ostaci crkve „Rotonda“ kod Ošlja	52
5.2. Pregled zaštite kroz prostorno-plansku dokumentaciju	54
5.2.1. Prostorni planovi i kartografski prikazi.....	54

5.2.1.1.	Područje crkve sv. Mihajla.....	54
5.2.1.2.	Područje crkve „Rotonda“	58
5.2.2.	Odredbe za provedbu prostornih planova, aspekt zaštite	61
6.	PREGLEDNI PRIKAZ RJEŠENJA ZAŠTITE.....	67
6.1.	Sjeverno područje, područje Nina.....	67
6.2.	Južno područje, Pelješac sa zaleđem	71
7.	KOMPARATIVNA ANALIZA KONTEKSTA ZAŠTITE	77
7.1.	Sjeverno područje, područje Nina.....	77
7.2.	Južno područje, Pelješac sa zaleđem	79
7.3.	Komparativna analiza	81
8.	RASPRAVA I ZAKLJUČAK.....	82
	POPIS POKRATA	88
	LITERATURA	89
	PRAVNI IZVORI.....	90
	DOKUMENTACIJSKI IZVORI.....	91
	MREŽNI IZVORI.....	92
	POPIS TABELA.....	92
	POPIS SLIKA.....	93
	PRILOZI.....	97

UVOD

Bogatstvo kulturno-umjetničke baštine na tlu Hrvatske iščitava se kroz sva povijesna razdoblja još od prapovijesnih nalazišta. Njezina teritorijalna rasprostranjenost očituje se u širokom rasponu, od pojedinačnih spomenika, urbanih struktura brojnih naselja, gradova, otoka do prirodnog i kulturnog pejzaža/krajolika. S razvojem antike razvijaju se i prvi oblici urbanog života. Plodno antičko doba koje se prepliće kroz slojeve ranog srednjeg vijeka i danas predstavlja vrijednu okosnicu prostorno-strukturalne organizacije mnogih naših gradova na kopnu i otocima. Ta vrijedna ostavština obvezuje nas u istraživanju, očuvanju i zaštiti cjelovitog prostorno-vremenskog konteksta. Navedeni kontekst bitan je i za ostala povijesna razdoblja kao i općenito za valorizaciju i očuvanje kulturne baštine. Početci zaštite kulturne baštine u našoj zemlji datiraju u doba Austrijske Monarhije utemeljenjem znanstvenih i kulturnih institucija te profesionalnih udruženja sredinom 19. stoljeća. Pod utjecajem Beča nastaju temeljna načela zaštite spomenika u Hrvatskoj. U šezdesetim godinama prošlog stoljeća sve do devedesetih godina, u zaštiti kulturne baštine velika se pažnja posvećivala vrijednosti prostora, njegovoj slojevitosti i vrijednostima ambijenta. Nesporno je da je onodobna zaštita slijedila europske trendove koji su bili usmjereni i na prostorni aspekt zaštite.

U nama bližem poslijeratnom razdoblju, uslijed tranzicijskih promjena i procesa globalizacije, kulturna baština ugrožena je posebno u prostornom i vizurnom kontekstu (prekomjerna širenja građevinskih područja, nelegalna gradnja, snažan utjecaj privatnog kapitala). Osim navedenog, zaštita je usmjerena na pojedinačne objekte, spomenike i komplekse bez cjelovitog sustava vrjednovanja kulturno-povijesnih i prirodnih vrijednosti prostora.

Ulaskom u Europsku uniju intenziviraju se promjene te otvaraju nove mogućnosti i obveze sustava i strukture zaštite. Današnji suvremeni principi vrjednovanja i zaštite temelje se na činjenici da je svako kulturno dobro nedjeljivo povezano s neposrednim i širim prostornim kontekstom. Takav pristup podrazumijeva uspostavu integralnog vrjednovanja kulturno-povijesnih, prirodnih i krajobraznih vrijednosti prostora/regije. U tom je smislu značajna uloga kvalitetnog prostornog planiranja koje predstavlja ključan alat za zaštitu prostora i važnu sastavnicu u sustavu njegove integralne zaštite.

1.1. Područje istraživanja

U radu se istražuju modaliteti zaštite i očuvanja kulturne baštine na primjerima starohrvatske sakralne arhitekture. U prvom redu, kroz odabrane primjere razmatra se međuodnos pojedinačnog kulturnog dobra i okruženja u prostornim planovima. Pri tome se prostorno okruženje vrjednuje kao element integriteta i autentičnosti povijesnog kulturnog dobra (temeljeno na međunarodnim dokumentima o zaštiti). Stoga se zaštita kulturnog dobra ne bi smjela odnositi samo na njegovo fizičko očuvanje već i na njegov položaj i ulogu unutar širih graditeljskih odnosno prostornih cjelina. U tom smislu, u radu je potrebno razmotriti i međuodnos zaštite pojedinačnog kulturnog dobra u odnosu na zaštitu šireg prostornog konteksta te implementaciju jedne i druge zaštite u prostornim planovima. Istraživanje se provodi na prostornim planovima regionalne i lokalne razine. Na taj će se način provesti analiza integralnog vrjednovanja zaštite za odabrana kulturna dobra koja imaju i važno povijesno značenje. Podredno će se razmotriti i dvojak odnos/pristup između zaštite i prostornog planiranja, s jedne strane u odnosu na pojedinačno kulturno dobro, a s druge strane u odnosu na širi prostorni kontekst. Kako zaštite djeluju jedna na drugu te na koji način pomažu/odmažu čuvanju prostora. Za potrebe istraživanja, ključan je bio odabir građevina koje se nalaze u različitim krajobraznim jedinicama: urbani, suburban i ruralni krajobraz/krajolik. Također će se sagledati odnos zaštite prirodne i kulturne baštine definiran Zakonom o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, u odnosu na dokumente prostornog uređenja. Da li su zaštite usklađene te da li se zaštita definirana Zakonom o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara kroz rješenje o zaštiti, implementira u dokumente prostornog uređenja u smislu prostorno-planske zaštite na odgovarajući način.

1.2. Motivi istraživanja

Tema starohrvatske sakralne arhitekture kroz zaštitu i očuvanje kulturne baštine, odabrana je radi njezinog važnog povijesnog, urbanističkog i arhitektonskog značenja, budući da pripada najstarijem razdoblju hrvatske kulturno-umjetničke baštine na ovom prostoru. Odabir istraživanja potaknut je osobnim višegodišnjim zanimanjem za građevine tog povijesnog razdoblja i temu starohrvatske kulturne baštine u cjelini. Kroz užu temu razmatranja međuodnosa kulturnog dobra i okruženja u prostornim planovima, ovi osobni interesi povezani su sa višegodišnjim profesionalnim djelovanjem u području prostornog uređenja. Povijesni značaj i obilježja starohrvatske sakralne arhitekture obrazložiti će se u poglavlju 3.

1.3. Kriterij odabira teme/lokaliteta

Za užu temu razmatranja, radi mogućnosti usporedbe, odabrana su dva povijesno i kulturološki različita područja Republike Hrvatske, na sjeveru područje Nina, a na jugu područje Pelješca sa zaleđem. U svakom području razmatraju se dva ključna lokaliteta, odnosno građevine. Radi strukture istraživanja, glavni kriterij odabira lokaliteta bio je različito prostorno okruženje, a građevina tipološka različitost. Tako su u području Nina odabrane crkva sv. Križa u Ninu i crkva sv. Nikole u Prahuljama kod Nina, a u području Pelješca sa zaleđem crkva sv. Mihajla kod Stona i ostaci crkve „Rotonda“ kod Ošlja, zaleđe Pelješca. Također su nastojanja su bila odabrati one lokalitete koji su poznati široj javnosti, a ujedno po svojoj prostornoj impostaciji predstavljaju i značajne urbanističke primjere ovog povijesnog razdoblja. Područje Ošlja koje pripada Dubrovačkom primorju odabrano je kao značajno arheološko nalazište sa jednim primjerom osmerolisne crkve djelomično sačuvane u Hrvatskoj. Sve odabrane građevine uključujući njihovo neposredno i šire okruženje, značajne su za starohrvatsko razdoblje. Odabrani lokaliteti obradit će se kroz sjeverno i južno područje razmatranja u 4. i 5. poglavlju.

1.4. Cilj istraživanja

Cilj je istraživanja ukazati na važnost utjecaja i uspostavljanja međudnosa kulturnog dobra i prostornog okruženja. Pri tome se prostorno okruženje vrjednuje kao element integriteta i autentičnosti povijesnog kulturnog dobra.

Tvrđnja rada je da to načelo suvremenog teorijskog planiranja, uzimajući u obzir sve aspekte zaštite, treba cjelovito provesti u prostorno-planskim dokumentima.

1.5. Plan i metodologija

Metodološki okvir korišten u radu obuhvaća više metoda temeljem kojih je provedeno ovo istraživanje. U različitim fazama istraživanja korištene su metode koje odgovaraju pojedinim fazama rada.

Nakon odabira lokaliteta koji se u radu razmatraju, prvi dio istraživanja je bio terenski, a odvijao se u periodu od 10. do 20. travnja 2019. godine. Terensko istraživanje podrazumijevalo je obilazak sva četiri lokaliteta, vizualni pregled građevina i okolnog područja te izradu

fotodokumentacije. U istom razdoblju istražena je građa o svakom pojedinom lokalitetu u nadležnim konzervatorskim odjelima u Zadru i Dubrovniku, čime su prikupljena saznanja o konzervatorskim radovima i adaptacijama u smislu održavanja građevina i okolnog područja te pribavljene preslike Rješenja o zaštiti nadležnog ministarstva. Također je napravljen uvid u važeću prostorno-plansku dokumentaciju Upravnog odjela za prostorno uređenje, zaštitu okoliša i komunalne poslove, Sjedište Zadar; Upravnog odjela za prostorno uređenje i gradnju, Ispostava Ploče te Upravnog odjela za prostorno uređenje i gradnju, Sjedište Dubrovnik. Potom je uslijedilo proučavanje relevantne literature o starohrvatskoj sakralnoj arhitekturi iz područja povijesti umjetnosti. Na temelju uvida iz literature i terenskog istraživanja izrađena je analiza svakog odabranog lokaliteta s interpretacijom zatečenog stanja u prostoru te valorizacija njihove arhitektonske i urbanističke vrijednosti. Sve četiri odabrane građevine, njihove arhitektonske odlike i vrijednosne odrednice predstavljene su kataloškim jedinicama (poglavlja 4.1.1. i 4.1.2. za sjeverno područje i 5.1.1. i 5.1.2. za južno područje).

U nastavku se primjenom metode analize istražuje prostorno-planska zaštita prirodne i kulturne baštine za sve lokalitete (poglavlja 4.2. - 4.2.2. za sjeverno područje i 5.2. - 5.2.2. za južno područje), a zatim izrađuje pregledni prikaz rješenja zaštite u formi tabelarnog prikaza koji sadrži prostorno-planska rješenja zaštite i podatke o zaštiti kulturnih dobara Ministarstva kulture (poglavlje 6.). Metodom komparacije se, iz preglednog prikaza rješenja zaštite za razmatrane lokalitete sagledavajući ih u kontekstu neposrednog i šireg okruženja, nastoje izdvojiti mjere koje doprinose/onemogućuju zaštitu (poglavlje 7.). Na kraju se sintezom podataka dobivenih komparativnom analizom, pri tom uvažavajući međunarodne dokumente o zaštiti i planiranju, daju usmjerenja za budući planerski odnos prema zaštiti i očuvanju kulturne baštine, osobito pojedinačnog kulturnog dobra u odnosu na širi prostorni kontekst.

1.6. Očekivani doprinos istraživanja

Doprinos istraživanja očekuje se u usmjerenju budućeg planerskog odnosa prema zaštiti kulturne baštine osobito pojedinačnog kulturnog dobra, sukladno suvremenim principima zaštite. Primjena istraživanja može poslužiti prostornim planerima u poboljšanju postojećih i razvoju novih modela prostornih planova, koji su kroz status pravnog akta postali okvir za zaštitu i očuvanje kulturne baštine, osobito pojedinačnog kulturnog dobra.

2. TEORIJSKA POLAZIŠTA, RAZMATRANJE I PRIMJERI

Teorijska polazišta za istraživanje predstavljaju međunarodni dokumenti koji uređuju i prate zaštitu kulturne baštine, odnosno odredbe istih koje različite vidove zaštite s naglaskom na njezin prostorni aspekt, uključuju u kontekst prostornog planiranja. Teme zaštite i prostornog planiranja neće se razdvajati u zasebna poglavlja jer su u mnogim dokumentima povezane ili se na neki način preklapaju. U smislu navedenog, dat će se i pregled nacionalnih dokumenata koji uređuju i prate zaštitu kulturne baštine i/ili određuju ciljeve i načela prostornog planiranja.

Kao bitan čimbenik teorijskih polazišta, u radu će se razmotrit i odnos kulturne baštine i prostornog planiranja u odnosu na dva povijesna razdoblja. Ranije povijesno razdoblje odnosi se na period od šezdesetih godina prošlog stoljeća do vremena Domovinskog rata, dok se kasnije povijesno razdoblje odnosi na tranzicijski poslijeratni period. U sklopu ovog poglavlja razmotrit će se ranije povijesno razdoblje i dati primjer dobre prakse u smislu zaštite kulturne baštine u prostorno-planskim dokumentima. Kasnije povijesno razdoblje, koje uključuje i današnji sustav zaštite, razmatra se na odabranim primjerima starohrvatske sakralne arhitekture.

2.1. Teorijska polazišta

2.1.1. Međunarodni i europski dokumenti

Analizom najvažnijih međunarodnih dokumenata o zaštiti istražuju se suvremena teorijska i pravna polazišta koja se odnose na prostorni aspekt zaštite kulturne baštine te integraciju zaštite u procese prostornog planiranja. Ovi dokumenti mogu se podijeliti na ratificirane međunarodne konvencije koje su pravno obvezujuće za sve članice potpisnice te na ostale dokumente koji nisu pravno obvezujući ali predstavljaju suvremenu teoriju zaštite (stručne povelje, deklaracije, preporuke). Člankom 134. Ustava Republike Hrvatske¹ propisano je da međunarodni ugovori sklopljeni u skladu sa Ustavom i objavljeni, čine dio unutarnjeg pravnog poretka Republike Hrvatske, a po pravnoj su snazi iznad zakona. Osim međunarodnih, obvezujuće su i europske konvencije.

¹ NN 56/90, 135/97, 08/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14.

2.1.1.1. Povelje, deklaracije, preporuke

Atenska povelja o restauraciji povijesnih spomenika,² usvojena 1931. godine na Prvom međunarodnom kongresu arhitekata i tehničara za povijesne spomenike, obilježava početak međunarodnog sustava zaštite. Zauzima se za provođenje mjera restauracije spomenika (prvenstveno antičkih), pri tom naglašavajući važnost zaštite okolnog prostora povijesnog spomenika i očuvanje vizura koje formiraju i određuju prostorni smještaj spomenika.³

Venecijanska povelja, Međunarodna povelja o zaštiti i restauraciji spomenika i mjesta,⁴ 1964., proširuje načela zaštite Atenske povelje i predstavlja osnovni dokument današnje zaštite graditeljske baštine. Povelja pod zaštitom spomenika podrazumijeva očuvanje njegova smještaja/okoline. Naglašava obavezu očuvanja povijesnog smještaja spomenika i ne dozvoljava zahvate koji bi narušili odnose volumena i boja.⁵

Preporuka o zaštiti ljepote i karaktera krajolika i mjesta,⁶ Pariz, 1962., UNESCO, dokument je kojim se naglašava potreba zaštite krajolika kroz prostorno-plansku dokumentaciju u smislu provođenja mjera zaštite. Ukazuje i na potrebu uspostavljanja pravne zaštite područja koje okružuje spomenik (izolirani predjeli), čime se štiti i čuva stanje i izgled krajolika/mjesta. Preporuka daje okvire za buduće vrjednovanje mjesta i krajolika, kako prirodne tako i one oblikovane čovjekovim djelovanjem te propisuje mjere za očuvanje posebno ugroženih urbanih krajolika.⁷

Preporuka o očuvanju i suvremenoj ulozi povijesnih područja,⁸ Nairobi, 1976., UNESCO, naglašava integraciju povijesnih i tradicijskih cjelina kroz alate prostornog planiranja na svim razinama. Uvodi pojam povijesnog područja i njegove okoline koji se moraju sagledavati kao nedjeljiva cjelina, a njihova ravnoteža ovisi o povezivanju svih sastavnica što uključuje ljudske aktivnosti, prostornu organizaciju i okruženje (*setting*). Određuje pojam prostornog naslijeđa

² *Athens Charter for the Restoration of Historic Monuments.*

³ <https://www.scribd.com/doc/48637702/1931-Atenska-povelja> [27.10.2021].

⁴ *International Charter for the Conservation and Restoration of Monuments and Sites, The Venice Charter.*

⁵ <https://www.scribd.com/document/40646693/Venecijanska-povelja> [27.10.2021].

⁶ *Recommendation Concerning the Safeguarding of Beauty and Character of Landscapes and Sites.*

⁷ http://www.zzpudnz.hr/LinkClick.aspx?fileticket=BCVK4M9iL_o%3D&tabid=489 [27.10.2021].

⁸ *Recommendation Concerning the Safeguarding and Contemporary Role of Historic Areas.*

koje sagledava pojedinačno, strukturalno i prostorno te na taj način uvodi pojam povijesnog urbanog krajolika (*Historic Urban Landscape*).⁹

Povelja o očuvanju povijesnih gradova i urbanih područja,¹⁰ Vašingtonska povelja, 1987., ICOMOS, istražuje zaštitu gradova i urbanih područja, te naglašava potrebu njihove zaštite kroz prostorno-planske dokumente na svim razinama. Kao novi instrument zaštite predlaže konzervatorski plan (*Conservation plan*) koji mora osigurati mjere razvoja na temelju usklađenog odnosa povijesnih urbanih područja i grada u cjelini.¹¹

Dokument o autentičnosti iz Nare,¹² 1994., ICOMOS, daje definiciju autentičnosti te naglašava raznolikost kulturne baštine i kulturnu raznolikost kao izvor duhovnog i intelektualnog bogatstva za čovječanstvo. Kulturna baština vrijeduje se u vremenu i prostoru, stoga se njena autentičnost sagledava u odnosu na kulturni kontekst kojem pripada. Bitni čimbenici autentičnosti su prostorni elementi lokacije i smještaja.¹³

Povelja iz Burra za mjesta kulturnog značaja,¹⁴ 1981. - 1999., ICOMOS, propituje pojam mjesta te uvodi pojam mjesta kulturnog značaja (*cultural significance*) koji podrazumijeva povijesnu, estetsku, znanstvenu, društvenu ili duhovnu vrijednost prošlosti za sadašnje i buduće naraštaje. Njegovo očuvanje zahtijeva zadržavanje vizualne okoline i štiti zatečene odnose i vrijednosti. Kao osnovnu mjeru zaštite mjesta kulturnog značaja uvode se metode konzervatorske politike zaštite - konzervatorski plan (*Conservation Plan*), te se naglašava uloga financiranja i upravljanja procesima zaštite kulturne baštine.¹⁵

Deklaracija o očuvanju spomeničkih objekata, mjesta i područja,¹⁶ Xi'an, 2005., ICOMOS, okružje spomeničkog objekta (*setting*) definira kao neposredno i šire područje koje je dio ili doprinosi značaju i karakteru prostora. Osim fizičkih i vizualnih aspekata, okružje uključuje interakciju s prirodnim okruženjem i drugim oblicima nematerijalnih aspekata kulturne baštine. Sve strukture kulturne baštine svoj značaj i prepoznatljiv karakter izvode iz odnosa sa svojim

⁹ http://www.zzpudnz.hr/LinkClick.aspx?fileticket=BCVK4M9iL_o%3D&tabid=489 [27.10.2021].

¹⁰ *Charter for the Conservation of Historic Towns and Urban Areas*.

¹¹ http://www.zzpudnz.hr/LinkClick.aspx?fileticket=BCVK4M9iL_o%3D&tabid=489 [27.10.2021].

¹² *The Nara Document on Authenticity*.

¹³ <https://www.scribd.com/doc/314639523/Nara-Dokument-o-Autenti%C4%8Dnosti> [27.10.2021].

¹⁴ *The Burra Charter; Charter for Places of Cultural Significance*.

¹⁵ http://www.zzpudnz.hr/LinkClick.aspx?fileticket=BCVK4M9iL_o%3D&tabid=489 [27.10.2021].

¹⁶ *Declaration on the Conservation of the Setting of Heritage Structures, Sites and Areas*.

fizičkim, duhovnim, vizualnim i drugim kulturnim kontekstom i smještajem. Razumijevanje tog kompleksnog odnosa smještaja bitno je za definiranje i karakterizaciju baštine te podrazumijeva sveobuhvatan pristup u njegovom sagledavanju. Ističe se potreba zaštite, planiranja i upravljanja smještajem uspostavljanjem kontaktnog područja (*buffer*) u svrhu učinkovite kontrole njegovih brzih promjena.¹⁷

Deklaracija o očuvanju povijesnih urbanih krajolika,¹⁸ Vienna Memorandum, 2005., UNESCO, naglašava da zaštita i očuvanje povijesnog urbanog krajolika obuhvaća pojedinačne spomenike, ambijentalne sklopove i njihove funkcionalne i vizualne povezanosti i odnose s povijesnim tipologijama i morfologijama. Za zaštitu i upravljanje područjima koja oblikuju okolinu kulturnog naslijeđa, potrebno je razvijati strategije i određene planerske alate. Osnova za sve intervencije je sveobuhvatna analiza uz uvažavanje činjenice da je urbani krajolik živi entitet i promjene koje se u njemu dešavaju ne smiju narušiti njegovu povijesnu cjelovitost. Primjer povijesnog urbanog krajolika i zaštita cjelovitog kulturnog naslijeđa mogu služiti kao poticaj za stvaranje novih zakonskih okvira te novih alata i metoda upravljanja - upravljanje zaštitom (*Conservation Management*).¹⁹

Deklaracija o zaštiti duha mjesta,²⁰ Qubec, 2008., duh mjesta (*spirit of place, genius loci*) je definiran kao materijalan i nematerijalan. Fizički i duhovni elementi području daju poseban identitet, značenje, osjećaje i tajanstvenost. Duh stvara prostor, a prostor strukturira duh.²¹

Europska povelja o prostornom planiranju,²² ECTP-CEU Barcelona, 2013., Europski savjet urbanista objedinjuje planerske organizacije koje djeluju u okviru različitih sustava planiranja. Ističu potencijalnu vrijednost i posebnu snagu prostornog planiranja u sposobnosti stvaranja mogućnosti i suprotstavljanja prijetnjama novih razvojnih aktivnosti, pri tom naglašavaju njegovu ulogu u dugoročnom planiranju, ali i mogućnost njegovog interventnog djelovanja. Povelja se nadovezuje na Novu atensku povelju iz 2003. i utvrđuje specifične karakteristike prostornog planiranja i njegov potencijal. U odnosu na temu krajobraza ističe se značaj

¹⁷ http://www.zzpudnz.hr/LinkClick.aspx?fileticket=BCVK4M9iL_o%3D&tabid=489 [27.10.2021].

¹⁸ *Declaration on the Conservation of Historic Urban Landscapes*.

¹⁹ https://mpgi.gov.hr/UserDocsImages//dokumenti/Prostorno/StrategijaPR//Studija_Krajolik_07-2014.pdf [27.10.2021].

²⁰ *Declaration on the Preservation of the Spirit of place*.

²¹ <https://www.silene.org/en/documentation-centre/declarations/quebec-declaration-on-the-preservation-of-the-spirit-of-place/#> [27.10.2021].

²² *The Charter of European Planning*.

europskog kulturnog identiteta, ekologije, okoliša i društva te se uz njegovu zaštitu doprinosi ekonomiji svih gradova i regija. Potiče uvođenje integriranog pristupa tretiranju krajobraza u planerske politike kao bitnog za očuvanje njegove kulturne, socijalne, ekološke i ekonomske vrijednosti. Ističe participativnu demokraciju u smislu aktivnog uključivanja građana u razvoj krajobraza kao bitnog čimbenika da politike vezane uz razvoj krajobraza dobiju podršku javnosti. Na temu prirodnog nasljeđa i nasljeđa otvorenih prostora naglašava se potreba za osiguranjem života i rada ljudi u okolišu s dobro održanim elementima kulturne i prirodne baštine. Osim toga potrebno je unaprijediti i očuvati njihove pojedinačne resurse (arheološki lokaliteti i spomenici, tradicionalna naselja, trgovi, parkovi i drugi otvoreni prostori). U tom smislu, prostorno planiranje ističe se kao učinkovit alat za njihovu zaštitu, unaprjeđenje te stvaranje novih prostora i obnavljanje oštećenih krajobraza koji povezuju urbano tkivo i ublažavaju utjecaj nekontrolirane urbanizacije.²³

Zaključno: navedeni dokumenti, koji predstavljaju teorijsku osnovu suvremene zaštite (bilo da se odnose na spomenik, kulturno dobro, baštinu, arheološko nalazište, mjesto, krajolik) naglašavaju: pojedinačno strukturalno i prostorno sagledavanje; cjelovito, integralno vrjednovanje; vrjednovanje u odnosu na vrijeme i prostor; zaštitu kroz prostorno-planerske dokumente na svim razinama.

2.1.1.2. Konvencije

Konvencija o zaštiti svjetske kulturne i prirodne baštine,²⁴ Pariz, 1972., predstavlja osnovu zaštite kulturne i prirodne baštine koja predstavlja izvanrednu vrijednost i stoga treba biti očuvana kao dio svjetske baštine čovječanstva. Konvencija općenito uređuje mjere nacionalne i međunarodne zaštite kulturne i prirodne baštine u smislu identifikacije, zaštite, očuvanja, prezentacije i prijenosa budućim generacijama. U smislu poduzimanja učinkovitih i aktivnih mjera zaštite, navodi i obvezu integriranja zaštite prirodne i kulturne baštine u sveobuhvatne programe planiranja.²⁵

²³ ***(2013.) *Europska povelja o prostornom planiranju*, ECTP-CEU, Europski savjet urbanista.

²⁴ *Convention concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage*.

²⁵ http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=13055&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html [27.10.2021].

Europska konvencija o krajoliku,²⁶ Firenza, 2000., potpisana od strane Republike Hrvatske 2000. godine, na temelju koje je donesen *Zakon o potvrđivanju Konvencije o europskim krajobrazima*.²⁷ Konvencija ima cilj promicati zaštitu krajolika, upravljanje i planiranje te o pitanjima krajolika organizirati suradnju na europskoj razini. Dana je definicija krajolika koji se odnosi na cjelokupni teritorij i pokriva prirodna, ruralna, urbana i periurbana područja (kopno, vode, more), odnosno na sagledavanje teritorija kao cjeline, kako vrijednog tako i narušenog krajolika (razlika u odnosu na prethodne dokumente). Također, nema ograničenja između prirodnih, kulturnih i umjetnih elemenata, krajolik tvori cjelinu čiji se sastavni dijelovi promatraju kroz međuodnos. Od općih mjera izdvajaju se: zakonsko priznanje krajolika kao izraz raznolikosti prirodne i kulturne baštine i temelj identiteta područja; participativno sudjelovanje javnosti, lokalne i regionalne vlasti i ostalih strana za provedbu krajobrazne politike; implementacija krajolika u politike prostornog planiranja; prepoznavanje i vrjednovanje krajolika na cijelom teritoriju države. Poseban se naglasak stavlja na koncept upravljanja krajolikom u smislu donošenja Plana upravljanja i Plana zaštite krajolika.²⁸

Okvirna konvencija Vijeća Europe o vrijednosti kulturne baštine za društvo,²⁹ Faro Konvencija, 2005., potpisana od strane Republike Hrvatske 2005. godine, na temelju koje je donesen *Zakon o potvrđivanju Okvirne konvencije Vijeća Europe o vrijednosti kulturne baštine za društvo*.³⁰ Posebnost konvencije je da daje definiciju kulturne baštine u koju uključuje i sve aspekte okoliša: *kulturna baština je skupina dobara naslijeđenih iz prošlosti koje ljudi identificiraju, neovisno o vlasništvu, kao odraz i izričaj svojih vrijednosti, vjerovanja, znanja i tradicija koje su u stalnom procesu evoluiranja. Ona uključuje sve aspekte okoliša koji proizlaze iz međusobnog djelovanja ljudi i mjesta u vremenu*.³¹

Zaključno: ovi pravno obvezujući dokumenti integrirani u zakonodavstvo Republike Hrvatske, uređuju mjere nacionalne i međunarodne politike zaštite kulturne i prirodne baštine; promiču suradnju na europskoj razini u zaštiti, planiranju i upravljanju krajolikom cijelog državnog

²⁶ *European Landscape Convention*.

²⁷ NN 12/02.

²⁸ Isto.

²⁹ *Convention on the Value of Cultural Heritage for Society*.

³⁰ NN 5/2007.

³¹ Isto.

teritorija i njegove implementacije u politike prostornog planiranja te naglašavaju vrijednost kulturne baštine za društvo uključujući i sve aspekte okoliša.

2.1.2. Nacionalni dokumenti

Kao temeljna pravna regulativa koja uređuje i prati zaštitu kulturne baštine Republike Hrvatske, uz *Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara*³² i pravilnike koji detaljnije uređuju zaštitu te ostale zakone,³³ izdvajaju se: *Strateški plan Ministarstva kulture 2020. - 2022.*³⁴; *Strategija zaštite, očuvanja i održivog gospodarskog korištenja kulturne baštine Republike Hrvatske za razdoblje 2011. - 2015.*³⁵ te *Arhitektonske politike Republike Hrvatske 2013. - 2020.*³⁶ *Strategija prostornog razvoja Republike Hrvatske*³⁷ izdvaja se kao temeljni državni dokument za usmjerenje razvoja u prostoru, a *Zakon o prostornom uređenju*³⁸ kao krovni dokument za donošenje prostorno-planske dokumentacije. U nastavku se izdvajaju i naglašavaju one odredbe pravne regulative i ostalih dokumenata koje se mogu povezati i referirati na temu i cilj rada.

Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, izmjenama od 2014. godine uvodi pojam zabilježbe prostornih međa kulturnog dobra, za razliku od dotadašnje obveze zabilježbe samog kulturnog dobra. Sadašnjim prijedlogom zakona, sukladno članku 12., svojstvo kulturnog dobra utvrđuje se rješenjem Ministarstva kulture na temelju stručnog vrjednovanja. Rješenjem se obvezno utvrđuju granice kulturnoga dobra koje se zaštićuje te se dostavlja nadležnom katastru i općinskom sudu radi zabilježbe. Također se daje mogućnost opisnog navođenja granica kulturnog krajolika kada je to provedivo u prostornom planu (vodotoci, ceste, pruge i drugo) kao i navođenja drugih vidova granica. Kulturno dobro se temeljem rješenja upisuje u Registar, Listu zaštićenih kulturnih dobara. Člankom 13. uređuju se prava kulturnih dobara od najvećeg nacionalnog značenja za Republiku Hrvatsku, koja se upisuju u dio Registra, Listu kulturnih dobara nacionalnoga značenja. Članak 14. definira Registar kulturnih dobara Republike

³² NN 69/99, 151/03, 157/03, 100/04, 87/09, 88/10, 61/11, 25/12, 136/12, 157/13, 152/14, 98/15, 102/15, 44/17, 90/18, 32/20, 62/20.

³³ Zakoni o muzejima, arhivskoj građi, knjižnicama i drugi.

³⁴ <https://min-kulture.gov.hr/rezultati-pretrazivanja/49?pojam=strate%C5%A1ki+plan+ministarstva+kulture> [27.10.2021].

³⁵ <https://min-kulture.gov.hr/rezultati-pretrazivanja/49?pojam=Strategija+za%C5%A1tite%2C+o%C4%8Duvanja+i+odr%C5%BEivog+gospodarskog+kori%C5%A1tenja+kulturne+ba%C5%A1tine+Republike+Hrvatske+za+razdoblje+> [27.10.2021].

³⁶ https://arhitekti-hka.hr/files/file/vijesti/11_2012/ApolitikA_Arhitektonske%20politike%20Republike%20Hrvatske%202013-2020.pdf [27.10.2021].

³⁷ NN 106/2017.

³⁸ NN 153/13, 65/17, 114/18, 39/19, 98/19.

Hrvatske kao javnu knjigu koju vodi Ministarstvo kulture.³⁹ Sastavni dio Registra su inventarne knjige javnih muzeja i katalogi javnih knjižnica i knjižnica u sastavu pravnih osoba kojima su osnivači Republika Hrvatska i jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave te pravne osobe u njihovu pretežitom vlasništvu. Člankom 56. utvrđuje se sustav mjera zaštite za nepokretno kulturno dobro, prema kojima dokumenti prostornog uređenja obvezno sadrže podatke iz konzervatorske podloge sa sustavom mjera zaštite nepokretnih kulturnih dobara za područje obuhvata plana. Konzervatorska podloga sadrži opće i posebne uvjete zaštite i očuvanja kulturnog dobra, granice kontaktne zone kulturnog dobra i način zaštite u području kontaktne zone. Ukoliko nadležno tijelo ne utvrdi konzervatorsku podlogu, dužno je utvrditi sustav mjera zaštite nepokretnih kulturnih dobara na području obuhvata plana, uključujući i granice kontaktne zone kulturnoga dobra te način zaštite na području kontaktne zone. Za donošenje dokumenta prostornog uređenja, potrebna je suglasnost nadležnog tijela o njegovom usklađenju sa konzervatorskom podlogom ili utvrđenim sustavom mjera zaštite. Člankom 57. propisuju se obveza izrade konzervatorske podloge za kulturno-povijesne cjeline uključujući i područje kontaktne zone. Nastavno na navedeno, pojmovnikom članka 6., definiran je pojam *kontaktne zone* - područje koje okružuje kulturno dobro upisano u Listu svjetske baštine ili u Listu ugrožene svjetske baštine i za koje se određuju mjere radi osiguranja zaštite vrijednosti kulturnog dobra.

Strateški plan Ministarstva kulture 2019. - 2021., daje opće smjernice, sadrži viziju, misiju, ciljeve, vezu plana i državnog proračuna i rizike ostvarenja. Vezano na temu rada, ističe se opći cilj 2. Zaštićena i očuvana kulturna baština te se za način ostvarenja posebnog cilja 2.1.2. Istraživanje, dokumentiranje i inventarizacija kulturnih dobara, pretpostavljaju pokazatelji rezultata pod točkom 2.1.2.2. - Povećanje broja provedenih istražnih radova te izrađenih elaborata i konzervatorskih podloga i dokumentacije za upravljanje kulturnim dobrima (poslovni planovi, planovi upravljanja, konzervatorske studije i analize, studije pred izvodljivosti, izvodljivosti i analize troškova i koristi).

Strategija zaštite, očuvanja i održivog gospodarskog korištenja kulturne baštine Republike Hrvatske za razdoblje 2011. - 2015., projekt je Ministarstva kulture kojim se razmatra postojeći sustav zaštite i očuvanja kulturne baštine i njezin odnos prema održivom korištenju. Također predstavlja temeljni dokument za određivanje dugoročnih ciljeva, smjernica i načina provedbe

³⁹ Pod sadašnjim nazivom Ministarstvo kulture i medija od 2020. godine.

zaštite, očuvanja i korištenja kulturne baštine, sukladno održivom razvoju Republike Hrvatske. U poglavlju *Analiza stanja nepokretne kulturne baštine*, navedeni su problemi održivog korištenja kulturne baštine. Vezano na temu rada, izdvajaju se: nedovoljni stručni kapaciteti za izradu konzervatorskih studija i podloga; nedostatnost pod zakonske regulative i nepostojanje odgovarajuće konzervatorske podloge za izradu prostorno-planske dokumentacije; nedostatak stručnog profila konzervatora (urbanista i arhitekata) u konzervatorskim odjelima za sudjelovanje na svim razinama prostornog i urbanističkog planiranja; nedovoljno razrađena metodologija izrade konzervatorske i tehničke dokumentacije za obnovu, kao uzrok prespore i neodgovarajuće obnove; nedostatnost kriterija za postupke valorizacije kulturnih dobara od nacionalnog, regionalnog i lokalnog značenja. U dijelu koji se odnosi na *Analizu stanja kulturnih krajolika*, izdvaja se: nedostatan sudjelovanje struke u postupcima prepoznavanja, vrjednovanja i zaštite kulturnih krajolika; manjkave konzervatorske podloge kao stručne podloge za izradu prostorno-planske dokumentacije u području zaštite i upravljanja kulturnim krajolicima; nedovoljna prepoznatljivost i valorizacija urbanih krajolika malih povijesnih gradova; nepostojanje stručne ustanove koja bi se bavila problematikom dokumentiranja, korištenja i upravljanja kulturnim krajolicima; nedostatak stručnog znanja u procesu planiranja o vrijednostima i očuvanju održivog korištenja kulturnih krajolika. Vezano na unapređenje Informacijskog sustava kulturne baštine, ističu se ciljevi: izrada nove suvremene programske platforme informacijskog sustava uz očuvanje postojeće baze podataka; povezivanje svih konzervatorskih odjela uvođenjem on-line web sustava; uvođenje novog Geografsko-informacijskog (GIS) sustava upravljanja kulturnom baštinom povezanog s Državnom geodetskom upravom i katastrom, s mogućnošću pretraživanja cjelokupnog fonda kulturne baštine Republike Hrvatske putem interaktivne karte; novim informacijskim sustavom povezivanja baze podataka svih sustava zaštite. U preglednom dijelu strateških ciljeva, posebnih ciljeva i mjera, izdvaja se poseban cilj: Poboljšati kvalitetu i proširiti formalno i neformalno obrazovanje o važnosti kulturne baštine, njezinu očuvanju i zaštiti te održivom korištenju, uz mjere: u predškolskom i osnovnoškolskom obrazovanju razviti oblike posebnih znanja koja bi dugoročno povećala svijest o važnosti kulturne baštine i održivog korištenja te uvesti dodatne nastavne sadržaje u srednjoškolsko obrazovanje.

Arhitektonske politike Republike Hrvatske 2013. - 2020., dokument je pokrenut na inicijativu Razreda arhitekata Hrvatske komore arhitekata i građevinara i Udruženja hrvatskih arhitekata, usvojen 2012. godine od strane Vlade Republike Hrvatske te sadrži nacionalne smjernice za vrsnoću i kulturu građenja. Dokument je usmjeren na ostvarivanje tri cilja: kulturu građenja,

kvalitetu izgrađenog prostora i kvalitetu arhitekture, a njihovo ostvarenje prepoznaje 10 neodvojivih tematskih područja. Vezano na temu rada, istaknuti će se 3. tematsko područje, Graditeljska baština (naslijeđe). Graditeljska baština definirana je kao jezgra nacionalne kulture, a njena zaštita i očuvanje, kao i zaštita i očuvanje vizure i slike grada te stoljećima stvaranih kulturnih krajobrazu, predstavlja nacionalni prioritet. Izazovi graditeljske baštine usmjereni su prema: kvaliteti usluge *Registra kulturnih dobara*, u smislu transparentnosti, dostupnosti i jednostavnosti pretraživanja dokumentacije o kulturnim dobrima; *Održivom korištenju graditeljske baštine*, podrazumijeva da se u zaštiti, prezentaciji i/ili korištenju uzme u obzir društveno i gospodarsko okruženje; *Upravljanju graditeljskom baštinom*, za primjer uzima Državu koja svojim odnosom prema zaštiti, čuvanju i održivom gospodarskom korištenju graditeljske baštine, treba služiti kao uzor; *Ravnopravnosti povijesnog i suvremenog arhitektonskog izraza*, pri kojem je bogatstvo graditeljske baštine rezultat povijesne slojevitosti, a suvremena arhitektura valorizacijom i protokom vremena postaje naslijeđe budućnosti. Od predloženih inicijativa, izdvaja se osiguranje održivog korištenja graditeljske baštine, koja u akcijama predlaže: uvođenje konzervatorskih provedbenih planova za pojedine vrste kulturno - povijesnih cjelina te unapređenje sustava izrade konzervatorskih studija i podloga u pogledu definiranja uvjeta zaštite i korištenja graditeljske baštine uz primjenu stručnih kriterija vrjednovanja. U zaključcima ovog dokumenta je navedeno, da se arhitektonskim politikama ostvaruje zaštita interesa Republike Hrvatske u očuvanju, prezentaciji i korištenju graditeljskih i arhitektonskih ostvarenja, vrjednovanju prirodnih i urbanih krajobrazu, kulturnoj i prirodnoj baštini, dok se kvalitetom prostornog i arhitektonskog oblikovanja i građenja izravno utječe na kvalitetu izgrađenog prostora, odnosno na ostvarenje socijalnih, gospodarskih, kulturoloških i ekoloških uvjeta života.

Strategiju prostornog razvoja Republike Hrvatske, Zakon o prostornom uređenju usvojen 2013. godine, određuje za temeljni državni dokument koji usmjerava razvoj u prostoru⁴⁰, s kojim su se dužni usklađivati prostorni planovi, sektorske strategije, planovi i ostali razvojni dokumenti pojedinih gospodarskih i upravnih područja i djelatnosti. Ovim dokumentom utvrđena je vizija prostornog razvoja do 2030. godine, s razvojnim polazištima, prioritetima, usmjerenjima i okvirom za provedbu.⁴¹ Jedan od prioriteta i strateških usmjerenja prostornog razvoja, točka

⁴⁰ Strategija prostornog uređenja Republike Hrvatske (1997.) i Program prostornog uređenja Republike Hrvatske (1999.), kao prethodni dokumenti, u razdoblju od gotovo dva desetljeća usmjeravali su prostorni razvoj i razvoj sustava prostornog uređenja u Hrvatskoj.

⁴¹ Za potrebe izrade ovog dokumenta izrađeno je šest stručnih podloga (Analiza prostornih planova županija; Krajoлик - čimbenik Strategije prostornog razvoja; Regionalni razvoj, sustav naselja, urbani i ruralni razvoj i

4.2., *Očuvanost identiteta prostora*, ističe održivo razvijanje zaštićenih područja prirode i područja ekološke mreže te očuvanje i održivo korištenje kulturnog naslijeđa. *Održivo razvijanje zaštićenih područja prirode i područja ekološke mreže*, točka 4.2.1., za zaštićena područja prirode naglašava bitnost prepoznavanja područja posebnih prirodnih vrijednosti kako bi se naglasila potreba održivog razvoja i u novo zaštićenim područjima uspostavilo dobro planiranje i upravljanje, uz naglašavanje potrebe očuvanja sveukupne biološke, krajobrazne i geološke raznolikosti kao temeljne vrijednosti i potencijala razvoja Republike Hrvatske. Za područje ekološke mreže ističe se održivo korištenje i razvijanje područja, na način da se korištenjem potencijala područja ne ugroze ciljevi očuvanja i cjelovitosti ekološke mreže. *Očuvanje i održivo korištenje kulturnog naslijeđa*, točka 4.2.2., ističe građenje kao najprisutniji oblik identiteta i karakterizacije svakog društveno povijesnog kruga, pri tome uvažavajući inženjerske i arhitektonske zahvate. Ukazuje na mogućnost novih nalaza u različitim povijesnim slojevima, stoga se u planovima predlaže mogućnost dodatnih istraživanja koja bi bila utemeljena na stručnim postavkama, što podrazumijeva preispitivanje planske namjene i njeno prilagođavanje sukladno rezultatima istraživanja. Također ističe količinu spomenika graditeljske kulture od prapovijesti do danas, što podrazumijeva specifičan pristup planiranju uz afirmiranje regionalne posebnosti, promicanjem javnog interesa u održivom upravljanju graditeljskom baštinom dobrim gospodarenjem. Radi korištenja povijesnih urbanih cjelina za različite namjene prostora, pretpostavlja se uravnotežen odnos osnovnih izvornih povijesnih oblika graditeljske baštine i suvremenih pojava, kao preduvjeta njihove aktivne zaštite. Vizure se ističu kao važna sastavnica graditeljske baštine, koje iako nematerijalne, čine neodvojiv dio doživljaja nekog ambijenta ili pojedinačnog spomenika kulture te se predlaže njihovo prepoznavanje, registriranje i planersko očuvanje. *Afirmacija obilježja i vrijednosti krajobraza*, točka 4.2.4., ističe zadatak prepoznavanja i ocjene karaktera krajobraza unutar nacionalnog teritorija, uvažavajući postojeće krajobrazne regije susjednih zemalja te izradu smjernica za planiranje i upravljanje krajobraznom regijom.⁴² Također se predviđa izraditi smjernice za detaljnu karakterizaciju na regionalnoj, županijskoj i lokalnoj razini, s posebnim osvrtom na

transformacija prostora; Integralno upravljanje obalnim područjem; Demografski scenariji i migracije; Razvoj gospodarskih djelatnosti u prostoru).

⁴² Prema obvezama koje je RH preuzela potpisivanjem međunarodnih i europskih dokumenata vezanih uz zaštitu krajobraza potrebno je osigurati njihovu primjenu i provođenje, uz osiguravanje integralnog i multidisciplinarnog pristupa u sustavu prostornog planiranja te međusektorske suradnje. */Strategiju prostornog razvoja Republike Hrvatske, točka 4.2.4. Afirmacija obilježja i vrijednosti krajobraza/.*

područja izložena pritiscima razvoja i krajobraze visoke osjetljivosti. U sklopu projekata/aktivnosti predviđa se izrada Krajobraznog atlasa Republike Hrvatske.

Zakon o prostornom uređenju kojim se uređuje sustav prostornog uređenja, osiguravaju uvjeti za gospodarenje prostorom kao osobito vrijednim i ograničenim dobrom, uključuje stvaranje pretpostavki za zaštitu i upravljanje prostorom, društveni i gospodarski razvoj, vrsnoću gradnje, zaštitu okoliša i prirode te racionalno korištenje prirodnih i kulturnih dobara. Člankom 6. dani su ciljevi prostornog uređenja, među kojima je navedena i zaštita kulturnih dobara i vrijednosti te poštivanje prirodnog i urbanog krajobraza i kulturnog naslijeđa u svrhu stvaranja visokovrijednog izgrađenog prostora (uvažavanjem specifičnosti pojedinih cjelina i razvijanjem zelene infrastrukture). U svrhu ostvarivanja *Načela prostorne održivosti razvitka i vrsnoće gradnje*, člankom 10., navedena je obveza održavanja uravnoteženosti razvoja, prirode, zaštite okoliša, kulturnih dobara, kako bi se udovoljavanjem potreba današnje generacije omogućile jednake mogućnosti i budućim generacijama. Prilikom izdavanja dokumenata za provedbu zahvata u prostoru, isti moraju sadržavati informaciju o područjima sa posebnim režimom korištenja prostora (propisanim posebnim propisima), odnosno kulturnim dobrima upisanim u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske (članak 36.). Prostornim planiranjem u zaštićenom obalnom području mora (članak 46.) moraju se, očuvati i sanirati ugrožena područja prirodnih, kulturno-povijesnih i tradicijskih vrijednosti obalnog i zaobalnog krajolika, poticati prirodnu obnovu šuma i autohtone vegetacije. Također je propisano (članak 50. i 51.) da dokumenti prostornog uređenja u nadležnosti države - *Strategija prostornog razvoja Republike Hrvatske*, između ostalog treba sadržavati razvoj prostornih sustava sa smjernicama za prostorni razvoj na regionalnoj i lokalnoj razini, osobito za razvoj naselja, infrastrukture i zaštitu krajobraza i kulturnih dobara. Vezano na sadržaj prostornih planova (članak 56.), u svrhu propisivanja uvjeta provedbe zahvata u prostoru, propisano je da ovisno o razini i obuhvatu, planovi obavezno sadrže odnosno propisuju sve one pokazatelje, standarde, kartografske prikaze, mjere zaštite okoliša, zahtjeve zaštite prirode, kulturne baštine i drugih zaštićenih vrijednosti, kao i ostale tekstualne i grafičke priloge, potrebne za propisivanje svih potrebnih uvjeta provedbe. Zaštita kulturnih dobara propisana je i kod prostornih planova područja posebnih obilježja (članak 68.) te kod izdavanja dozvola za promjenu namjene i uporabu građevine (članak 152.) za koje je potrebno dostaviti suglasnost nadležnog tijela, ako se traži promjena namjene nepokretnog kulturnog dobra upisanog u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske ili njegova dijela.

2.2. O odnosu kulturne baštine i prostornog planiranja, primjeri

Način zaštite i očuvanje kulturne baštine u periodu od šezdesetih godina prošlog stoljeća do vremena Domovinskog rata i njezino uključivanje u procese prostornog planiranja, razmatra se kroz odabrana djela/radove povjesničara umjetnosti Tomislava Marasovića i Milana Preloga. Istaknut će se suvremene tendencije u procesu zaštite i očuvanja kulturne baštine tog povijesnog razdoblja te početak njezinog aktivnog uključivanja, kroz planove i projekte prostornog uređenja, u sam proces prostornog planiranja.

U knjizi *Aktivni pristup graditeljskom naslijeđu*⁴³ Tomislav Marasović definira pojam aktivne zaštite, kao suvremeno poslijeratno razdoblje koje se nadovezuje na prethodno razdoblje *biološke zaštite*⁴⁴ koja je trajala od kraja XIX. stoljeća do sredine XX. stoljeća. Prema Marasoviću, aktivna uloga predstavlja osnovnu osobinu suvremenog odnosa prema graditeljskom naslijeđu, sukladno zaključcima međunarodnih stručnih savjetovanja, te predstavlja integralni proces vrjednovanja i zaštite kulturne baštine koji se može sagledati kroz pet osnovnih obilježja: 1.) Poslijeratni period donosi znatno kompleksniji pristup zaštiti zasnovan na četiri osnovne postavke: sagledavanje svih slojeva spomenika uključujući i estetski manje vrijedne slojeve; vrjednovanje spomenika od pojedinačnog ka povijesnoj sredini (naselju, gradskoj jezgri, gradu, pejzažu, regiji) koje je bitno u pravnim aktima zaštite i obradi zaštite u prostornom planiranju; teritorijalno širenje svijesti o potrebi zaštite kulturne baštine na sve kontinente u sklopu Organizacije ujedinjenih naroda; sagledavanje svih nužnih aspekata aktivne zaštite (sociološko-ekonomskih, higijensko-komunalnih, prometnih, neplanske urbanizacije i drugih). 2.) Širenje organizacije djelatnosti u smislu nositelja i sudionika, čime zaštita i očuvanje kulturne baštine postaje multidisciplinarna djelatnost u kojoj osim povjesničara umjetnosti, arheologa i arhitekata, sudjeluju: geodeti, tehnolozi, sociolozi, pravници, ekonomisti te znanstvenici iz različitih područja znanosti. Sama organizacija djelatnosti širi se u smislu različitih stručnih službi koje djeluju (društva urbanista, arheologa, konzervatora) i djelovanja posredstvom različitih međunarodnih organizacija (ICOMOS,

⁴³ Knjiga je prvenstveno proizašla iz predavanja na Poslijediplomskom studiju graditeljskog naslijeđa i namijenjena je u prvom redu polaznicima tog studija, koji u Splitu organizira zagrebački Arhitektonski fakultet u suradnji s Filozofskim fakultetom u Zadru. /MARASOVIĆ, T., (1985.), *Aktivni pristup graditeljskom naslijeđu*, Sveučilište u Splitu – Filozofski fakultet u Zadru; Društvo konzervatora hrvatske – Zagreb; Arhitektonski fakultet Sveučilišta – Zagreb, Split, iz predgovora autora.

⁴⁴ Terminom „biološke“ zaštite nazvan je taj prethodni period zato da bi se naglasile osnovne postavke prijašnjeg konzervatorskog stava, koji je, za razliku od ranijih razdoblja, uveo kao polaznu osnovu znanstveni pristup, na temelju kojeg se sagledavaju vrijednosti svih povijesnih slojeva pojedinog kulturnog dobra i zaštićuje njegov cjelokupni „biološki rast“, ugrožen ranijim purifikacijama i isticanjem samo prvobitnog sloja. /Isto, str. 9.

ICCROM, međunarodnih organizacija urbanista, arheologa, arhitekata i drugih stručnih tijela). Ovaj proces podrazumijeva i aktivno uključivanje društveno-političkih zajednica, lokalnih vlasti, participaciju stanovnika te stalnu edukaciju šire populacije i posebno edukaciju i obrazovanje osnovnoškolskog, srednjoškolskog sustava, te nastave na fakultetima, specijalističkim i poslijediplomskim studijima. 3.) Suvremeni pristup zaštite i očuvanja podrazumijeva i uvođenje nove metodologije (evidencija i inventarizacija, dokumentacija postojećeg stanja, studij razvitka povijesne cjeline ili građevine, valorizacija, planovi i projekti, izvedba, održavanje i inspekcija). 4.) Kao osnovno obilježje aktivnog očuvanja i zaštite u ovom povijesnom razdoblju, Marasović naglašava njeno provođenje kroz planove i projekte prostornog uređenja. Međunarodna i nacionalna udruženja naglašavaju potrebu očuvanja nasljeđa kroz regionalno i urbanističko planiranje i urbanističko projektiranje. 5.) Suvremeni pristup zaštiti i očuvanju kulturne baštine podrazumijeva i različite metode intervencija koje se primjenjuju na različitim stupnjevima zahvata (konzervacija i konsolidacija, adaptacija i revitalizacija, anastiloza, restauracija, rekonstrukcija, interpolacija, dislokacija, replika).

U poglavlju, *Graditeljsko naslijeđe u prostornom uređenju*, Marasović daje osvrt zaštite graditeljskog naslijeđa kroz dvije razine planskih dokumenata: obrada i očuvanje nepokretnih kulturnih dobara u razvojnim planovima te postupak zaštite u provedbenim planovima, odnosno u urbanističkim i arhitektonskim projektima. U nastavku se izdvajaju primjeri iz obje razine planskih dokumenata.

Razvojni planovi obrađuju šire prostorne cjeline, makro-regije, regije ili cijeli teritorij države te sadrže: osnovne karakteristike graditeljskog naslijeđa; osnovne probleme graditeljskog naslijeđa; studije razvoja naselja te smjernice zaštite graditeljskog naslijeđa u sintezi prostornog uređenja. Marasović ovo poglavlje analizira kroz graditeljsko naslijeđe u: makroregionalnim prostornim planovima; regionalnim prostornim planovima; općinskim prostornim planovima i u generalnim urbanističkim planovima. Izdvaja se primjer obrade i očuvanja nepokretnih kulturnih dobara u makroregionalnim prostornim planovima: *Savjet za čovjekovu sredinu i prostorno uređenje*,⁴⁵ pokrenuo je popis zaštićene kulturne baštine u smislu zaštite i uređenja prirodne i graditeljske baštine za cijeli teritorij bivše Jugoslavije. Makroregionalni prostorni plan za cijelo područje bivše Jugoslavije nije izrađen, ali je u sklopu Saveznog instituta za urbanizam i stanovanje izrađen *Planerski atlas prostornog uređenja Jugoslavije*.⁴⁶ Atlas je

⁴⁵ Brioni, radni materijal iz 1982., Isto, str. 100.

⁴⁶ Beograd 1977., Isto, str. 100.

analizirao karakteristična razdoblja u prošlosti, a za obradu graditeljskog nasljeđa mogli su se koristiti podaci u okviru prostorne sinteze cijelog prostora. Prostorni planovi republika sadržavali su izravnu zaštitu graditeljskog nasljeđa. Prvi je izrađen *Prostorni plan SR Hrvatske* do godine 2000. u sklopu Republičkog sekretarijata za urbanizam, građevinarstvo, stambene i komunalne poslove SRH.⁴⁷ Zaštita prostora obrađena je u zasebnom poglavlju: *Zaštita povijesne sredine*, a autor tog dijela plana je Milan Prelog. Marasović naglašava, kako se u samom pristupu obradi te dionice plana, jasno zapaža „problemska“, a ne „analitička“ metoda te se naročita pažnja usmjerava na sukob u prostoru „starog“ i „novog“. *Rješavanju složene problematike prostorne organizacije života nekog područja ne može se uopće prići u ime neke proizvoljne podjele na „staro“ i „novo“, a da se time ne stvore teški sukobi u prostoru. Upravo u činjenici da je niz novih, često vrlo zamašnih, intervencija u prostoru uslijedilo ne samo bez određenog odnosa prema postojećem, „starom“, nego i bez ikakvih međusobnih odnosa, treba tražiti osnovne uzroke nekih kritičnih situacija.*⁴⁸ Dva važna dokumenta koji su izrađeni prije prostornih planova pojedinih republika su makroregionalni planovi jadranskog područja: *Regionalni prostorni plan Južni Jadran* (1969.) i *Koordinacioni regionalni prostorni plan Gornjeg Jadrana* (1972.). Budući da se radi o jako opsežnim planovima i radnjama koje su im prethodile, neće se detaljno sagledavati niti navoditi njihove sastavnice, nego samo oni dijelovi/citati koji se iščitavaju kao „okosnica“ ili „misao vodilja“ autora elaborata o spomenicima kulture Milana Preloga, a s druge strane čine poveznicu sa temom i ciljem ovog istraživanja. Oba plana izrađena su u suradnji s organizacijom UNDP, sa osnovnim ciljem da se u potpunosti iskoriste ekonomsko-turistički potencijali jadranske obale.

*„Plan prostornog uređenja jadranske obale“ i „Plan južnog Jadrana“ - javljaju se zaista u posljednjem času, jer u prostoru kojim se oni bave do krajnosti su se zaoštrile mnoge suprotnosti. Ovdje se naime odvijaju usporedo procesi intenzivne izgradnje i masovnog propadanja starijega građevinskog inventara, ovdje se susreću urbanizacija i dezurbanizacija, zacrtavaju novi magistralni pravci komunikacija i prerano napuštaju stariji.*⁴⁹ Navedenim planovima prethodila je izrada Programa dugoročnog razvoja i plana prostornog uređenja jadranskog područja, koji je izrađen sukladno naprijed navedenim principima „aktivne“ zaštite kulturne baštine. U sklopu Programa izrađen je elaborat *Spomenici kulture* za čiju je izradu bio

⁴⁷ Završni izvještaj, Zagreb, 1974., Isto, str. 100.

⁴⁸ PRELOG, M., (1967), *Prostorno planiranje i kulturna baština jadranske obale*, u: *Arhitektura, Časopis za arhitekturu, urbanizam i primijenjenu umjetnost*, Savez društva arhitekata FNRJ, godina 21., br. 93/94, Zagreb, str. 7-19.

⁴⁹ Isto, str. 7-19.

zadužen Milan Prelog, koji je planerski pristup sagledavanja prostora smatrao najefikasnijim sredstvom za rješavanje tako nagomilanih i složenih problema jadranske obale. *Jer ako rad na prostornom planiranju shvatimo kao stvaranje instrumenata pomoću kojeg se može postići najracionalniji odnos prema nekom prostoru, onda se kao jedna od nužnih posljedica takvog rada moraju uspostaviti i najpovoljniji odnosi između različitih sadržaja, koji su se tokom vremena fiksirali u prostoru s onima koji se već javljaju ili tek treba da se jave.*⁵⁰ Prelog je posebnu pažnju pridavao određivanju karaktera nekog prostora, njegovom međuodnosu, različitim utjecajima „prirodnog“ i „ljudskog“ faktora. *U slučaju jadranske obale mi se susrećemo s izrazito humaniziranim prostorom. To je prostor u kojem gotovo svaka stopa tla pokazuje tragove ljudske egzistencije, u kojem ruševine prehistorijskih gradinskih naselja i skupovi kamenih gomila predstavljaju svjedočanstva organiziranog života davnih tisućljeća, prostor gdje se uza svaki izvor ili tok slatke vode mogu ustanoviti gusti sljedovi ljudskih obitavališta, prostor u kojem žive gradovi zasnovani prije više od dva tisućljeća i gdje nema kamene goleti u kojoj ne bi postojale staze utrte koracima dugog niza pokoljenja ni tako pustih uvala koje nije posjetio neki brod. U takvom prostoru bezbrojna svjedočanstva ljudske djelatnosti ne određuju samo njegov vanjski izgled nego i njegovu strukturu.*⁵¹ Naglašavajući vrijednost cjeline kao što je jadranska obala, karaktera određenog međuodnosom „prirodnog“ i „ljudskog“ faktora, smatrao je da moramo preuzeti obvezu najpažljivijeg odnosa prema svim njezinim dijelovima. *Zaštita tako goleme kulturne baštine kao što je ona na jadranskoj obali gdje su „spomenici“ ne samo čitavi gradovi nego i čitavi dijelovi pejzaža, ne može se više ograničiti samo na pasivno fiksiranje određenih kvantiteta i na njihovu zakonsku obranu. Često spominjana (možda i suviše olako shvaćena, pa i zloupotrebjavana) krilatica o „uključivanju spomenika kulture u tokove suvremenog života“ dobiva svoj pravi smisao tek kada se konačno shvati da se sudbina „spomenika“ rješava u prostoru.*⁵²

Provedbeni planovi i urbanistički projekti obrađuju područja povijesnih cjelina (manja povijesna naselja, povijesne jezgre, zone povijesno-ambijentalnih vrijednosti), gdje cjelokupan sadržaj plana čini obrada graditeljskog naslijeđa. Sadržaj provedbenog plana povijesnog područja sadrži: arhitektonski snimak cjeline i tehničku dokumentaciju; analizu današnjeg stanja u smislu detaljne inventarizacije cjeline te analizu sa aspekta tehničkih, povijesnih i

⁵⁰ Isto, str. 7-19.

⁵¹ Isto, str. 7-19.

⁵² Isto, str. 7-19.

društvenih znanosti; studiju prostornog razvitka i uzroka degradacije; znanstvenu valorizaciju i njenu društvenu verifikaciju; program namjene i na kraju - plan.

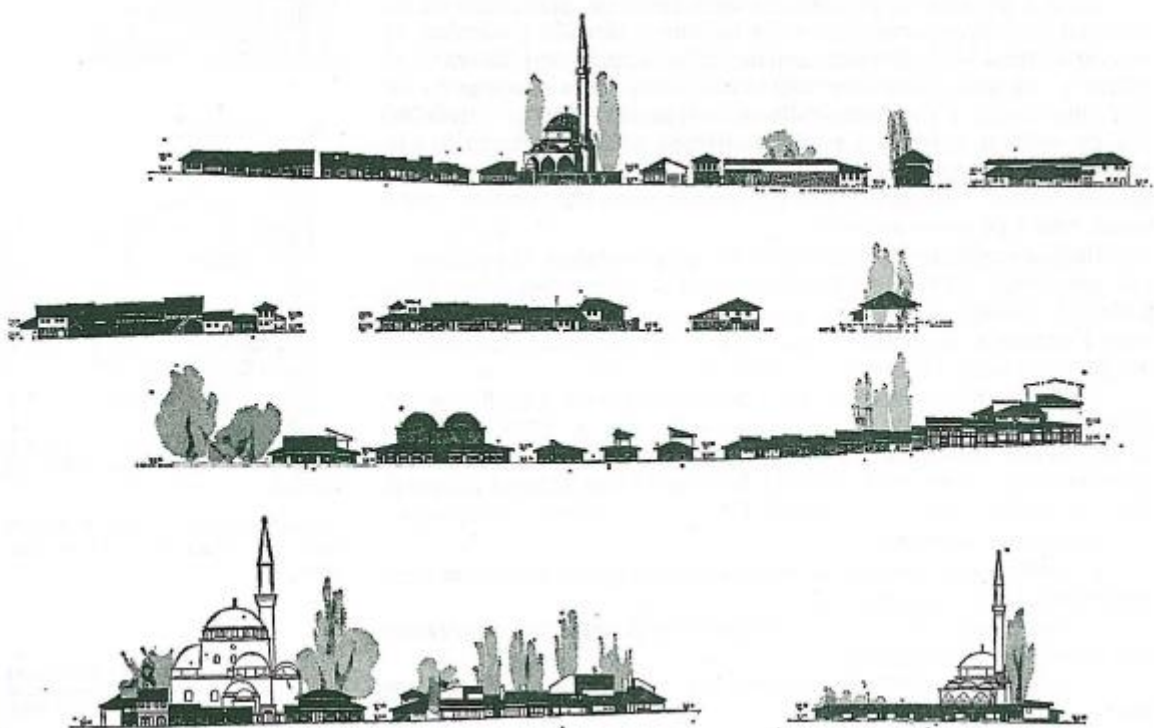
Izdvađa se primjer jednog od prvih dovršenih provedbenih planova povijesne jezgre na prostoru tadašnje Jugoslavije - *Regulacioni plan sanacije, konzervacije, restauracije i revitalizacije sarajevske čaršije*.⁵³ Plan se sastoji od četiri knjige i priloga. Knjiga I. sadrži obradu dokumentacije stanja iz 1878. godine kada je jezgra bila očuvana u svojoj povijesnoj cjelovitosti. Knjiga II. sadrži postojeće stanje. Knjige III. i IV. sadrže obrazloženje urbanističko-arhitektonskih uvjeta plana i nacrt Odluke o regulacionom planu. Posebni prilozi sadrže projekte komunalnih instalacija i detalje programski zadanih arhitektonskih rješenja. U svrhu popularizacije plana i njegovog predstavljanja široj javnosti, izrađena je 1975. godine skraćena verzija plana. Marasović daje neke programske osnove iz te edicije i naglašava značaj sagledavanja svih sastavnih dijelova provedbenog plana jedne povijesne zone tog vremena. *Čaršija predstavlja povijesnu jezgru Sarajeva, staru više od pola tisućljeća, rasprostranjenu na 14 hektara s oko 900 građevina. To je arhitektonsko-urbanistička aglomeracija specifičnog likovnog izražaja s mnogim povijesnim objektima i kao takva predstavlja veliku znanstvenu i povijesno-kulturnu vrijednost. Ona je istodobno bila do nedavno privredno središte cijeloga grada, a i danas je značajan privredni punkt. Čaršija je i područje turističke potražnje i ponude velikih razmjera kako po povijesno-arhitektonskim osobinama, tako i po svom sadržaju.*⁵⁴ S vremenom je ovo područje izmijenilo prvobitni lik, tako da su njena obnova i uređenje predstavljale važan urbanistički zadatak. Planom je određeno: zadržavanje i sanacija postojećih građevina povijesno-ambijentalnog značenja; rekonstrukcija nastalih građevina radi pojačanja arhitektonsko-ambijentalnih vrijednosti; uklanjanje objekata koji degradiraju povijesnu cjelinu; dopuštanje nadogradnji koje su u skladu s ambijentom i sadržajem; uvođenje suvremenih hidrotehničkih uređaja u skladu s arhitektonsko-ambijentalnim karakteristikama. Također se utvrđuju osnovne kategorije valorizacije: zadržavanje i uređenje cjelina velike spomeničke vrijednosti; cjeline i objekti manje povijesne vrijednosti zadržavaju se uz potrebnu sanaciju; projektantima se prepušta uređenje objekata koji su bez spomeničkog i ambijentalnog značaja, ukoliko ne narušavaju povijesni ambijent; uklanjaju se objekti manje spomeničke vrijednosti

⁵³ Plan je potakla i usvojila godine 1975. Skupština grada, a izradio ga je Zavod za zaštitu spomenika kulture pod vodstvom Dž. Čelića s timom istaknutih suradnika (A. Bejić, R. Jadrić, J. Neihardt, H. Redžić). /MARASOVIĆ, T., (1985.), *Aktivni...*, str. 111./.

⁵⁴ Isto, str. 112.

koji su u neskladu s ambijentom, a oni veće materijalne vrijednosti uklanjaju se posljednji u vremenskom redoslijedu.

Planom se određuju i arhitektonski mikro elementi: modul starog dućana, izvorni materijal (kamen, drvo, kovano željezo, staklo i ožbukana opeka, element vode i zelenila, javne rasvjete, zatim elemente „malog urbanizma“ kojima se traži očuvanje starih naziva ulica, lokala, oživljavanje ulica fenjerima i česmama i drugim autohtonim detaljima; daje se namjena svih objekata (posebno zanatstvo i trgovina), uvodi ugostiteljstvo uglavnom u pokrajnjim ulicama te tržnica poljoprivrednih proizvoda. Isključuje se stanovanje, osim u objektima prve spomeničke kategorije te upravne i administrativne funkcije i industrija; obrađuje se promet i uvjetuje da glavna gradska prometnica ne može sjeći povijesno područje dok se mreža nastala u povijesnom kontinuitetu zadržava. Čitav prostor čaršije uređuje se kao pješačka zona, sa izuzetkom obodnih ulica. Sasvim se uklanjaju sve garaže. Također se predviđa rekonstrukcija i poboljšanje cjelokupnog komunalnog sistema.

Slika 1 Regulacioni plan sarajevske čaršije - pogledi, Izvor: MARASOVIĆ, T., (1985.), *Aktivni pristup graditeljskom naslijeđu*

3. POVIJESNI ZNAČAJ I OBILJEŽJA STAROHRVATSKE SAKRALNE ARHITEKTURE

U ovom poglavlju istaknut će se povijesni značaj starohrvatske sakralne arhitekture i dati osvrt na njenu urbanističko-arhitektonsko-umjetničku komponentu, te naglasiti njenu pripadnost korpusu europske predromanike. Prije navedenog dat će se osnovni pojmovi bitni za predstavljanje ovog povijesnog razdoblja te kratki prikaz istraživanja geneze ranosrednjovjekovne umjetnosti koja utječe na tumačenje specifičnih građevina starohrvatskog razdoblja.

Pojam starohrvatske sakralne arhitekture podrazumijeva djela starohrvatskog crkvenog graditeljstva koja se po vremenskom slijedu obuhvaćaju stilskim pojmom predromanike.⁵⁵ Javljaju se krajem VIII. stoljeća i traju kroz IX., X. i XI. stoljeće u doba starohrvatske državne samostalnosti. *U rasponu od tri stotine godina ova su graditeljska ostvarenja sastavni dio hrvatske povijesti od pojave samostalnih kneževina pa sve do vremena posljednjeg vladara domaćeg imena pri kraju XI. stoljeća.*⁵⁶ *Hrvatski narod posjeduje, upravo iz ovog najstarijeg razdoblja svoje afirmacije i konsolidacije, svoje prve očuvane nalaze koji pružaju bogatu dokumentaciju o intenzitetu njegovog društvenog života, o oblicima razvoja njegove materijalne proizvodnje i naročito o bogatstvu razvitka njegove vlastite kulture i umjetnosti.*⁵⁷

Međutim, djela starohrvatskog crkvenog graditeljstva ne možemo promatrati izdvojeno iz konteksta cjelokupne starohrvatske umjetnosti, kulture i povijesnih zbivanja ranog srednjeg vijeka. *Vremenska determinanta razvoja starohrvatske umjetnosti i kulture, u širem značenju ovog naziva, limitira donjom granicom na prijelazu iz V. u VI. stoljeće, kada su nakon dijaspore prve migracione rodovske skupine Slavena, koje su do tada živjele u dijelu prostrane istočne slavenske prapostojbine, započele seobu u smjeru srednjeg Podunavlja i zapadnog dijela Balkanskog poluotoka, a gornjom granicom uglavnom na prijelazu iz XI. U XII. stoljeće kada*

⁵⁵ Nazivom predromanika obilježava se u historiji evropske umjetnosti razdoblje između VIII. i XI. stoljeća, na čijoj se donjoj vremenskoj granici još javljaju posljednji oblici umorne kasnoantičke umjetnosti, dok mu gornju vremensku granicu obilježava pojava novih, romaničkih umjetničkih oblika, u kojima se izražava novi život srednjovjekovne Europe. /PRELOG, M. (1999.), *Studije o hrvatskoj umjetnosti*, Institut za povijest umjetnosti, Zagreb, str. 26./.

⁵⁶ GATIN, N. – PEJAKOVIĆ, M., (1982.), *Starohrvatska sakralna arhitektura*, Grafički zavod Hrvatske, Zagreb, str. 197.

⁵⁷ MOHOROVIČIĆ, A. (1978.), Osnovne determinante starohrvatske kulture i umjetnosti, u: *Prilozi istraživanju starohrvatske arhitekture*, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Arhitektonski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Split, str. 160.

*je slobodna nacionalna formacija Hrvatske države izgubila svoju samostalnost. Navedenim šeststoljetnim rasponom obuhvaćena je u suštini vremenska determinanta razvoja cjelovito obuhvaćene jedinstvene pojave umjetničkog i kulturnog stvaralaštva starih Slavena-Hrvata.*⁵⁸ Tako je teritorij nastajanja umjetničkog i kulturnog djelovanja, danas prepoznat kao starohrvatski, obuhvaćao tri međusobno povezana područja: tadašnju Slavoniju, područje Istre i tadašnju dalmatinsku Hrvatsku duž istočne Jadranske obale.

Strani i hrvatski povjesničari umjetnosti i istraživači koji su u dvadesetom stoljeću prikupljali i razvrstavali građu starohrvatskog razdoblja, imali su različita stajališta i teze u pogledu nastanka specifičnih građevina unutar predromaničke arhitekture, kao i u pogledu utjecaja koji su na njih djelovali.

Tako Ljubo Karaman u knjizi *Iz kolijevke hrvatske prošlosti*, starohrvatske spomenike dijeli na: male crkvice slobodnih oblika i monumentalno graditeljstvo starohrvatskog perioda u Dalmaciji po uzoru na zapadnu Europu /sv. Donat u Zadru kao jedinu takvu građevinu iz doba hrvatskih narodnih vladara, te velike trobrodne bazilike XI. stoljeća/. Također zastupa tezu da su starohrvatske crkvice nastale kao plod izolacije od prethodne antičke baštine kao i suvremenih utjecaja Bizanta. *Crkvice iz ranog srednjeg vijeka (IX. – XI.) u hrvatskoj Dalmaciji svakako su naše starohrvatske. Naše su one po tome što su ih podignuli hrvatski župani, knezovi, kraljevi, biskupi i moćnici i što su njima služile; to nam svjedoče natpisi što su se našli u tim crkvicama, ili sačuvani dokumenti u njima. Naše su crkvice i po tome, što su ih bez sumnje gradili domaći majstori, a ne graditelji izvana; to nam opet svjedoči bitna razlika u tehnici, u tlorisima i u konstrukciji tih crkvice prema suvremenoj arhitekturi drugih zemalja. Te su crkvice pače, i po mojem mišljenju, u uzročnoj vezi s dolaskom Hrvata na jug; jer je tekar dolazak Hrvata u Dalmaciju bio stvorio u toj zemlji nove prilike kulture, po kojima je Dalmacija trgnuta od uskog dodira s evropskom civilizacijom i time je za neko vrijeme izazvana pojava vrlo zanimljiva lokalnog dalmatinsko-hrvatskog graditeljstva slobodnih originalnih oblika.*⁵⁹ Nasuprot Ljubi Karamanu, danski arheolog Ejnar Dyggve starohrvatske spomenike povezuje sa ranokršćanskim crkvama, te razvija tezu o kontinuitetu kasno antičkih oblika sve do početka XI. stoljeća bez obzira na političke i etničke promjene u Dalmaciji.

⁵⁸ Isto, str. 162.

⁵⁹ KARAMAN, LJ., (1930.), *Iz kolijevke hrvatske prošlosti*, Redovno izdanje Matice Hrvatske, Zagreb, str. 56.

U svojim radovima na temu istraživanja srednjovjekovne umjetnosti u Dalmaciji, Milan Prelog upozorava na problem geneze srednjovjekovne umjetnosti, s naglaskom da se radi o metodskom problemu, koji ne riješen dugi niz godina uzrokuje različite hipoteze i protuslovna tumačenja u pogledu nastanka specifičnih građevina unutar predromaničke arhitekture. *Sve te konstrukcije i hipoteze veže zajednička osnovna karakteristika, odnosno metodski propust da se određeni umjetnički oblici ne povezuju uz stvarni historijski proces, koji se zbiva u tom vremenu. Namjesto da se ključ za rješenje pitanja o nastajanju umjetničkih oblika traži u konkretnom historijskom procesu, a zakonitosti koje određuju pojave i smjene pojedinih „stilova“ promatraju u povezanosti s onim osnovnim zakonitostima koje uvjetuju sam taj historijski proces – umjetnički se oblici izvode iz raznih pojava koje su i same tek posljedice tog procesa. Pri tome se pojedine posljedice historijskog procesa proglašavaju jedinim uzrocima nastajanja umjetničkih oblika.*⁶⁰ Milan Prelog ističe tri etape razvoja arhitekture u Dalmaciji od IV. do XI. stoljeća: prva etapa od IV. do VII. stoljeća koju obilježavaju pretežito prostrane trobrodne bazilike po uzoru na ranokršćanske crkvene građevine; druga etapa od VIII. do X. stoljeća tijekom koje se pojavljuju male crkve različitih oblika i treća etapa koja započinje tijekom XI. stoljeća pojavom većih longitudinalnih građevina s više ili manje izraženim romaničkim elementima. *Ta je podjela uvjetovana nekim pojavama unutar dalmatinske arhitekture u razdoblju od VIII. do X. stoljeća, koje u odnosu prema razvoju arhitekture na ostalom zapadu imaju određen specifični karakter. Dok tamo u ta tri stoljeća ostaje i dalje osnovnim tipom crkve prostrana trobrodna longitudinalna bazilika, dotle se na području Dalmacije javlja u to vrijeme niz malenih crkvi centralnog i longitudinalnog tlocrta, kao i crkvi u kojima se miješaju centralne i longitudinalne građevne komponente.*⁶¹ U toj podjeli Milan Prelog vidi negativnu mogućnost da se te etape mehanički odijele i na taj način negira kontinuirani tijek umjetnosti u periodu između antike i romanike. Također zapaža da se sve do kraja X. stoljeća ne pojavljuju novi stvaralački momenti u arhitektonskom oblikovanju, osim vidljive redukcije antičkih izraza. *Kroz čitavo to razdoblje antička tradicija ostaje uzor koji se pokušava opetovati s više ili manje uspjeha, čitavo to vrijeme postoji neposredni kontinuitet antike, ili točnije, odvija se pasivna negacija antike.*⁶² Također, u svojim istraživanjima zauzima tezu da veliki dio predromaničkog razdoblja pripada kasnoj antici, dok manji dio koji se poklapa s počecima

⁶⁰ PRELOG, M., (1993.), *Djela 2, Povijesno-umjetničke studije I, Između antike i romanike*, Naklada Prelog, Grafički zavod Hrvatske, Zagreb, str. 19.

⁶¹ Isto, str. 31.

⁶² Isto, str. 72-73.

romanike pripada srednjem vijeku. Danas se opće prihvaćena teza Milana Preloga o pasivnoj negaciji antike razmatra i propituje sa stajališta novih spoznaja i istraživanja.

Crkvena arhitektura predstavlja najbolje sačuvani dio graditeljskog korpusa ranog srednjeg vijeka. Neodvojiva od crkvene arhitekture su kiparska i slikarska djela zidnog oslika čiji razvoj prati tijek umjetničkog oblikovanja na zapadu. Mnogobrojna kiparska djela nalazimo na konstrukcijskim elementima, ulomcima kamenog namještaja i sarkofazima, a tvore značajan korpus ranosrednjovjekovne skulpture u Dalmaciji. *Potrebno je naglasiti da se na tlu Hrvatske našlo na tisuće cjelovitih ili fragmentarnih nalaza kamene pleterne plastične ornamentike, dakle daleko najveći broj nalaza s kojima se ne može usporediti niti jedna regija Evrope svojom količinom pleternih ostvarenja. Osim toga neobično je važno da su upravo na hrvatskom tlu nađeni mnogobrojni deseci predmeta ili arhitektonskih elemenata od kamena s pleternim ukrasom, a na kojima su ubilježena mnoga imena hrvatskih župana, knezova i kraljeva počev od kamene krstionice s imenom Višeslava, kamenog arhitrava s natpisom Godežava, fragmenata kamene grede s datiranim natpisom kneza Branimira, kamene nadgrobne datirane ploče kraljice Jelene, do Bašćanske kamene ploče s glagoljskim natpisom na kojoj se spominje uz više imena ličnosti i ime kralja Zvonimira. Sve to ukazuje na činjenicu da pleteni ornamentalni motiv ostaje najdublje povezan iskonskom apstraktno-ornamentalnom orijentacijom likovnog osjećaja starih Hrvata.*⁶³

⁶³ MOHOROVIČIĆ, A. (1978.), Osnovne..., str. 178.-179.

Slika 2. Natpis kneza Branimira iz Šopota kod Benkovca (879.-892.)
 Natpis kneza Branimira iz Nina(879.-892.)
 Izvor: Karaman, Lj., (1930.), *Iz kolijevke hrvatske prošlosti*

Slika 3. Krstionica kneza Višeslava (oko 800.)
 Izvor: Karaman, Lj., (1930.), *Iz kolijevke hrvatske prošlosti*

Slika 4. Ikonostas u crkvi sv. Martina iznad Porta Aurea u Splitu
 Izvor: Karaman, Lj., (1930.), *Iz kolijevke hrvatske prošlosti*

Za razliku od mnogobrojnih kiparskih djela, spomenici zidnog slikarstva znatno su rjeđi i slabije očuvani, no po svojoj vrijednosti ne zaostaju za arhitektonskim i skulpturalnim djelima. Monumentalne zidne slike XI. i s početka XII. stoljeća pokazuju čistu ranoromaničku formu s jasnim obrisima likova, izraženim linearizmom i grafizmom. Likovi svetaca prikazani su u frontalnom stavu s naglašenom dekoracijom odjeće u geometrijskom uzorku. Najznačajniji spomenik zidnog slikarstva ranog srednjeg vijeka sačuvan je u crkvi Sv. Mihajla kod Stona. Sačuvani fragmenti slikarstva kasnijeg razdoblja sa vidljivim elementima rane romanike, djelomično su sačuvani u Sv. Stošiji, Sv. Krševanu i zvoniku Sv. Marije u Zadru.

Slika 5. Crkva sv. Mihajla, Ston, zidni oslik s prikazom vladara s modelom crkve u ruci
Izvor: Behaim, J. (2014.),
Diplomski rad, *Zidne slike u crkvi sv. Mihajla u Stonu*

Slika 6. Crkva sv. Mihajla, Ston, zidni oslik s prikazom nepoznatog svetca, istočni zid, južna niša
Izvor: Tomas, I. (2016.), Izvorni znanstveni rad, *Nova promišljanja o crkvi sv. Mihajla u Stonu*/foto: J.Behaim

Slika 7. Crkva sv. Mihajla, Ston, zidni oslik s prikazom nepoznatog svetca, istočni zid, kripta
Izvor: Tomas, I. (2016.), Izvorni znanstveni rad, *Nova promišljanja o crkvi sv. Mihajla u Stonu* /GIOIA BERTELLI bilj. 80, sl.242/

Iz razmatranog povijesnog razdoblja, dragocjen dio naše kulturne baštine čine iluminirani rukopisi. Splitski evanđelistar⁶⁴ najstariji je rukopis koji se datira u VIII. stoljeće, sa dopunom u XI. i XII. stoljeću. Ispisan je poluuncijalom i karolinom. Poznati su i kasniji evanđelistari: Šibenski (pisan karolinom), Trogirski (iluminiran narativnim prizorima), Rapski (figurativne minijature) te mnogi drugi.

Također, značajne podatke o starohrvatskom graditeljstvu i umjetnosti dobivamo iz opsežnih arheoloških nalazišta ranog srednjeg vijeka u Dalmaciji, koja se provode od kraja XX. stoljeća. Pronađeni grobni predmeti kao što su metalno oružje, ukrasni predmeti, naušnice, kopče i drugi svjedoče o bogatstvu kulture življenja naših predaka u ovom povijesnom razdoblju.

⁶⁴ *Evanđelistar (evanđeljar), liturgijska knjiga zapadne crkve koja sadrži odlomke (perikope) četiriju evanđelja raspoređene za čitanje u pojedine dane crkvene godine. Kao posebna knjiga namijenjena đakonima formira se krajem VII. stoljeća, kada se definitivno uklapa u misal. (1995.) Enciklopedija hrvatske umjetnosti, I (glavni urednik Domljan, Ž), Leksikografski zavod „Miroslav Krleža“, Zagreb, str. 242.*

Tradicije urbanog življenja na prostoru rimske provincije Dalmacije, a poglavito njezinog obalnog dijela duž istočne strane Jadrana, traje više od dva tisućljeća, na mnogim mjestima u kontinuitetu do danas. Iako prve organizirane urbane zajednice na tom prostoru prethode rimskoj uspostavi vlasti, tek je rimska kolonizacija postavila čvrste temelje klasičnoj urbanizaciji. U sustavu rimskih gradova bila su sažeta sva civilizacijska dostignuća Rimljana kojima su vrlo uspješno pridobivali novoosvojena područja i pripadajuće autohtono stanovništvo. Stoljećima nakon propasti Rimskog Carstva, klasične vrijednosti antičke civilizacije, pa tako i prepoznatljiva prostorno-strukturalna organizacija urbanih naselja, pružile su važan oslonac srednjovjekovnoj europskoj civilizaciji.⁶⁵ Urbanistička istraživanja dugo su bila slabijeg intenziteta od istraživanja crkvene arhitekture istog razdoblja. U proučavanju urbanizma značajan je doprinos Milana Preloga, budući da već u 50. godinama prošlog stoljeća uvodi teoriju i povijest urbanizma u studij povijesti umjetnosti u Hrvatskoj. U svom radu se općenito zalaže za uključivanje urbanizma u povijesno-umjetnička istraživanja i praksu te ističe važnost planiranja kao humanističkog a ne tehnološkog procesa. Urbanistička istraživanja intenziviraju se šezdesetih godina XX. stoljeća. Znatno su otežana zbog nedostatka podataka o naseljima ranog srednjeg vijeka, uslijed promjena u strukturi tog sloja nastalim u kasnijem povijesnom razdoblju. Aktiviraju se istraživanjem povijesnih jezgri dalmatinskih gradova u kojima su otkriveni ostatci ranosrednjovjekovnoga sloja. Većina je gradova u slavensko-avarskoj najezdi početkom VII. stoljeća uspjela sačuvati kontinuitet antičkog urbanizma i obnoviti život u razdoblju predromanike.

U istraživanju ranosrednjovjekovnog urbanizma, Tomislav Marasović u djelu *Dalmatia praeromanica, Ranosrednjovjekovno graditeljstvo u Dalmaciji, 1. rasprava*, ranosrednjovjekovne gradove predromaničkog i ranoromaničkog doba svrstava u dvije kategorije. Prvoj kategoriji pripadaju srednjovjekovni gradovi s antičkim kontinuitetom, koji su brojni i daju nam dosta podataka o urbanizmu tog doba, te ih dijeli na gradove u izravnom prostornom kontinuitetu (Zadar, Nin, Trogir, Kotor, Bribir) i gradove izgrađene u blizini antičke jezgre (Split, Dubrovnik). Drugoj kategoriji pripadaju gradovi nastali u ranom srednjem vijeku bez „prisustva“ antičke jezgre (Šibenik, Knin, Biograd, Omiš).

⁶⁵ JOVIĆ GAZIĆ, V. (2015.), *Razvoj urbanizma na prostoru rimske provincije Dalmacije na prijelazu iz antike u srednji vijek*, doktorska disertacija, Sveučilište u Zadru, Filozofski fakultet, Zadar, str. 12-13.

Slika 8. Današnji tlocrti ranosrednjovjekovnih gradova u Dalmaciji (od Kvarnera do Boke kotorske): a. Krk, b. Osor, c. Rab, d. Nin, e. Zadar, f. Biograd, Izvor: Marasović, T., (2008.), *Dalmatia Praeromanica, Ranosrednjovjekovno graditeljstvo u Dalmaciji, 1. Rasprava*

Slika 9. Današnji tlocrti ranosrednjovjekovnih gradova u Dalmaciji (od Kvarnera do Boke kotorske): g. Bribir, h. Trogir, i. Split, j. Omiš, k. Dubrovnik, l. Kotor, Izvor: Marasović, T., (2008.), *Dalmatia Praeromanica, Ranosrednjovjekovno graditeljstvo u Dalmaciji, 1. Rasprava*

Mate Suić u svom djelu *Antički grad na istočnom Jadranu*, poglavlje *Antička urbanistička baština*, zaključuje: *Antička urbanistička baština i danas može biti djelotvorna u nastajanju i rastu primorskih naselja u Hrvatskoj, ona ujedno i obvezuje svakoga onog kome je povjerena briga da duh Mediterana ne napusti naše obale. To je temeljna poruka antike našoj i budućim generacijama.*⁶⁶

Novijeg datuma su i istraživanja izvangradskih prostora primorskih gradova. Započinju proučavanjem agera koji su doživjeli manje ili veće promjene u vanjskom opsegu i unutarnjoj parcelaciji u odnosu na antičku agrimenzurnu mrežu. *Poznavanje antičkih centurijacija temelji se na ostacima rimske agrimenzurne mreže, koja je ostavila svoje tragove oko Zadra, Trogira, Solina, Splita, Staroga Grada na otoku Hvaru, Stona i Cavtata, i to najviše u kasnije trasiranim putovima na crtama prvobitne mreže i u međama poljoprivrednih parcela. Ostaci centurijacija najprije su bili uočeni na aerofotogrametrijskim snimcima prostora oko gradova, osobito onima što potječu iz prvih početaka aerofotografije, načinjenih prije nego što je nagla urbanizacija u drugoj polovici XX. stoljeća prekrila mnoga ranija polja i zauvijek pomela tragove te vrste infrastrukturnog naslijeđa.*⁶⁷ Tragove manjih naselja iz ranog srednjeg vijeka koja se do danas nisu zadržala čine predromaničke crkve ili kameni ulomci plastične ornamentike nađeni na tom području.

Srednjovjekovni Nin zadržao je površinu antičkog grada, međutim gradnjom u srednjem vijeku desile su se promjene urbanističke strukture i devijacije gradskih ulica. Mate Suić u svom djelu *Antički grad na istočnom Jadranu*, analizom zračne snimke i na temelju arheoloških istraživanja pokazuje temeljne pravce koji sugeriraju postojanje ortogonalne strukture, neovisno o morfologiji kružnog otočnog spruda. Tako je moguće pretpostaviti da su okosnicu stare *Aenone* činile ulice *kardo* i *dekumanum*, kojima su bili podređeni svi ostali pravci. Na zračnoj snimci danoj u nastavku označeni su: 1. kapitolij na forumu; 2. istočna gradska vrata s kvadratnim bočnim kulama; 3. položaj južnih gradskih vrata; 4. inzulat oko crkve sv. Križa; 5. pravac pronađene rimske ulice.

⁶⁶ SUIĆ, M. (2003.), *Antički grad na istočnom Jadranu*, 2. izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Golden marketing u suradnji s Institutom za arheologiju u Zagrebu, Zagreb, str. 392.

⁶⁷ MARASOVIĆ, T. (2008.), *Dalmatia praeromanica, Ranosrednjovjekovno graditeljstvo u Dalmaciji, 1. rasprava*, Književni krug Split, Muzej hrvatskih arheoloških spomenika, Arhitektonski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Split-Zagreb, str. 90.

Sl. 81. Gradski raster, Nin (*Aenona*): na temelju arheoloških rezultata i zračnih snimaka može se utvrditi težnja k ortogonalnoj organizaciji gradskog areala, neovisna o morfologiji kružnog otočnog spruda; 1. kapitolij na forumu; 2. istočna gradska vrata s kvadratnim bočnim kulama; 3. položaj južnih gradskih vrata; 4. inzulat oko crkve Sv. Križa; 5. pravac pronađene rimske ulice; Suić; Belošević 1999; Kolega 2001.

Slika 10. Gradski raster, Nin (Aenona), Izvor: Suić, M. (2003., 2. izmijenjeno i dopunjeno izdanje), *Antički grad na istočnom Jadranu*

Stonsko polje i poluotok Pelješac pripadali su širem prostoru naronitanskog agera. Naselje Ston iz ranog srednjeg vijeka nije sačuvano. Prema položaju starokršćanskih i predromaničkih crkava na ovom području i drugim arheološkim ostacima kasne antike, ranosrednjovjekovno naselje nalazilo se na padinama brda Stari grad i Gradac i spuštalo se do luke i solana važnih gospodarskih resursa. U Stonskom polju sačuvani su ostaci agrimenzurne mreže koja se pruža jugozapadno od srednjovjekovnog Stona a zapadno od luke i solane. Njeno ishodište je na brdu Gradac gdje se nalazi predromanička crkva sv. Mihajlo. Poštujući antičku centurijacijsku mrežu, izgrađene su starohrvatske i predromaničke građevine na tom području.

Slika 11. Ston, položaj dijela ranosrednjovjekovnoga stonskog naselja, okruženog brežuljcima Gradac (Sv. Mihajlo), Stari grad i Humac, južno od srednjovjekovnoga grada Stona, Izvor: Marasović, T. (2008.), *Dalmatia Praeromanica, Ranosrednjovjekovno graditeljstvo u Dalmaciji, 1. Rasprava*

Doprinos Hrvatske, osobito Dalmacije kao mediteranske pokrajine najstarijih civilizacijskih i kulturnih tradicija, općoj povijesti umjetnosti, a imajući u vidu trajanje predromanike i rane romanike na ovom području od gotovo pet stoljeća, Tomislav Marasović u svom djelu *Dalmatia Praeromanica, Ranosrednjovjekovno graditeljstvo u Dalmaciji, 1. Rasprava*, ovaj doprinos razmatra sagledavajući ga s više različitih motrišta: urbanističke usporedbe, usporedbe u stambenoj arhitekturi, usporedbe u crkvenoj arhitekturi, usporedbe u tipologiji liturgijskoga namještaja te kronološke usporedbe. *Doprinos hrvatskoga ranoga srednjeg vijeka, izložen na primjerima iz Dalmacije, općem evropskom graditeljstvu i umjetnosti tog doba, dolazi do izražaja u urbanizmu jer obogaćuje opća znanja o preobrazbi antičkih jezgri u srednjovjekovni grad, u proučavanju ranosrednjovjekovne stambene kuće kao još uvijek slabo istraženoj kategoriji u općoj znanosti o povijesti umjetnosti, a najviše u crkvenom graditeljstvu s obzirom na količinu i vrsnoću tipova i oblika koji obogaćuju europsku arhitektonsku morfologiju toga doba.*⁶⁸

O odnosu starohrvatske arhitekture i suvremenih ostvarenja europskog Zapada, Vladimir Gvozdanović u poglavlju *Značaj starohrvatske arhitekture za opću povijest evropske predromanike*, u: *Prilozi istraživanju starohrvatske arhitekture*, ustvrdio je da raspoložemo iznimno bogatom riznicom oblika preuzetih od kasne antike u odnosu na druge zapadne škole, stoga smatra kako naša situacija može poslužiti kao argument da se ne radi o „neobičnim“ oblicima, već o dijelu općeg interesa za kasnoantičku arhitekturu. Na kraju poglavlja zaključio je: *razumijevanje naše predromanike i naše romanike nemoguće je bez poznavanja opće povijesti arhitekture u predromaničkoj i ranoromaničkoj Evropi. U drugu ruku nadamo se da će dublje razumijevanje naših spomenika i njihovo populariziranje u znanstvenim krugovima izvan naše zemlje pridonijeti boljem poznavanju iste problematike na drugim područjima predromaničkog i ranoromaničkog Zapada.*⁶⁹

⁶⁸ Isto, str. 16.

⁶⁹ GVOZDANOVIĆ, V. (1978.), *Značaj starohrvatske arhitekture za opću povijest evropske predromanike*, u: *Prilozi istraživanju starohrvatske arhitekture*, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Arhitektonski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Split, str. 144.

4. SJEVERNO PODRUČJE, PODRUČJE NINA

4.1. Lokaliteti razmatranja, arhitektonske odlike i vrijednosne odrednice

4.1.1. Kataloška jedinica - Crkva sv. Križa u Ninu

Crkva sv. Križa

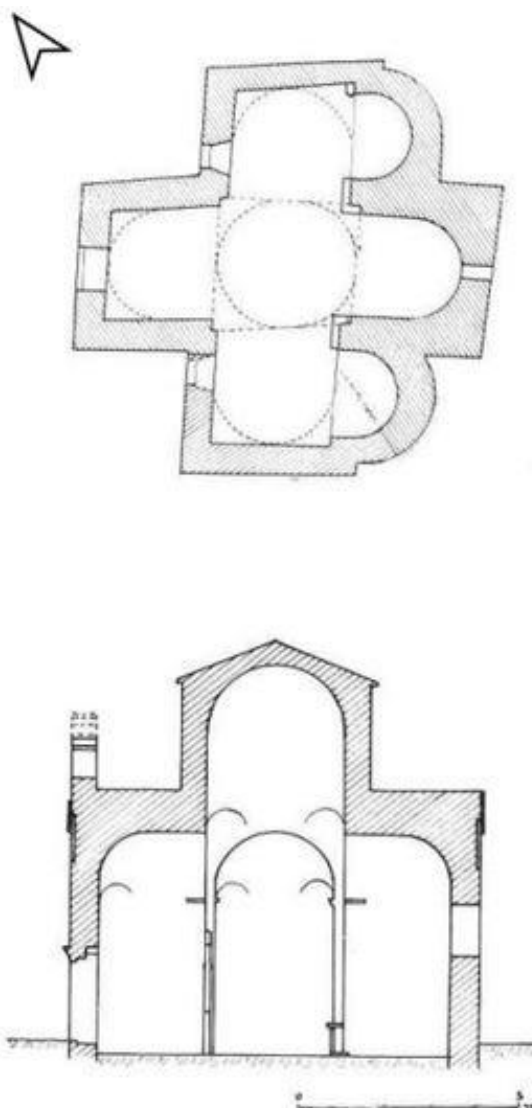
Nin, Ulica Petra Zoranića 8

k.č.br. 1071/1 k.o. Nin-Zaton

Slika 12. gore: Situacija sa označenim položajem crkve sv. Križa, Izvor: mrežna stranica Državne geodetske uprave <https://katastar.hr/#/>[15.10.2021.]

Slika 13. desno: Tlocrt i presjek crkve sv. Križa, Izvor: Suić, M.; Batović, Š.; Belošević, J. (1968.), Nin, problemi arheoloških istraživanja

Status zaštite: Crkva sv. Križa i okolno područje s prapovijesnim i antičkim nalazima u Ninu, Zaštićeno kulturno dobro Z-1195 i Kulturno dobro nacionalnog značenja N-34.

Crkva sv. Križa nalazi se u središnjem dijelu povijesne jezgre Nina. Pristup crkvi moguć je iz Ulice Petra Zoranića, preko uređenog i konzerviranog prapovijesnog i antičkog nalazišta. Iako postoji mnogo različitih tumačenja njezinog datiranja, uglavnom se smješta u IX. stoljeće. Spada u građevine centralnog tipa sa osnovom grčkog križa donekle nepravilnog u tlocrtnom rasporedu i znatnog otklona uzdužne osi od pravca zapad-istok. Vanjske dimenzije su: dužina 8,90 m, širina 8,80 m, visina približno 9,00 m, debljine zida 70 cm. Krakovi križa presvođeni su polukalotama na trompama i podupiru visok tambur na kojem je konstruirana kupola izduženog elipsoidnog oblika pokrivena stožastim krovom. Krakovi križa pokriveni su dvostrešnim krovom s kamenim pločama. Na istočnoj strani su tri polukružne apside od kojih je srednja veća i pravokutna izvana. Pročelje i tambur kupole ukrašeni su plitkim nišama. Iznad ulaznog pročelja je preslica za zvono. Značajan detalj na crkvi je nadvratnik nad ulaznim vratima ukrašen pleternom ornamentikom s posvetom u kojoj se spominje župan Godečaj (danas zamijenjen odljevom). Značajan po epigrafskim svojstvima, smatra se starijim od vremena datiranja crkve, stoga se postavlja pitanje njegove izvornosti u funkciji nadvratnika. Crkva je dobro očuvana građevina sa krovom, restaurirana i ožbukana. Nema liturgijski namještaj. Izgrađena je unutar antičkog stambenog naselja nad srednjim blokom kuća i dijelom nad antičkom ulicom. Istraživanjem područja oko crkve, otkriva se da je antička stambena arhitektura nastala nad suhozidnim kućama željeznog doba koje su u ranom srednjem vijeku adaptirane za stambene potrebe. Uz pročelje su srednjovjekovni zidovi oblikovani u predvorje. Arheološkim istraživanjima oko crkve je otkriveno 250 grobova koji pripadaju dvjema nekropolama: starijoj koja se datira u VIII. stoljeće s ukopima autohtonog romaniziranog stanovništva i mlađoj u koju je pokopano hrvatsko stanovništvo Nina od X. stoljeća.

Literatura:

- MARASOVIĆ, T. (2009.), *Dalmatia Praeromanica, Ranosrednjovjekovno graditeljstvo u Dalmaciji, 2. Korpus arhitekture, Kvarner i sjeverna Dalmacija*, Književni krug Split, Muzej hrvatskih arheoloških spomenika, Arhitektonski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Split-Zagreb.
- SUIĆ, M.; BATOVIĆ, Š.; BELOŠEVIĆ, J. (1968.), *Nin, problemi arheoloških istraživanja*, Arheološki muzej u Zadru, Zadar.

Izvori i dokumentacija:

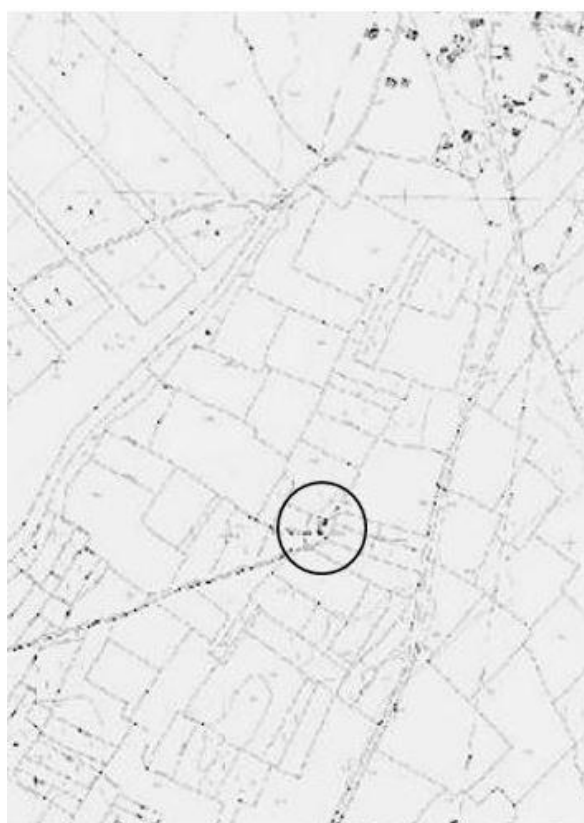
- Rješenje Ministarstva kulture, Uprave za zaštitu kulturne baštine, Klasa: UP/I-612-08/03-01-06/318, Urbroj: 532-10-1/8(JB)-03-2 od 18. srpnja 2003.
- Rješenje Ministarstva kulture, Uprave za zaštitu kulturne baštine, Klasa: UP/I-612-08/07-06/0372, Urbroj: 532-04-01-01/175 od 19. studenog 2007.
- Mrežna stranica Državne geodetske uprave <https://katastar.hr/#/> [15.10.2021.].

Prostorni planovi:

- Prostorni plan Zadarske županije (Službeni glasnik Zadarske županije 2/01, 6/04, 2/05, 17/06, 3/10, 15/14, 14/15).
- Prostorni plan uređenja Grada Nina (Službeni glasnik Grada Nina 4/02, 13/04, 27/07, 34/08, 03/13, 6/14, 08/18).

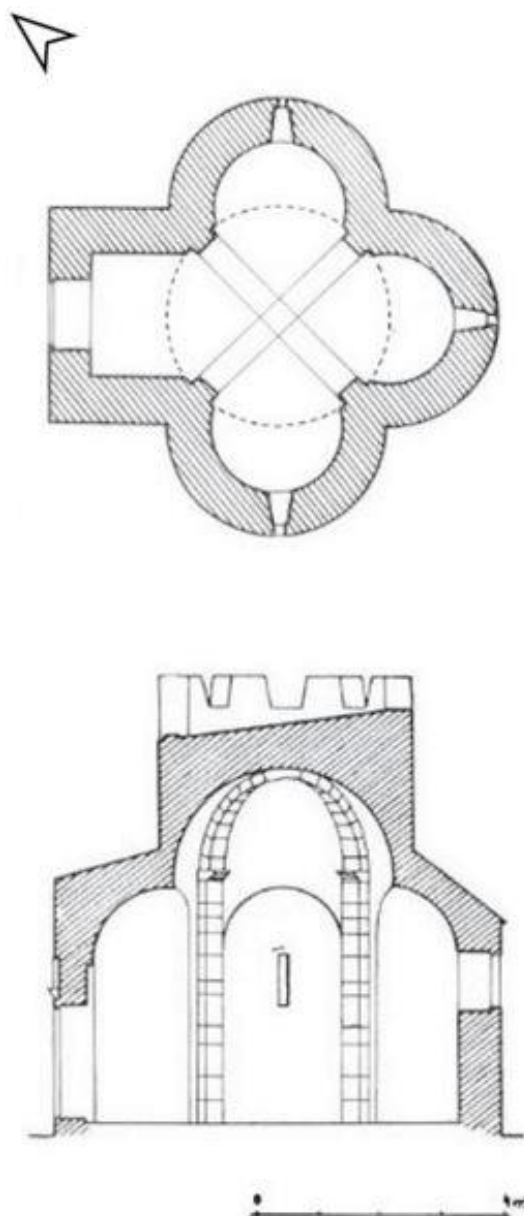
4.1.2. Kataloška jedinica - Crkva sv. Nikole na Prahuljama kod Nina

Crkva sv. Nikole
polje Prahulje kod Nina
k.č.br. 3277 k.o. Nin-Zaton

Slika 14. gore: Situacija sa označenim položajem crkve sv. Nikole, Izvor: mrežna stranica Državne geodetske uprave <https://katastar.hr/#/>[15.10.2021.]

Slika 15. desno: Tlocrt i presjek crkve sv. Nikole, Izvor: Suić, M.; Batović, Š.; Belošević, J. (1968.), *Nin, problemi arheoloških istraživanja*

Status zaštite: Crkva sv. Nikole u Prahuljama kod Nina, Zaštićeno kulturno dobro Z-1336.

Crkva sv. Nikole u Prahuljama kod Nina nalazi se na prapovijesnom umjetno nasutom humku u polju Prahulje kod Nina. Crkvi se pristupa sa Zadarske ceste, preko uređenog pristupnog puta. U literaturi se nalaze različiti podaci i tumačenja o vremenu njezinog nastanka i kasnije nadogradnje. Dok se ranije svrstavala isključivo u predromaničke građevine, novijim istraživanjima pripisuju joj se karakteristike romaničkog razdoblja. Stoga se smatra zanimljivim primjerom reminiscencije predromaničke građevine. Spada u građevine centralnog tipa. Tlocrtno je trolist s presvođenim apsidama i ukrašenim pojasnicama koje podržavaju križni svod u središtu. Vanjske dimenzije su: dužina 7,30 m, širina 6,80 m, visina 6,0 m, debljine zida 60 i 70 cm. Ulazni krak presvođen je polukupolom koja se upire o trompe na uglovima, a natkriven je dvostrešnim krovom. Portal ima romanički oblik s lunetom oko koje je polukružni luk od fino klesanog kamena završen manjim konzolama. Zidana je malim uslojenim kamenom dok je vanjsko oplošje glatko, s malim nazubljenim konzolicama pod strehom apsida. Svaka apsida ima uski pravokutni otvor. Nad kupolom je nadograđeno obrambeno krunište sa osam zubaca, kad se crkva zbog svog istaknutog položaja koristila kao izvidnica. Crkva nema liturgijski namještaj. Restaurirana je i u dobrom građevinskom stanju.

Literatura:

- MARASOVIĆ, T. (2009.), *Dalmatia Praeromanica, Ranosrednjovjekovno graditeljstvo u Dalmaciji, 2. Korpus arhitekture, Kvarner i sjeverna Dalmacija*, Književni krug Split, Muzej hrvatskih arheoloških spomenika, Arhitektonski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Split-Zagreb.
- SUIĆ, M.; BATOVIĆ, Š.; BELOŠEVIĆ, J. (1968.), *Nin, problemi arheoloških istraživanja*, Arheološki muzej u Zadru, Zadar.

Izvori i dokumentacija:

- Rješenje Ministarstva kulture, Uprave za zaštitu kulturne baštine, Klasa: UP/I-612-08/03-01-06/384, Urbroj: 532-10-1/8(JB)-03-2 od 23. rujna 2003.
- Rješenje Ministarstva kulture, Uprave za zaštitu kulturne baštine Klasa: UP/I-612-08/03-01-06/384, Urbroj: 532-04-01-03-02/2-16-3 od 10. svibnja 2016.
- Mrežna stranica Državne geodetske uprave <https://katastar.hr/#/> [15.10.2021.].

Prostorni planovi:

- Prostorni plan Zadarske županije (Službeni glasnik Zadarske županije 2/01, 6/04, 2/05, 17/06, 3/10, 15/14, 14/15).
- Prostorni plan uređenja Grada Nina (Službeni glasnik Grada Nina 4/02, 13/04, 27/07, 34/08, 03/13, 6/14, 08/18).

4.2. Pregled zaštite kroz prostorno-plansku dokumentaciju

4.2.1. Prostorni planovi i kartografski prikazi

4.2.1.1. Područje crkve sv. Križa

Crkva sv. Križa nalazi se na k.č.br. 1071/1 k.o. Nin-Zaton. Prostorni planovi unutar čijih obuhvata se nalazi predmetno područje su: Prostorni plan Zadarske županije⁷⁰ (u daljnjem tekstu: PPZŽ) i Prostorni plan uređenja Grada Nina⁷¹ (u daljnjem tekstu: PPUG Nina). U tijeku su VIII. Izmjene i dopune prostornog plana (PPZŽ)⁷² i VII. Izmjene i dopune prostornog plana (PPUG Nina)⁷³. [podaci su zaključeni sa 01. siječnjem 2021.]

Prema Odluci o donošenju prostornog plana (PPZŽ), koji se sastoji od tekstualnog dijela - obrazloženje i odredbe za provođenje te grafičkog dijela koji sadrži kartografske prikaze u mjerilu 1: 100.000 i grafičke priloge - kartograme, sukladno kartografskim prikazima predmetno područje nalazi se: 1.1 Korištenje i namjena prostora, Prostori za razvoj i uređenje: granice - unutar granice ZOP-a; naselja - gradsko sjedište; razvoj i uređenje prostora naselja - građevinsko područje naselja > 25,0 ha; pomorski promet - lokalni značaj; 1.2. Korištenje i namjena prostora, Sustav i funkcije naselja: razred centralnih naselja jedinica lokalne samouprave - peta razina; 1.132 - broj stanovnika centralnog naselja; 2.744 - broj stanovnika grada; 3.1. Uvjeti korištenja, uređenja i zaštite prostora, Područja posebnih uvjeta korištenja: unutar ekološke mreže, područja Natura 2000 - područje očuvanja značajno za ptice i područje očuvanja značajno za vrste i stanišne tipove; povijesni sklop i građevina - sakralna građevina; 3.2. Uvjeti korištenja, uređenja i zaštite prostora, Područja posebnih ograničenja u korištenju, mjere uređenja i zaštite: područja posebnih ograničenja u korištenju, zaštita mora - posebno osjetljiv akvatorij, lučko područje; izvori onečišćenja - izvor onečišćenja mora; obalno područje mora i voda - zona kontrolirane izgradnje;

⁷⁰ (Službeni glasnik Zadarske županije 2/01, 6/04, 2/05, 17/06, 3/10, 15/14, 14/15).

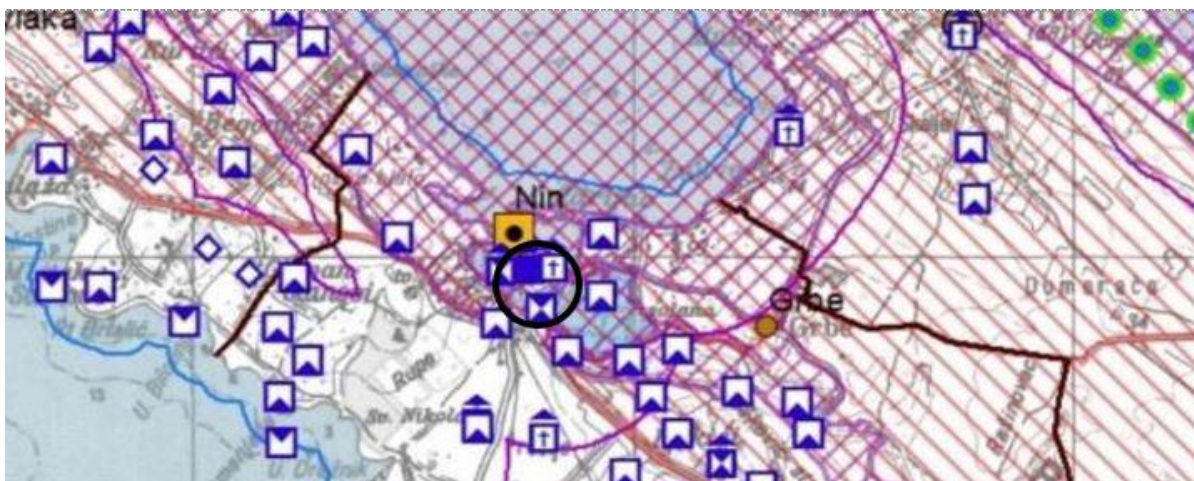
⁷¹ (Službeni glasnik Grada Nina 4/02, 13/04, 27/07, 34/08, 03/13, 6/14, 08/18).

⁷² Odluka o izradi VIII. Izmjena i dopuna Prostornog plana Zadarske županije (Službeni glasnik Zadarske županije 6/19).

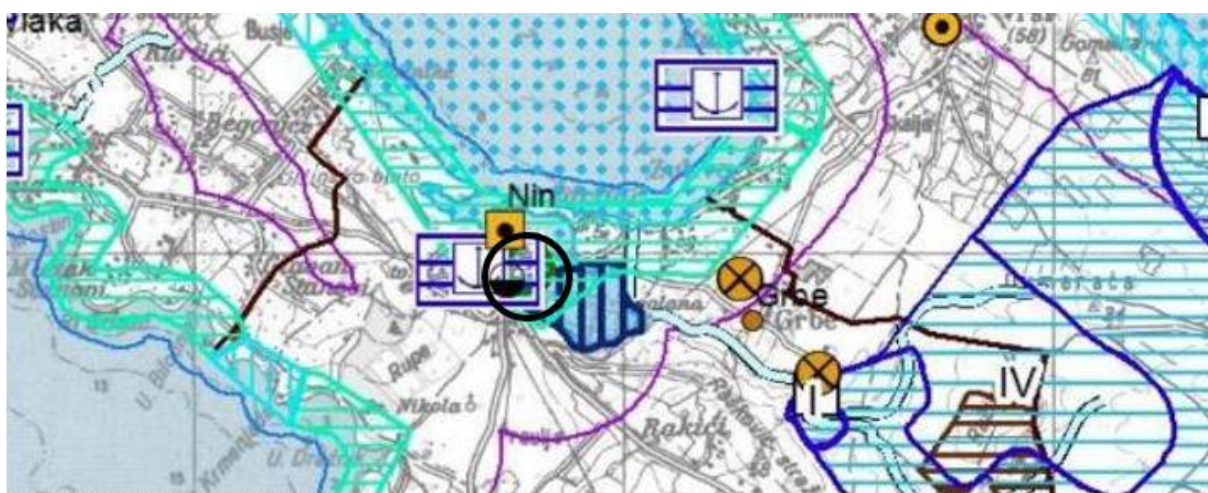
⁷³ Odluka o izradi VII. Izmjena i dopuna Prostornog plana uređenja Grada Nina (Službeni glasnik Grada Nina 8/19).

Slika 16. Dio kartografskog prikaza br. 1.1. *Korištenje i namjena prostora, Prostori za razvoj i uređenje*, PPZŽ, Izvor: <https://www.zpu-zadup.hr/prostorno-uredjenje#1> [12.06.2020.]

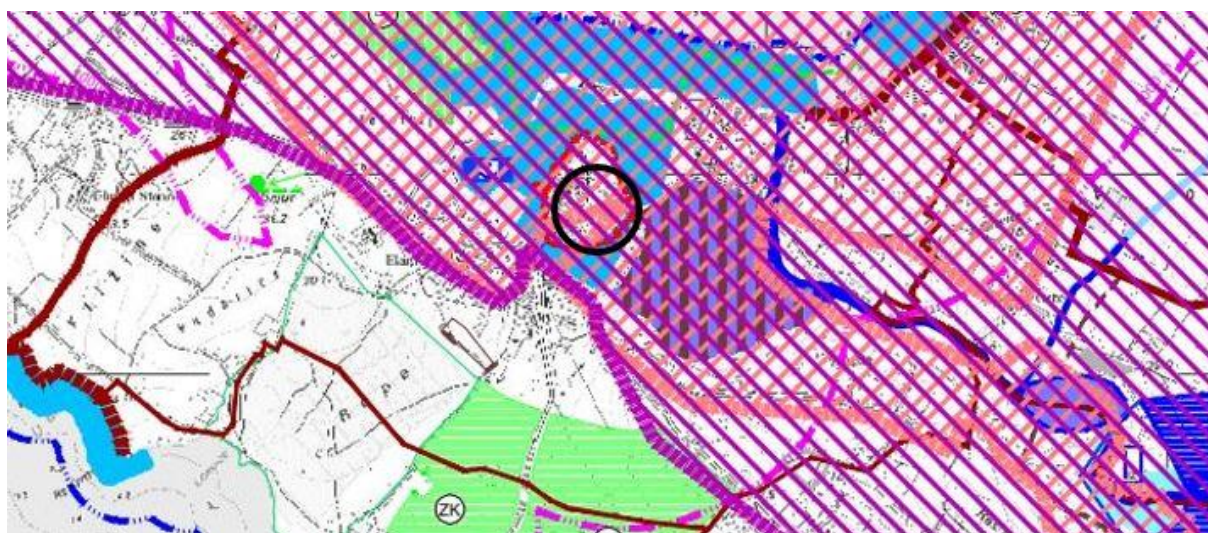

Slika 17. Dio kartografskog prikaza br. 3.1. *Uvjeti korištenja, uređenja i zaštite prostora, Područja posebnih uvjeta korištenja*, PPZŽ, Izvor: <https://www.zpu-zadup.hr/prostorno-uredjenje#1> [12.06.2020.]

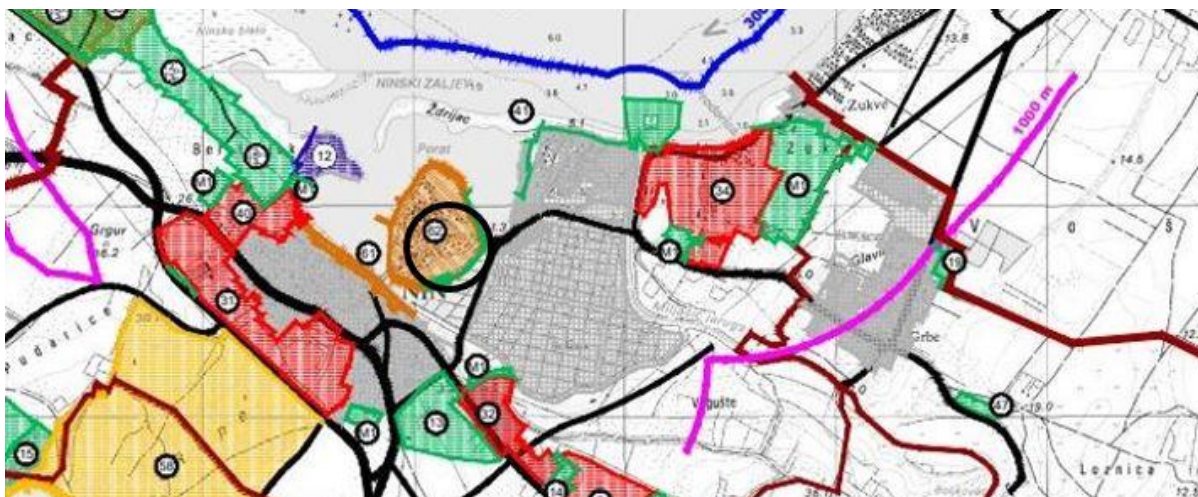

Slika 18. Dio kartografskog prikaza br. 3.2. *Uvjeti korištenja, uređenja i zaštite prostora, Područja posebnih uvjeta korištenja, uređenje i zaštita*, Izvor: <https://www.zpu-zadup.hr/prostorno-uredjenje#1> [12.06.2020.]

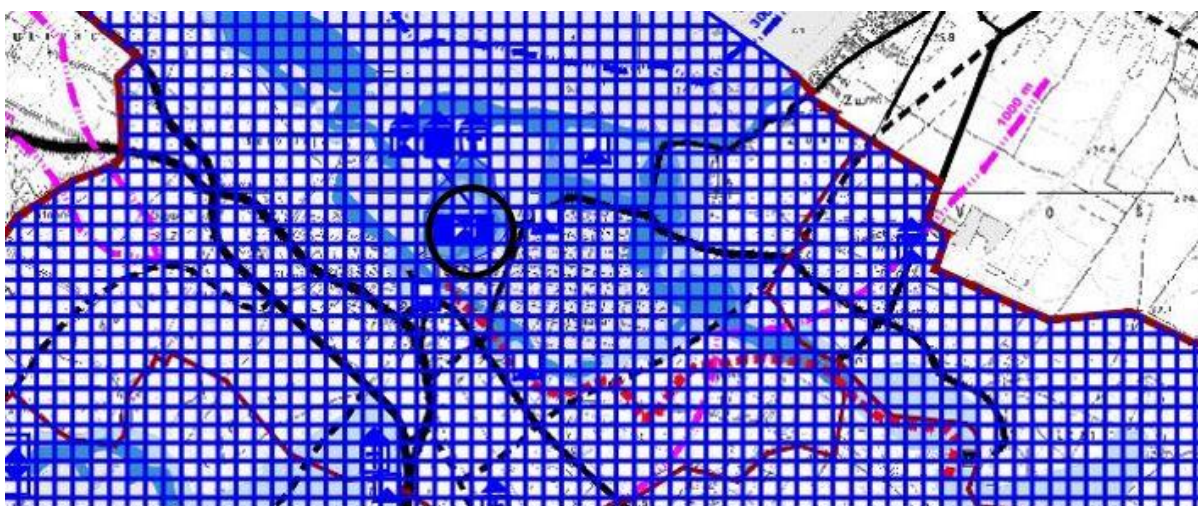
Prema Odluci o donošenju prostornog plana (PPUG Nina), koji se sastoji od tekstualnog dijela - odredbe za provođenje i grafičkog dijela koji sadrži kartografske prikaze u mjerilu 1:25.000 i kartografske prikaze za građevinska područja naselja u mjerilu 1:5.000, sukladno kartografskim prikazima predmetno područje nalazi se: 1. *Korištenje i namjena površina*: granice - unutar granice ZOP-a; sustav središnjih naselja i razvojnih središta - područno i veće lokalno (malo razvojno) središte; administrativno središte - gradsko sjedište; površine za razvoj i uređenje površina naselja - građevinsko područje, izgrađeno; 3.1.a *Uvjeti za korištenje, uređenje i zaštitu prostora, Područja posebnih ograničenja u korištenju*: krajobraz - posebno vrijedna cjelina po okoliš; unutar ekološke mreže, područja Natura 2000 - područje očuvanja značajno za vrste i stanišne tipove te područje očuvanja značajno za ptice; 3.1.b *Uvjeti za korištenje, uređenje i zaštitu prostora, Područja primjene posebnih mjera uređenja i zaštite*: Područje i dijelovi primjene planskih mjera zaštite - u obuhvatu urbanističkih planova koji su prestali važiti / PUP broj 62 „Nin – otok“ – Nin, (Službeni vjesnik 16/89)/; 3.2. *Uvjeti za korištenje, uređenje i zaštitu prostora*: uvjeti korištenja, područja posebnih uvjeta korištenja, arheološka baština - unutar arheološkog područja; povijesne graditeljske cjeline - gradsko naselje; povijesni sklop i građevina - sakralna građevina; Opasnost od poplava po vjerojatnosti poplavlivanja - mala do srednja vjerojatnost; 4.1. *Građevinska područja naselja Nin i Grbe*: unutar izgrađenog dijela građevinskog područja.

Slika 19. Dio kartografskog prikaza br. 3.1a *Uvjeti za korištenje, uređenje i zaštitu prostora*, PPUG Nina, Izvor: <https://www.zpu-zaduzup.hr/prostorno-uredjenje/prostorni-planovi> [12.06.2020.]

Slika 20. Dio kartografskog prikaza br. 3.1b *Uvjeti za korištenje, uređenje i zaštitu prostora - Područje primjene posebnih mjera uređenja i zaštite*, PPUG Nina, Izvor: <https://www.zpu-zadup.hr/prostorno-uredjenje/prostorni-planovi> [12.06.2020.]

Slika 21. Dio kartografskog prikaza br. 3.2. *Uvjeti za korištenje uređenje i zaštitu prostora*, PPUG Nina, Izvor: <https://www.zpu-zadup.hr/prostorno-uredjenje/prostorni-planovi> [12.06.2020.]

4.2.1.2. Područje crkve sv. Nikole

Crkva sv. Nikole nalazi se na k.č.br. 3277 k.o. Nin-Zaton. Prostorni planovi unutar čijih obuhvata se nalazi predmetno područje su: Prostorni plan Zadarske županije⁷⁴ (u daljnjem tekstu: PPŽŽ) i Prostorni plan uređenja Grada Nina⁷⁵ (u daljnjem tekstu: PPUG Nina). U tijeku

⁷⁴ (Službeni glasnik Zadarske županije 2/01, 6/04, 2/05, 17/06, 3/10, 15/14, 14/15).

⁷⁵ (Službeni glasnik Grada Nina 4/02, 13/04, 27/07, 34/08, 03/13, 6/14, 08/18).

su VIII. Izmjene i dopune prostornog plana (PPZŽ)⁷⁶ i VII. Izmjene i dopune prostornog plana (PPUG Nina)⁷⁷. [podaci su zaključeni sa 01. siječnjem 2021.]

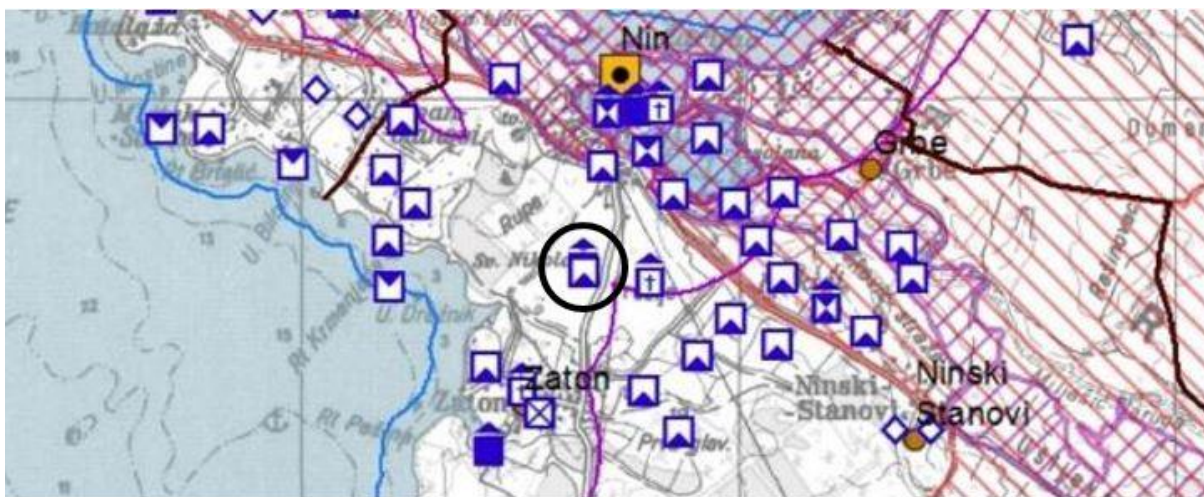
Prema Odluci o donošenju prostornog plana (PPZŽ), koji se sastoji od tekstualnog dijela - obrazloženje i odredbe za provođenje te grafičkog dijela koji sadrži kartografske prikaze u mjerilu 1: 100.000 i grafičke priloge - kartograme, sukladno kartografskim prikazima predmetno područje nalazi se: 1.1 Korištenje i namjena prostora, Prostori za razvoj i uređenje: granice - unutar granice ZOP-a; razvoj i uređenje prostora izvan naselja - poljoprivredno tlo, osobito vrijedno obradivo tlo; 2.1. Infrastrukturni sustavi, Prometni i telekomunikacijski sustav: cestovni promet - neposredna blizina državne ceste D306; samostojeći antenski stupovi elektroničke komunikacije - unutar zone elektroničke komunikacije, planirano; 3.1. Uvjeti korištenja, uređenja i zaštite prostora, Područja posebnih uvjeta korištenja: arheološka baština - arheološki lokalitet, kopneni; povijesni sklop i građevina - sakralna građevina; 3.2. Uvjeti korištenja, uređenja i zaštite prostora, Područja posebnih ograničenja u korištenju, mjere uređenja i zaštite: nema posebnih ograničenja u korištenju.

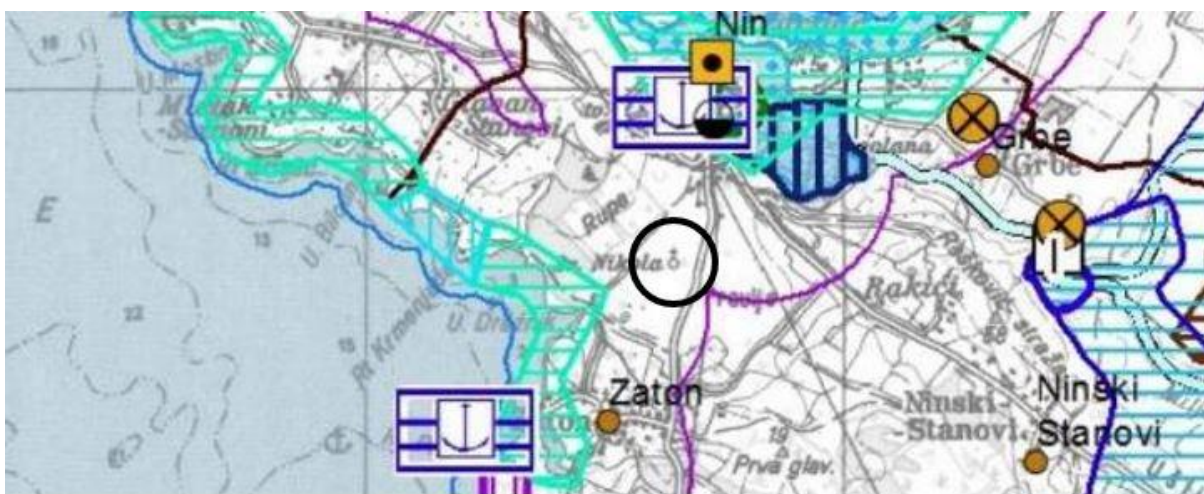
Slika 22. Dio kartografskog prikaza br. 1.1. Korištenje i namjena prostora, Prostori za razvoj i uređenje, PPZŽ
Izvor: <https://www.zpu-zadzup.hr/prostorno-uredjenje#1> [12.06.2020.]

⁷⁶ Odluka o izradi VIII. Izmjena i dopuna Prostornog plana Zadarske županije (Službeni glasnik Zadarske županije 6/19).

⁷⁷ Odluka o izradi VII. Izmjena i dopuna Prostornog plana uređenja Grada Nina (Službeni glasnik Grada Nina 8/19).

Slika 23. Dio kartografskog prikaza br. 3.1. *Uvjeti korištenja, uređenja i zaštite prostora, Područja posebnih uvjeta korištenja, PPŽŽ*, Izvor: <https://www.zpu-zadzup.hr/prostorno-uredjenje#1> [12.06.2020.]

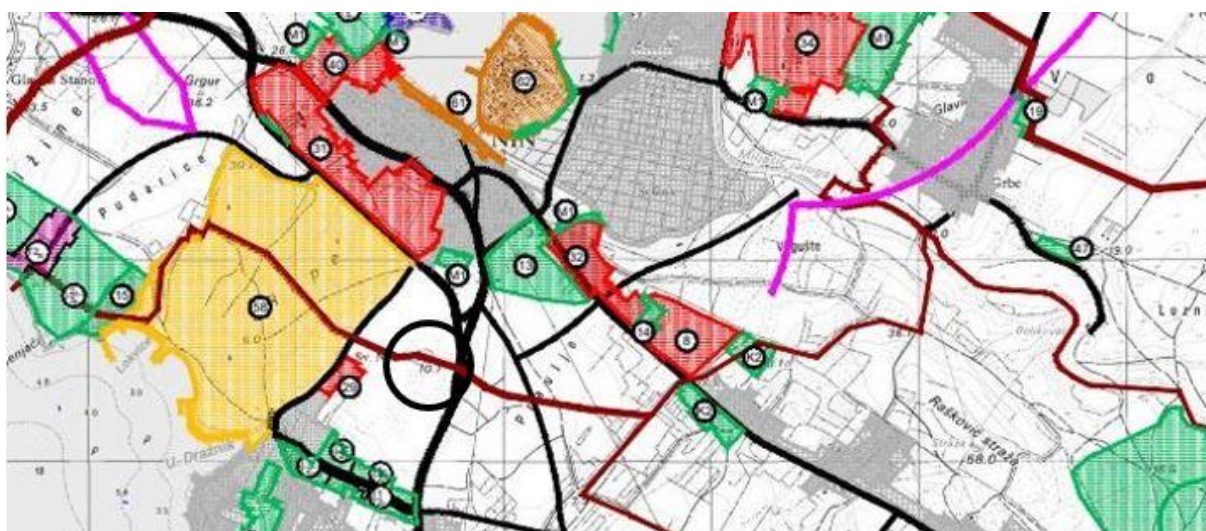
Slika 24. Dio kartografskog prikaza br. 3.2. *Uvjeti korištenja, uređenja i zaštite prostora, Područja posebnih uvjeta korištenja, mjere uređenja i zaštite, PPŽŽ*, Izvor: <https://www.zpu-zadzup.hr/prostorno-uredjenje#1> [12.06.2020.]

Prema Odluci o donošenju prostornog plana (PPUG Nina), koji se sastoji od tekstualnog dijela - odredbe za provođenje i grafičkog dijela koji sadrži kartografske prikaze u mjerilu 1:25.000 i kartografske prikaze za građevinska područja naselja u mjerilu 1:5.000, sukladno kartografskim prikazima predmetno područje nalazi se: 1. Korištenje i namjena površina: granice - unutar granice ZOP-a; razvoj i uređenje površina izvan naselja - poljoprivredno tlo isključivo osnovne namjene, vrijedno obradivo tlo; 2. Infrastrukturni sustavi, samostojeći antenski stupovi električne komunikacije - planirana zona elektroničke komunikacije; 3.1.a Uvjeti za korištenje, uređenje i zaštitu prostora, Područja posebnih ograničenja u korištenju: krajobraz - oznaka ZK, osobito vrijedan predjel, planom zaštićen krajobraz; 3.1.b Uvjeti za

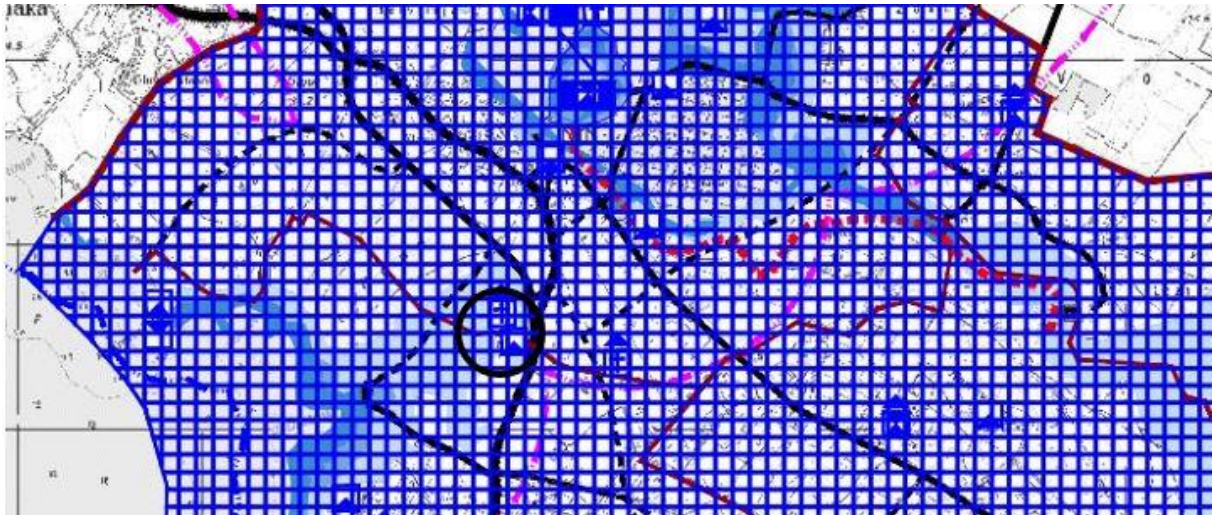
korištenje, uređenje i zaštitu prostora, Područja primjene posebnih mjera uređenja i zaštite: nema evidentiranih planskih mjera zaštite; 3.2. *Uvjeti za korištenje, uređenje i zaštitu prostora:* uvjeti korištenja, područja posebnih uvjeta korištenja, arheološka baština - arheološko područje i arheološki lokalitet, kopneni; povijesni sklop i građevina - sakralna građevina; Opasnost od poplava po vjerojatnosti poplavljanja - mala vjerojatnost; 4.1. *Građevinska područja naselja Nin i Grbe:* izvan građevinskog područja naselja.

Slika 25. Dio kartografskog prikaza br. 3.1a *Uvjeti za korištenje, uređenje i zaštitu prostora*, PPUG Nina, Izvor: <https://www.zpu-zadzup.hr/prostorno-uredjenje/prostorni-planovi> [12.06.2020.]

Slika 26. Dio kartografskog prikaza br. 3.1b *Uvjeti za korištenje, uređenje i zaštitu prostora - Područje primjene posebnih mjera uređenja i zaštite*, PPUG Nina, Izvor: <https://www.zpu-zadzup.hr/prostorno-uredjenje/prostorni-planovi> [12.06.2020.]

Slika 27. Dio kartografskog prikaza br. 3.2. *Uvjeti za korištenje uređenje i zaštitu prostora*, PPUG Nina, Izvor: <https://www.zpu-zadup.hr/prostorno-uredjenje/prostorni-planovi> [12.06.2020.]

4.2.2. Odredbe za provedbu prostornih planova, aspekt zaštite

U nastavku se iščitavaju odredbe za provedbu prostornih planova (PPZŽ i PPUG Nina) koje se odnose na oba sjeverna lokaliteta: crkvu sv. Križa i crkvu sv. Nikole.

*Odredbama za provedbu prostornog plana (PPZŽ), točkom 8. Mjere zaštite prirodnih vrijednosti i posebnosti i kulturno-povijesnih cjelina; člankom 82. Mjere zaštite prirodnih vrijednosti i posebnosti, na području Grada Nina nema zaštićenih dijelova prirode, osim evidentiranih područja koja se ne odnose na lokalitete razmatranja; člankom 86. Mjere zaštite kulturno-povijesnih vrijednosti, propisane su mjere zaštite kulturno-povijesnih vrijednosti koje su za područje Zadarske županije u nadležnosti Konzervatorskog odjela u Zadru. Za sve zahvate na kulturnim dobrima i u svim fazama radova potrebna je suglasnost, odnosno nadzor Konzervatorskog odjela. U nastavku je dan tabelarni prikaz *Popis najvažnijih spomenika povijesno-kulturne baštine na području Zadarske županije*, prema kojem se, vezano na lokalitete razmatranja, iščitavaju: *urbana cjelina* - kulturno povijesna cjelina naselja Nin (Z-3992); *spomenik graditeljstva* - crkva sv. Križa i okolno područje s prapovijesnim i antičkim nalazima (N-34, Z-1195) i crkva sv. Nikole (Z-1336); *arheološko područje/lokalitet* - cjelokupna površina povijesne jezgre Nin (Z-3992) te Prahulje. Za navedene kategorije zaštite dane su smjernice za prostorno uređenje, u bitnom: *urbana cjelina* - prostornim planovima gradova i općina potrebno je zadržati i revitalizirati matricu povijesnih jezgri naselja u najvećoj*

mogućoj mjeri, a izgradnju u neizgrađenim dijelovima jezgri realizirati interpolacijama na načelima tipološke rekonstrukcije; dane su definicije i smjernice za tipološku rekonstrukciju, neizgrađene dijelove povijesnih jezgri, održavanje stambenog fonda unutar povijesnih jezgri, režim prometa i granice s morem; za svaku urbanu cjelinu obvezna je izrada urbanističkog plana uređenja na temelju prethodno izrađene konzervatorske dokumentacije; *arheološke i hidroarheološke zone* - ove zone potrebno je detaljno istražiti arheološkim pregledom terena, geofizičkim i probnim istraživanjima, te sukladno rezultatima PPUO/G-om ili UPU-om utvrditi precizniji obuhvat zona, mjere zaštite i način njihova korištenja; unutar izgrađenih područja naselja obvezno je potpuno istraživanje, te prezentacija nalaza *in situ*, koja može utjecati na izvedbene projekte planiranih građevina; izvan izgrađenih područja, kao i u podmorju, obavezno je potpuno arheološko istraživanje i konzervacija nalaza i nalazišta; za istražne vrijedne arheološke lokalitete preporučuje se izrada i donošenje planova upravljanja u cilju održivog korištenja (kulturni turizam, poduzetništvo temeljeno na arheološkoj baštini); *pojedinačni sakralni i civilni kompleksi* - arhitektonski projekti ili projekti uređenja pojedinačnog nepokretnog kulturnog dobra trebaju imati posebne uvjete i prethodno odobrenje nadležnog konzervatorskog odjela.

Odredbama za provedbu prostornog plana (PPUG Nina), točkom 2. Uvjeti za uređenje prostora, 2.2. Građevinska područja naselja, člankom 40. Nepokretno kulturno dobro - kulturno - povijesna cjelina, povijesna jezgra Grada Nina (Nin-otok) je zaštićeno nepokretno kulturno dobro - kulturno povijesna cjelina upisana u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske pod brojem Z-3992, stoga je za sve zahvate u povijesnoj jezgri potrebno ishoditi posebne uvjete za izradu projekta i rješenje o prethodnom odobrenju za izvođenje radova nadležnog Konzervatorskog odjela u Zadru. Gradnja, dogradnja i način korištenja građevne čestice u povijesnoj jezgri grada Nina (otok) mora biti u skladu sa konzervatorskim uvjetima nadležnog tijela, koji se mogu i razlikovati od uvjeta definiranih planom; točkom 6. Mjere zaštite krajobraznih i prirodnih vrijednosti i kulturno povijesnih cjelina, članak 194. Područja krajobraznih i prirodnih vrijednosti, na području Grada Nina nema zaštićenih dijelova prirode koji se štite Zakonom o zaštiti prirode, dok sukladno Uredbi o ekološkoj mreži u obuhvatu predmetnog plana nalazi se područje ekološke mreže značajno za ptice (POP) i područja očuvanja značajna za vrste i stanišne tipove (POVS); Istim člankom utvrđuju se područja krajobraznih i prirodnih vrijednosti: između ostalih lokaliteta navedena je cijela Ninska laguna, uključujući otok te kompleks poljoprivrednog zemljišta s obje strane ceste od Zatona do Nina i daju se posebne mjere zaštite krajobraza koje se odnose na sprečavanje šumskih požara,

izbjegavanje raspršene izgradnje, zaštitu značajnih vizura, mjere pri planiranju koridora infrastrukture i ostalo; člankom 195. uvjetovana je obveza izrade studije utjecaja na okoliš u procesu izrade UPU-a za veće zahvate koji obuhvaćaju posebno vrijedne prostorne cjeline; člankom 198. *Područja kulturno-povijesnih cjelina*, spomeničko-arheološki lokaliteti koji se štite Zakonom o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara i u nadležnosti su Uprave za zaštitu kulturne baštine Konzervatorskog odjela u Zadru; u nastavku: potrebno je izraditi konzervatorsku podlogu kulturno-povijesne cjeline grada Nina, koja je upisana u Registar kulturnih dobara RH pod brojem Z-3992; izvršiti arheološki i etnološki pregled područja Grada Nina za sva naselja koji nije obuhvaćen dosadašnjim pregledima; točka 9. *Mjere provedbe plana*, članak 229. utvrđuju se potreba donošenja planova nižega reda UPU-a; također se utvrđuje prostorno-planska dokumentacija za koju nadležno Ministarstvo nije dalo suglasnost sukladno članku 348. Zakona o prostornom uređenju i gradnji⁷⁸ i time je prestao važiti PUP, oznaka 62/ „Nin-otok“ – Nin.⁷⁹ (Navedenim člankom nije utvrđena obveze izrade UPU-a za područje „stare jezgre Nina“ kao ni za područje „Prahulja“).

⁷⁸ NN 76/07.

⁷⁹ Službeni vjesnik 16/89.

5. JUŽNO PODRUČJE, PELJEŠAC SA ZALEDEM

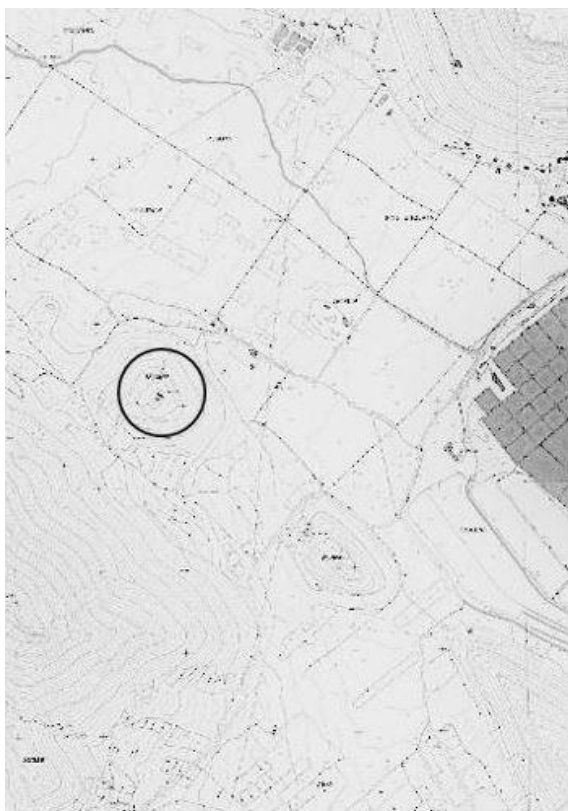
5.1. Lokaliteti razmatranja, arhitektonske odlike i vrijednosne odrednice

5.1.1. Kataloška jedinica - Crkva sv. Mihajla kod Stona

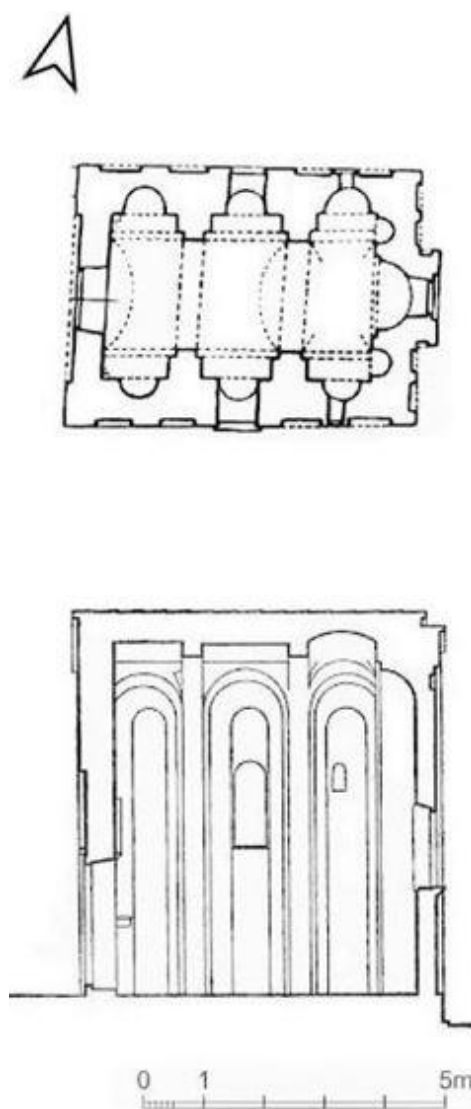
Crkva sv. Mihajla

uzvisina Gradac u Stonskom polju

k.č.br. *39 k.o. Ston

Slika 28. gore: Situacija sa označenim položajem crkve sv. Mihajla, Izvor: mrežna stranica Državne geodetske uprave <https://katastar.hr/#/>[15.10.2021.]

Slika 29. desno: Tlocrt i presjek crkve sv. Mihajla, Izvor: Marasović, T., (2013.), *Dalmatia Praeromanica, Ranosrednjovjekovno graditeljstvo u Dalmaciji, 4. korpus arhitekture, Južna Dalmacija, Bosna i Hercegovina, Crna Gora*

Status zaštite: Brijeg Gradac s crkvom sv. Mihajla i samostanom dominikanki, Zaštićeno kulturno dobro Z-4560.

Crkva sv. Mihajla nalazi se na uzvisini Gradac u Stonskom polju, na prostoru nekadašnjeg Zahumlja. Uzvisina Gradac oblikom i strateškim položajem bila je idealno gradinsko naselje i značajan lokalitet u ranom srednjem vijeku. Na uzvisini se i danas uočavaju prstenasti pojasevi gradinskih suhozida. Za crkvu se pretpostavlja da je izgrađena unutar kasnoantičkog utvrđenja pronađenog u donjim slojevima zidova. Sa kolnog puta koji vodi do podnožja uzvisine, crkvi se pristupa pješaćkom stazom. Datira se u dvije faze, prva faza IX. do X. stoljeće kada se gradi prva predromanička crkva o kojoj svjedoče sačuvani ulomci kamenog namještaja, dok se pretpostavlja da je nadogradnja cijele građevine izvedena u XI. stoljeću i predstavlja drugu fazu ranosrednjovjekovne crkve. Malenih je dimenzija, a monumentalnog izgleda sa naglašenom visinom korpusa. Vanjske dimenzije su: dužina 6,30 m, širina 4,20 m, visina 7,40 m, debljine zida 60 cm. Pripada grupi jednobrodnih crkava raščlanjene vanjštine s apsidom koja je izvana četverokutna. Unutrašnjost je podijeljena lezenama T presjeka s pojasnicama i polukružnim nišama u tri traveja. Vanjski plašt raščlanjen je plitkim nišama. Građena je od priklesanih lomljenaca spojenih žbukom i prekrivenim s obje strane slojem vapnene žbuke. Krov je dvostrešni, prekriven kamenim pločama. Na oba bočna zida u središnjoj niši i u središnjem dijelu apside nalazi se po jedan prozorski otvor naglašen dekorativnim okvirom i na bočnim zidovima po jedna tranzena. Smatra se da je crkva u ranom srednjem vijeku imala kupolu nad srednjim travejem i masivan zvonik na zapadnoj strani. Crkva je poznata po freskama koje se smještaju u drugu polovinu XI. stoljeća i predstavljaju vrijedan ciklus monumentalnog slikarstva. Djelomično su sačuvane, zahvaćaju gornju zonu zidova, lukove i svodove. Freske karakterizira geometrijska forma i naglašena linearnost u prikazu ljudskog lika. Crkva je izvana obnovljena dok je restauracija unutrašnjosti još u tijeku.

Literatura:

- MARASOVIĆ, T. (2009.), *Dalmatia Praeromanica, Ranosrednjovjekovno graditeljstvo u Dalmaciji, 4. Korpus arhitekture, Južna Dalmacija, Bosna i Hercegovina, Crna Gora*, Književni krug Split, Muzej hrvatskih arheoloških spomenika, Arhitektonski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Split-Zagreb.
- TOMAS, I., *Nova promišljanja o crkvi Sv. Mihajla u Stonu*, Izvorni znanstveni rad, *Ars Adriatica* 6/2016 (41-60).

Izvori i dokumentacija:

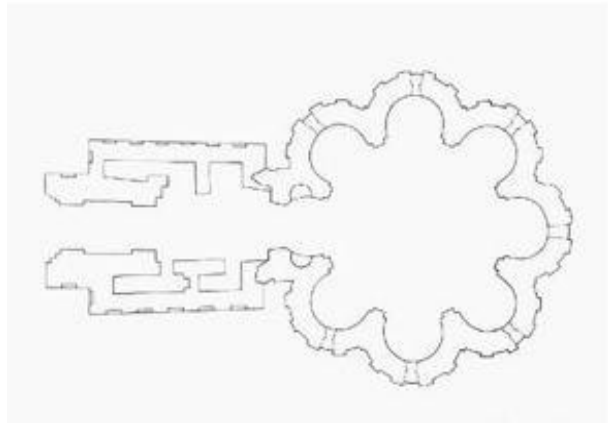
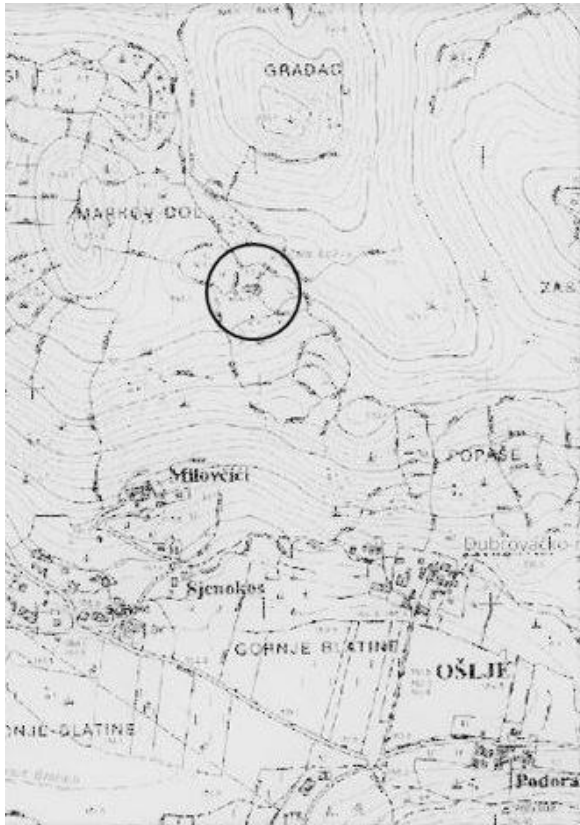
- Rješenje Ministarstva kulture, Uprave za zaštitu kulturne baštine, Klasa: UP/I-612-08/02-01/888, Urbroj: 532-04-01-01/4.10-2 od 11. svibnja 2010.
- Mrežna stranica Državne geodetske uprave <https://katastar.hr/#/> [15.10.2021.].

Prostorni planovi:

- Prostorni plan Dubrovačko-neretvanske županije (Službeni glasnik Dubrovačko-neretvanske županije, broj 6/03, 3/05-uskl., 3/06*, 7/10, 4/12-isp., 9/13, 2/15-uskl., 7/16, 2/19, 6/19-pročišćeni tekst, 3/20; *Presuda Visokog upravnog suda RH broj: USOZ-96/2012-8 od 28.11.2014., Narodne novine, broj: 10/15 od 28.01.2015.).
- Prostorni plan uređenja Općine Ston (Službeni glasnik Dubrovačko-neretvanske županije, broj 09/10, 05/13-isp., 05/15, 12/17, 5/19-isp. te Službeni glasnik Općine Ston, broj 01/19-pročišćeni tekst, 02/19, 03/19-pročišćeni tekst).

5.1.2. Kataloška jedinica - Ostaci crkve „Rotonda“ kod Ošlja

Ostaci crkve „Rotonda“
lokalitet Bijela lokva iznad sela Ošlje
k.č.br. *123 i 2251 k.o. Ošlje

Slika 30. gore: Situacija sa označenim položajem crkve sv. Mihajla, Izvor: mrežna stranica Državne geodetske uprave <https://katastar.hr/#/>[15.10.2021.]

Slika 31. desno: Tlocrt i presjek crkve „Rotonda“, Izvor: Marasović, T., (2013.), *Dalmatia Praeromanica, Ranosrednjovjekovno graditeljstvo u Dalmaciji*, 4. korpus arhitekture, Južna Dalmacija, Bosna i Hercegovina, Crna Gora

Status zaštite: Arheološki lokalitet „Rotonda“ u selu Ošlje, Zaštićeno kulturno dobro Z-4480.

Arheološki lokalitet sa ostacima ove crkve nalaze se na obroncima brda Utrka, na lokaciji Bijela lokva iznad sela Ošlje. Naslovnik ove crkve nije utvrđen, a u narodu se uvriježeno naziva „Rotonda“ ili „Grčka crkva“. Lokalitetu se pristupa makadamskim kolnim putem. U literaturi se crkva datira u dvije faze, istočni kružni dio u X., a zapadni dograđeni dio u XI. stoljeće. Crkva je kružne osnove oko koje se radijalno niže osam polukružnih apsida. Unutarnji plašt između apsida raščlanjen je lezenom. Vanjski plašt apsida raščlanjen je plitkim nišama i svaka apside ima prozorski otvor. Zapadna ulazna apside je pravokutna sa nišama iznutra. Pretpostavlja se da je naknadno dograđena pravokutnim korpusom s četvrtastom konstrukcijom na pročelju koja je vjerojatno pripadala zvoniku. Na južnoj strani sačuvano je podnožje stubišta za koje se pretpostavlja da je vodilo na gornju ložu westwerka. Vanjske dimenzije su: promjer istočne kružne osnove je 12,0 m, visine sačuvanih zidova do 3,0 m; zapadni pravokutni korpus je dužine 8,50 m, širine 6,70 m, visine sačuvanih zidova oko 1,0 m. Debljina zidova je od 0,80 m - 1,0 m. Građena je priklesanim kamenom, nešto pravilnijeg oblika u zapadnom korpusu. Značajna je jer predstavlja jedinstven primjer osmeroapsidne građevine sa westwerkom na tlu Dalmacije. Crkva je ruševina bez krova, zidova učvršćenih u konzervatorskom zahvatu 1967. godine.

Literatura:

- MARASOVIĆ, T. (2009.), *Dalmatia Praeromanica, Ranosrednjovjekovno graditeljstvo u Dalmaciji, 4. korpus arhitekture, Južna Dalmacija, Bosna i Hercegovina, Crna Gora*, Književni krug Split, Muzej hrvatskih arheoloških spomenika, Arhitektonski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Split-Zagreb.
- VEŽIĆ, P., *Dalmatinski šesterolisti - sličnosti i razlike*, Izvorni znanstveni rad, *Ars Adriatica* 2/2012 (41-74).

Izvori i dokumentacija:

- Rješenje Ministarstva kulture, Uprave za zaštitu kulturne baštine, Klasa: UP/I-612-08/10-06/0098, Urbroj: 532-04-01-01/4-10-2 od 24. veljače 2010.
- Mrežna stranica Državne geodetske uprave <https://katastar.hr/#/> [15.10.2021.].

Prostorni planovi:

- Prostorni plan Dubrovačko-neretvanske županije (Službeni glasnik Dubrovačko-neretvanske županije, broj 6/03, 3/05-uskl., 3/06*, 7/10, 4/12-isp., 9/13, 2/15-uskl., 7/16, 2/19, 6/19-pročišćeni tekst, 3/20; *Presuda Visokog upravnog suda RH broj: USOZ-96/2012-8 od 28.11.2014., Narodne novine, broj: 10/15 od 28.01.2015.).
- Prostorni plan uređenja Općine Dubrovačko primorje (Službeni glasnik Dubrovačko-neretvanske županije, broj 06/07, 08/11, 09/12 i 14/13).

5.2. Pregled zaštite kroz prostorno-plansku dokumentaciju

5.2.1. Prostorni planovi i kartografski prikazi

5.2.1.1. Područje crkve sv. Mihajla

Crkva sv. Mihajla nalazi se na k.č.br. *39 k.o. Ston. Prostorni planovi unutar čijih obuhvata se nalazi predmetno područje su: Prostorni plan Dubrovačko-neretvanske županije⁸⁰ (u daljnjem tekstu: PPDNŽ) i Prostorni plan uređenja Općine Ston⁸¹ (u daljnjem tekstu: PPUO Ston). U tijeku su Izmjene i dopune prostornog plana (PPUO Ston)⁸². [podaci su zaključeni sa 01. siječnjem 2021.]

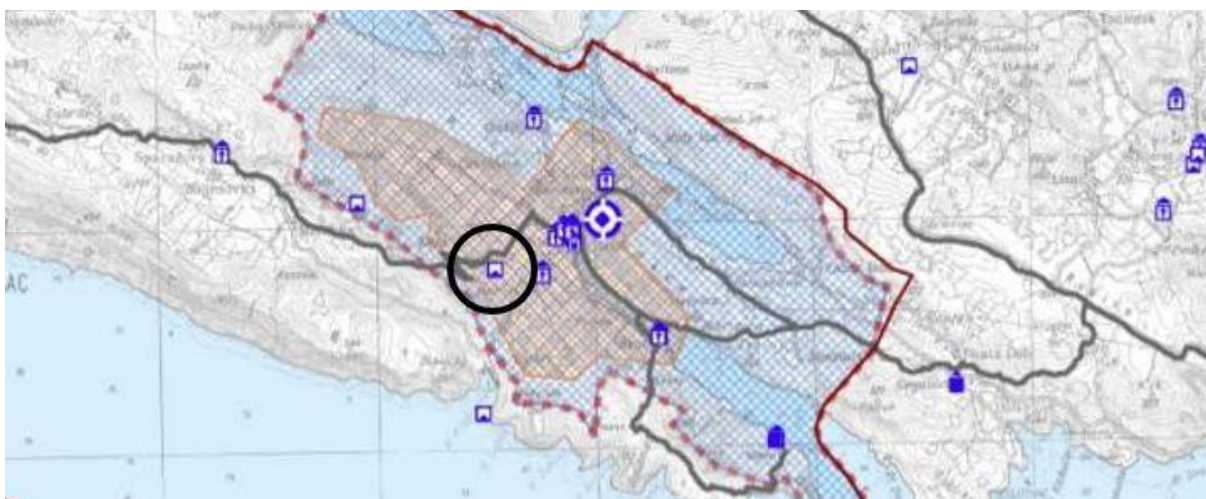
Prema Odluci o donošenju prostornog plana (PPDNŽ), koji se sastoji od tekstualnog dijela - odredbe za provođenje i grafičkog dijela koji sadrži kartografske prikaze u mjerilu 1:100.000 i grafičke priloge - kartograme u mjerilu 1: 200.000, sukladno kartografskim prikazima predmetno područje nalazi se: 1. Korištenje i namjena prostora: razvoj i uređenje prostora /površina naselja - neizgrađeni dio građevinskog područja naselja; 3. Uvjeti korištenja, uređenja i zaštite prostora, 3.1.1. Područja posebnih uvjeta korištenja - Prirodna baština: u području zaštite prirodne baštine, unutar ekološke mreže, Natura 2000 - područja očuvanja značajna za ptice (POP) i područja očuvanja značajna za vrste i stanišne tipove (POVS); 3.1.2. Područja posebnih uvjeta korištenja - Kulturna baština: svjetska baština, obuhvati područja svjetske kulturne baštine - unutar okružja (setting) svjetske i potencijalno svjetske kulturne baštine; Registar kulturnih dobara RH, pojedinačna nepokretna kulturna dobra - arheološki lokalitet, kopneni; evidentirana kulturna dobra, prijedlog za upis u registar kulturnih dobara - oblikovani krajolik i organski krajolik; 3.1.3. Područja posebnih uvjeta korištenja - Uvjeti zaštite kulturne baštine: mjere zaštite nepokretnih kulturnih dobara - unutar okružja (setting) svjetske i potencijalno svjetske kulturne baštine; pojedinačna nepokretna kulturna dobra - zaštićena i

⁸⁰ (Službeni glasnik Dubrovačko-neretvanske županije, broj 6/03, 3/05-uskl., ~~3/06*~~, 7/10, 4/12-isp., 9/13, 2/15-uskl., 7/16, 2/19, 6/19-pročišćeni tekst, 3/20; *Presuda Visokog upravnog suda RH broj: USOZ-96/2012-8 od 28.11.2014., Narodne novine, broj: 10/15 od 28.01.2015.).

⁸¹ (Službeni glasnik Dubrovačko-neretvanske županije, broj 09/10, 05/13-isp., 05/15, 12/17, 5/19-isp. te Službeni glasnik Općine Ston, broj 01/19-pročišćeni tekst, 02/19, 03/19-pročišćeni tekst).

⁸² Odluka o izradi Izmjena i dopuna Prostornog plan uređenja Općine Ston (Službeni glasnik Općine Ston 01/20).

preventivno zaštićena kulturna dobra⁸³ te evidentirana dobra⁸⁴; kulturno povijesne cjeline i kulturni krajolici - evidentirani kulturni krajolik⁸⁵; 3.2.1. *Područja posebnih ograničenja u korištenju - Prirodni i kulturni krajolici*: osobito vrijedni predjeli, kulturni i prirodni krajolici - osobito vrijedan predjel, kulturni krajolik; pojedinačna nepokretna kulturna dobra - memorijalne građevine i kompleksi; 3.3. *Područja primjene posebnih mjera uređenja i zaštite*: područje i dijelovi primjene planskih mjera zaštite - obuhvat predložene izrade prostornog plana područja posebnih obilježja za kulturnu baštinu.

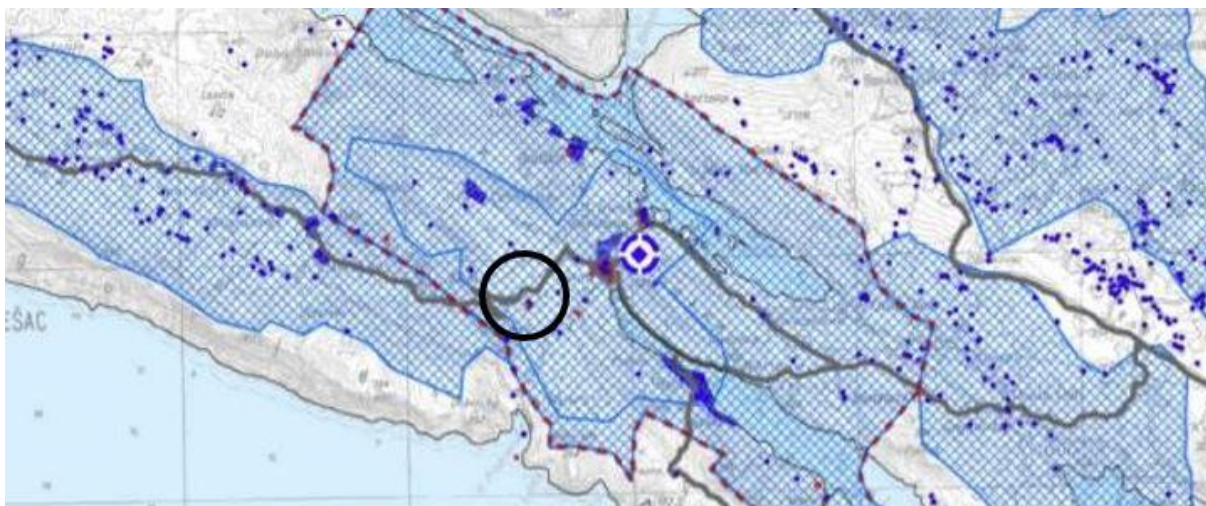

Slika 32. Dio kartografskog prikaza br. 3.1.2. *Područja posebnih uvjeta korištenja - Kulturna baština*, PPDNŽ
Izvor: http://www.zzpuđnz.hr/dokumenti_3/dok282.aspx [12.06.2020.]

⁸³ *Potpuno očuvanje izvornosti kulturnog dobra, njegovog povijesnog i prostornog okoliša. Mogućnost rekonstrukcije na temelju istražnih radova i detaljne konzervatorske dokumentacije. /Izmjene i dopune PPDNŽ, kartografski prikaz 3.1.3. (Službeni glasnik Dubrovačko-neretvanske županije 6/19)./*

⁸⁴ *Očuvanje izvornosti kulturnog dobra, njegovog povijesnog i prostornog okoliša. Način njihove zaštite i valorizacije potrebno je utvrditi uz prethodnu suglasnost nadležnog tijela – konzervatorski odjel u Dubrovniku. /Izmjene i dopune PPDNŽ, kartografski prikaz 3.1.3. (Službeni glasnik Dubrovačko-neretvanske županije 6/19)./*

⁸⁵ *Ograničavanje intervencija unutar navedenog područja sukladno sustavu mjera zaštite kulturnih krajolika propisanih u PPDNŽ te daljnje provođenje postupka valorizacije kroz izradu detaljne krajobrazne studije tipološke klasifikacije/povijesna karakterizacija krajolika, konzervatorske studije za povijesna urbana i ruralna naselja/cjeline i njihovo okruženje (setting) kao podloga za izradu PPUG/O i eventualni upis u Registar kulturnih dobara.). Postupak zaštite evidentiranih nepokretnih kulturnih dobara usmjeren je na primjenu i provedbu članka 17. Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara NN 69/99 kojim je pružena mogućnost tijelima lokalne uprave i samouprave proglašenje zaštićenog dobra od lokalnog značenja. /Izmjene i dopune PPDNŽ, kartografski prikaz 3.1.3. (Službeni glasnik Dubrovačko-neretvanske županije 6/19)./*

Slika 33. Dio kartografskog prikaza br. 3.1.3. *Područja posebnih uvjeta korištenja – Uvjeti zaštite kulturne baštine*, PPDNŽ, Izvor: http://www.zzpudnz.hr/dokumenti_3/dok282.aspx [12.06.2020.]

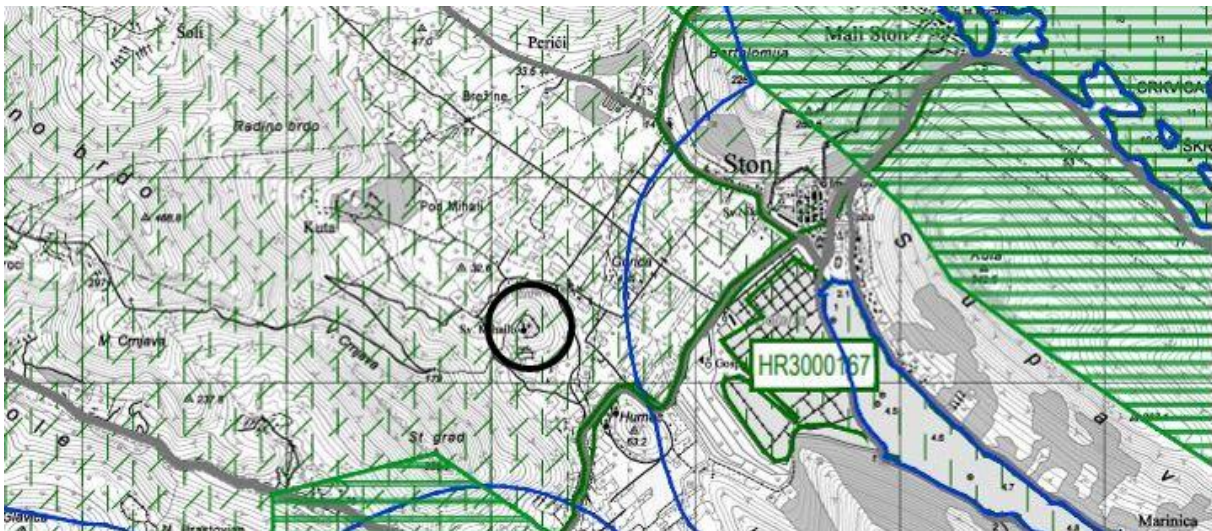
Slika 34. Dio kartografskog prikaza br. 3.2.1. *Područja posebnih ograničenja u korištenju – Priroda i kulturni krajolici*, PPDNŽ, Izvor: http://www.zzpudnz.hr/dokumenti_3/dok282.aspx [12.06.2020.]

Prema Odluci o donošenju prostornog plana (PPUO Ston), koji se sastoji od tekstualnog dijela koji sadrži odredbe za provođenje i obrazloženje te grafičkog dijela koji sadrži kartografske priloge u mjerilu 1:25.000 i kartografske priloge Odluke o ispravci pogreške u Odluci o izmjenama i dopunama Odluke o donošenju prostornog plana (PPUO Ston) u mjerilu 1:5.000, sukladno kartografskim priložima predmetno područje nalazi se: 1. Korištenje i namjena površina: tumač znakova - izvan prostora ZOP-a; razvoj i uređenje površina naselja - građevinsko područje naselja; 3. Uvjeti za korištenje, uređenje i zaštitu prostora, 3.1.a. Područja posebnih uvjeta korištenja - Kulturna baština: graditeljska baština, arheološka baština - u području arheološke zone (oznaka 4.17.) sa označenim arheološkim pojedinačnim lokalitetom, kopnenim te u području šire arheološke zone (oznaka 4.19.) i označenom sakralnom građevinom; 3.1.b. Područja posebnih uvjeta korištenja - Prirodna baština: u

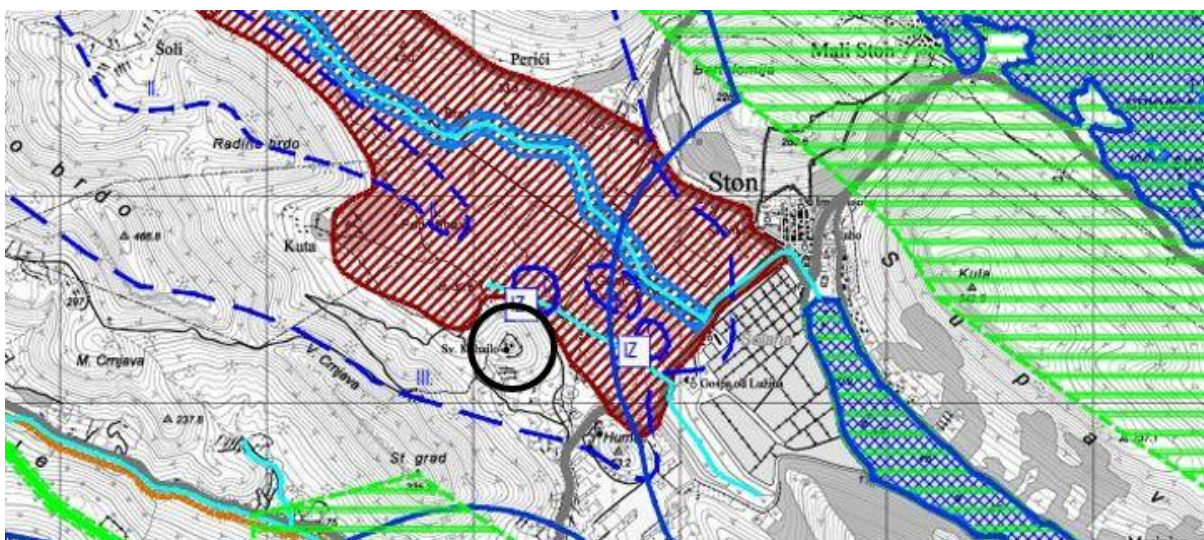
području zaštite prirodne baštine, unutar ekološke mreže, Natura 2000: područja očuvanja značajna za ptice (POP) i područja očuvanja značajno za vrste i stanišne tipove (POVS); 3.2. *Područja posebnih ograničenja u korištenju: vode i more - vodozaštitno područje III. zona zaštite*; 4. *Građevinska područja naselja*, 4.16. *Ston*: prostori za razvoj i uređenje površine naselja - izgrađeni dio građevinskog područja.

Slika 35. Dio kartografskog prikaza br. 3.1.a. *Područja posebnih uvjeta korištenja - Kulturna baština*, PPUO Ston, Izvor: http://www.zzpudnz.hr/dokumenti_301400/dok302.aspx [12.06.2020.]

Slika 36. Dio kartografskog prikaza br. 3.1.b. *Područja posebnih uvjeta korištenja - Prirodna baština*, PPUO Ston, Izvor: http://www.zzpudnz.hr/dokumenti_301400/dok302.aspx [12.06.2020.]

Slika 37. Dio kartografskog prikaza br. 3.2. Područja posebnih ograničenja u korištenju, PPUO Ston, Izvor: http://www.zzpudnz.hr/dokumenti_301400/dok302.aspx [12.06.2020.]

5.2.1.2. Područje crkve „Rotonda“

Ostaci crkve „Rotonda“ u Ošlju nalaze se na k.č.br. *123 k.o. Ošlje. Prostorni planovi unutar čijih obuhvata se nalazi predmetno područje su: Prostorni plan Dubrovačko-neretvanske županije⁸⁶ (u daljnjem tekstu: PPDNŽ) i Prostorni plan uređenja Općine Dubrovačko primorje⁸⁷ (u daljnjem tekstu: PPUO Dubrovačko primorje). U tijeku su Izmjene i dopune prostornog plana (PPUO Dubrovačko primorje)⁸⁸. [podaci su zaključeni sa 01. siječnjem 2021.]

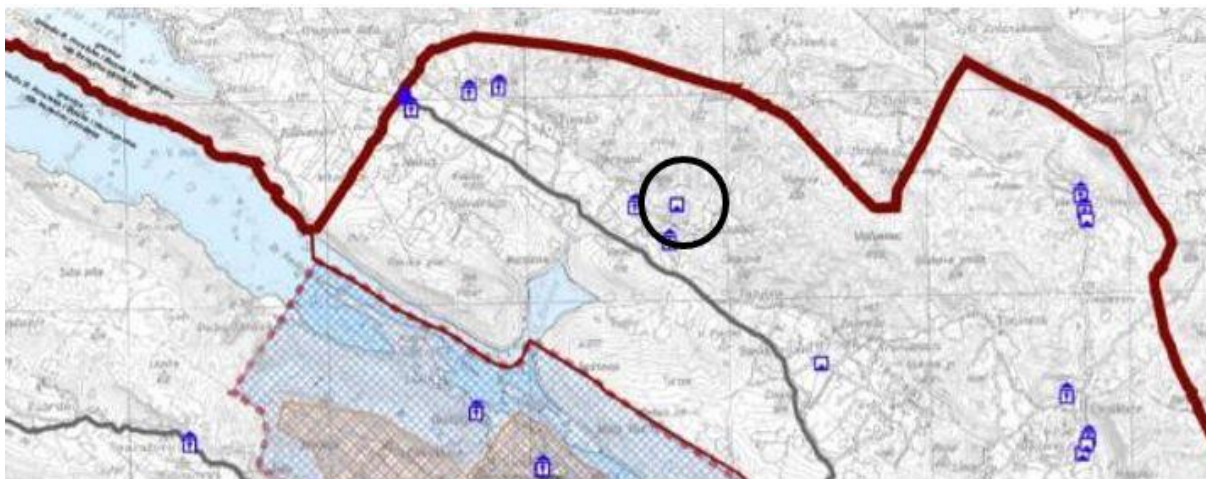
Prema Odluci o donošenju prostornog plana (PPDNŽ), koji se sastoji od tekstualnog dijela - odredbe za provođenje i grafičkog dijela koji sadrži kartografske prikaze u mjerilu 1: 100.000 i grafičke priloge - kartograme u mjerilu 1: 200.000, sukladno kartografskim prikazima predmetno područje nalazi se: 1. Korištenje i namjena prostora: razvoj i uređenje prostora /površina izvan naselja - ostalo poljoprivredno zemljište, šume i šumsko zemljište PŠ te kamenjari i goleti; 3. Uvjeti korištenja, uređenja i zaštite prostora, 3.1.1. Područja posebnih uvjeta korištenja - Prirodna baština: nisu dani uvjeti korištenja; 3.1.2. Područja posebnih

⁸⁶ (Službeni glasnik Dubrovačko-neretvanske županije, broj 6/03, 3/05-uskl., 3/06*, 7/10, 4/12-isp., 9/13, 2/15-uskl., 7/16, 2/19, 6/19-pročišćeni tekst, 3/20; *Presuda Visokog upravnog suda RH broj: USOZ-96/2012-8 od 28.11.2014., Narodne novine broj: 10/15 od 28.01.2015.).

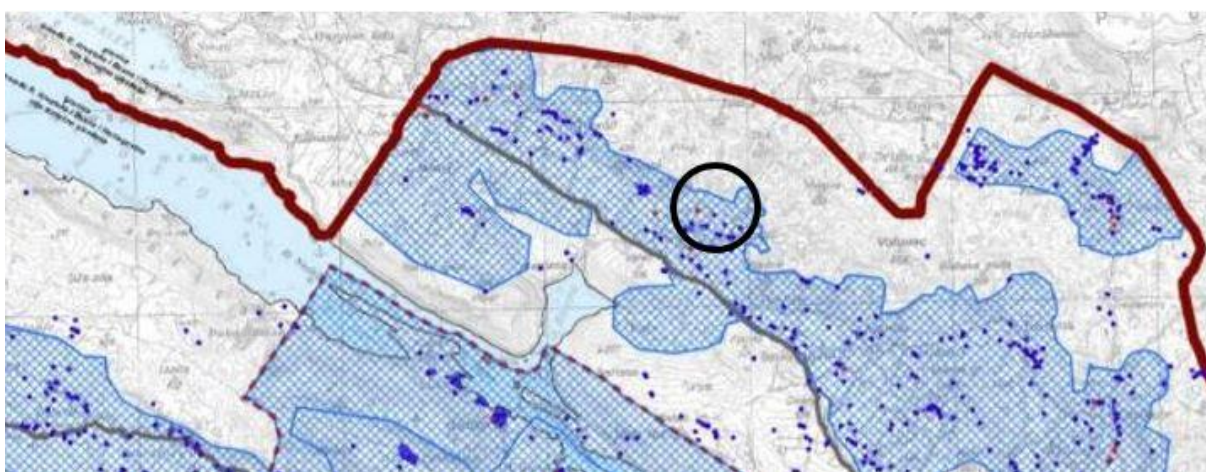
⁸⁷ (Službeni glasnik Dubrovačko-neretvanske županije, broj 06/07, 08/11, 09/12 i 14/13).

⁸⁸ Odluka o izradi Izmjena i dopuna Prostornog plana uređenja Općine Dubrovačko primorje (Službeni glasnik Dubrovačko-neretvanske županije 18/18).

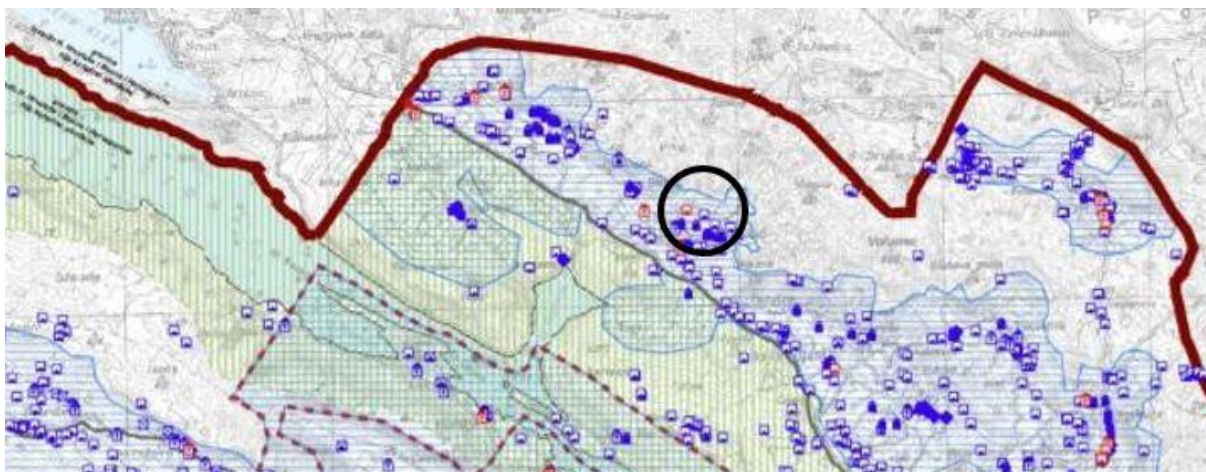
uvjeta korištenja - Kulturna baština: Registar kulturnih dobara RH, pojedinačna nepokretna kulturna dobra - arheološki lokalitet, kopneni; 3.1.3. *Područja posebnih uvjeta korištenja - Uvjeti zaštite kulturne baštine:* mjere zaštite nepokretnih kulturnih dobara, pojedinačna nepokretna kulturna dobra - zaštićena i preventivno zaštićena kulturna dobra; kulturno povijesne cjeline i kulturni krajolici - evidentirani kulturni krajolik; 3.2.1. *Područja posebnih ograničenja u korištenju - Prirodni i kulturni krajolici:* Osobito vrijedni predjeli, kulturni i prirodni krajolici - osobito vrijedan predjel, kulturni krajolik; 3.3. *Područja primjene posebnih mjera uređenja i zaštite:* nisu dane planske mjere zaštite;

Slika 38. Dio kartografskog prikaza br. 3.1.2. *Područja posebnih uvjeta korištenja - Kulturna baština*, PPDNŽ
Izvor: http://www.zzpudnz.hr/dokumenti_3/dok282.aspx [12.06.2020.]

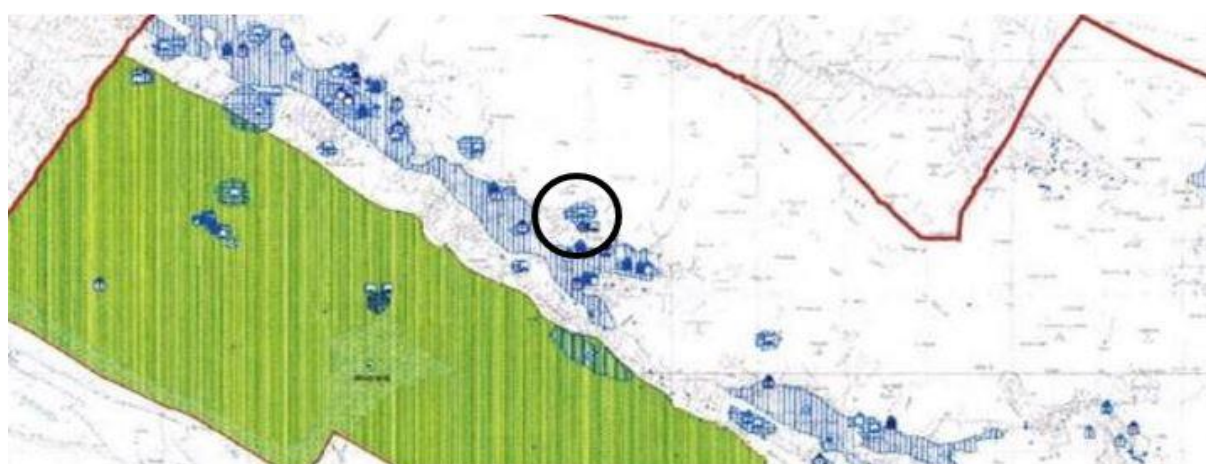

Slika 39. Dio kartografskog prikaza br. 3.1.3. *Područja posebnih uvjeta korištenja – Uvjeti zaštite kulturne baštine*, PPDNŽ, Izvor: http://www.zzpudnz.hr/dokumenti_3/dok282.aspx [12.06.2020.]

Slika 40. Dio kartografskog prikaza br. 3.2.1. *Područja posebnih ograničenja u korištenju – Priroda i kulturni krajolici*, PPDNŽ, Izvor: http://www.zzpudnz.hr/dokumenti_3/dok282.aspx [12.06.2020.]

Prema Odluci o donošenju prostornog plana (PPUO Dubrovačko primorje), koji se sastoji od tekstualnog dijela - odredbe za provođenje i grafičkog dijela koji sadrži kartografske prikaze u mjerilu 1:25.000 i kartografske prikaze za građevinska područja naselja u mjerilu 1:5.000, sukladno kartografskim prikazima predmetno područje nalazi se: 1. *Korištenje i namjena površina*: razvoj i uređenje prostora/površina izvan naselja - ostalo poljoprivredno tlo, šume i šumsko zemljište PŠ te kamenjari i goleti; 3.1.1. *Uvjeti korištenja, uređenja i zaštite prostora - Područja posebnih uvjeta korištenja - Prirodna i graditeljska baština*: uvjeti korištenja, područja posebnih uvjeta korištenja, zaštićena kulturna baština, arheološka baština - arheološko područje; arheološki pojedinačni lokalitet, kopneni; 3.3. *Uvjeti korištenja, uređenje i zaštita prostora - Područja primjene posebnih mjera, uređenja i zaštite*: nisu dane posebne mjere uređenja i zaštite; 4. *Građevinska područja*, 4.9. *Ošlje*: izvan građevinskog područja naselja;

Slika 41. Dio kartografskog prikaza br. 3.1.1 *Područja posebnih uvjeta korištenja - Prirodna i graditeljska baština*, PPUO Dubrovačko primorje, Izvor: http://www.zzpudnz.hr/dokumenti_2/dok191.aspx [12.06.2020.]

Slika 42. Dio kartografskog prikaza br. 3.3. *Uvjeti korištenja, uređenje i zaštita prostora - Područja primjene posebnih mjera, uređenja i zaštite*, PPUO Dubrovačko primorje, Izvor: http://www.zzpudnz.hr/dokumenti_2/dok191.aspx [12.06.2020.]

Slika 43. Dio kartografskog prikaza br. 4.9. *Građevinska područja Ošlje*, PPUO Dubrovačko primorje, Izvor: http://www.zzpudnz.hr/dokumenti_2/dok191.aspx [12.06.2020.]

5.2.2. Odredbe za provedbu prostornih planova, aspekt zaštite

U nastavku se iščitavaju odredbe za provedbu prostornog plana (PPDNŽ) koji se odnosi na oba južna lokaliteta: crkvu sv. Mihajla i ostatke crkve „Rotonda“, prostornog plana (PPUO Ston) koji se odnosi na crkvu sv. Mihajla te prostornog plana (PPUO Dubrovačko primorje) koji se odnosi na ostatke crkve „Rotonda“.

Odredbama za provedbu prostornog plana (PPDNŽ), točka 7. Mjere očuvanja krajobraznih vrijednosti (kartografski prikaz 3.2.1.), istaknuta je obveza koju je Republika Hrvatska preuzela potpisivanjem međunarodnih i europskih dokumenata vezanih uz zaštitu krajobraza, o njihovoj

primjeni i provođenju uz osiguranje integralnog i multidisciplinarnog pristupa u sustavu prostornog planiranja te međusektorske suradnje. Na razini RH planirana je izrada *Krajobraznog atlasa RH* koji će sadržavati: tipologiju krajobraza državnog teritorija na regionalnoj razini, ciljeve kvalitete svake krajobrazne regije te metodološke i radne smjernice za provedbu na pod regionalnoj razini. Za potrebe izmjena i dopuna predmetnog plana izrađena je *Krajobrazna Studija DNŽ* koja predlaže mjere i preporuke za poboljšanje zaštite te afirmira brigu o krajobrazu koja ne znači zapreku razvoju nego razvojnu priliku, te se predlaže izraditi *Krajobraznu studiju Grada/Općine* kao podlogu za izradu cjelovitih prostorno-planskih dokumenata i izmjena i dopuna važećih. Također je izrađena i Studija *Prepoznavanje i vrijednovanje kulturnih krajolika DNŽ - podloga za zaštitu*, koja utvrđuje osobito vrijedne predjele - kulturne krajolike i sadržava: pripremu metodološkog okvira za identifikaciju i vrijednovanje krajolika kao kulturnog dobra, kriterije za određivanje kulturnog značaja po razinama te smjernice za očuvanje kulturnih krajolika u okviru prostorno-planske dokumentacije. Ova studija služi kao podloga za prijedlog upisa kulturnih krajolika u Registar kulturnih dobara RH. Točka 7.1. *Osobito vrijedni predjeli - Prirodni krajolici*, na području županije određeno je 45 osobito vrijednih predjela - prirodnih krajolika koje je potrebno očuvati. Kako se crkva sv. Mihajlo ne nalazi u području označenog prirodnog krajolika Stona, a također i područje Ošlja u kojem se nalaze ostaci crkve „Rotonda“, ovaj dio odredbi za provedbu neće se detaljnije navoditi. Točka 7.2. *Osobito vrijedni predjeli - Kulturni krajolici*, kulturni krajolici⁸⁹ dijele se na tri osnovne kategorije: oblikovani/dizajnirani i planirani krajolici; organski razvijani krajolici (povijesni urbani, povijesni ruralni, fortifikacijski, krajolici povijesnih komunikacija, sakralni, arheološki, krajolici mora, otoka i obale) te asocijativni krajolici. Na području županije određena su 84 osobito vrijedna predjela - kulturna krajolika (dana u tabelarnom prikazu), koja je ovim planom potrebno očuvati. U nastavku se izdvajaju oni kulturni krajolici koji se iščitavaju vezano na lokalitete razmatranja. Tako se za područje Stona iščitavaju četiri kulturna krajolika: broj 1, *Krajolik Dubrovačke republike*, asocijativni /fortifikacijski, urbani, proizvodni, planirani/ odnosi se na područje: Dubrovnik, Konavle, Dubrovačko primorje, Ston, Janjina, Trpanj, Orebić, Mljet, Lastovo, Župa dubrovačka - prijedlog za registar kulturnih dobara RH⁹⁰; broj 16, Napoleonov put, oblikovani

⁸⁹ *Kulturni krajolici vrsta su nepokretnog kulturnog dobra koje sadržava povijesno karakteristične strukture što svjedoče o čovjekovoj nazočnosti u prostoru, a predstavljaju zajedničko djelo čovjeka i prirode, ilustrirajući razvitak zajednice i pripadajućeg teritorija kroz povijest. Republika Hrvatska posjeduje karakteristične tipove kulturnih krajolika, koji su važna sastavnica i nositelj njezina prostornog identiteta. /Izmjene i dopune PPDNŽ, Odredbe za provođenje (Službeni glasnik Dubrovačko-neretvanske županije 6/19 - pročišćeni tekst), str. 205./*

⁹⁰ *Za sve krajolike koji su predloženi za upis u Registar kulturnih dobara RH preporuča se izraditi Konzervatorsko-krajobraznu studiju, koja osim tipološke klasifikacije uključuje i analizu i ocjenu kulturno povijesnih vrijednosti*

/povijesna infrastruktura/ odnosi se na područje: Dubrovnik, Metković, Ston, Konavle, Dubrovačko primorje, Zažablje, Kula Norinska i Pojezerje - prijedlog za Registar kulturnih dobara RH; broj 35, *Povijesni gospodarski krajolik Stona i malostonskog zaljeva i udolina*, oblikovani /proizvodni, planirani/ za područje Stona - prijedlog za Registar kulturnih dobara RH i prijedlog za UNESCO⁹¹ i broj 36, *Urbani krajolik Stona i Malog Stona*, oblikovani /urbani, planirani/ za područje Stona - prijedlog za Registar kulturnih dobara RH i prijedlog za UNESCO; dok se za područje Ošlja iščitava kulturni krajolik broj 18, *Ruralni krajolik primorja Ošlje, Imotica, Topolo, Smokovljani, Visočani, Lisac, Čepikuće*, organski /krških polja/ za područje Dubrovačkog primorja - zaštita kroz prostorno-plansku dokumentaciju (regionalna /lokalna zaštita)⁹². Do upisa pojedinog kulturnog krajolika u predložene kategorije, kulturni krajolici se štite prostorno-planskom dokumentacijom (PPŽ, PPUO/G, GUP, UPU) kroz propisane mjere zaštite i planske smjernice. Točkom 7.2.1. dane su opće mjere zaštite i smjernice za planiranje i upravljanje kulturnim krajolikom te mjere zaštite za sve vrste kulturnih krajolika. Točka 8. *Mjere zaštite prirodnih vrijednosti i posebnosti i kulturno-povijesnih cjelina*, 8.1. *Zaštita prirodne baštine (kartografski prikaz 3.1.1.)*, 8.2. *Dijelovi ekološke mreže u županiji*, obrađena je *Ekološka mreža Natura 2000*⁹³ koju čine područja očuvanja značajna za ptice (POP) i područja očuvanja značajna za vrste i staništa (POVS). Područje Stona nalazi se unutar područja Ekološke mreže Natura 2000. Obzirom na temu rada, ovaj dio odredbi neće se detaljnije navoditi. Točka 8.3. *Zaštita kulturne baštine*, 8.3.1. *Uspostava zaštite nad kulturnim dobrom, (kartografskim prikazom 3.1.2., Uvjeti korištenja, uređenja i zaštite prostora - Kulturna baština)* štiti se Zakonom zaštićena graditeljska baština, a njen popis utvrđen je Registrom kulturnih dobara koji se sastoji od zaštićenih (Z) i preventivno zaštićenih kulturnih dobara (PZ); (kartografskim prikazom 3.2.1., Uvjeti korištenja, uređenja i zaštite prostora -

krajolika kao podlogu za izradu Plana zaštite krajolika i Plana upravljanja. /Izmjene i dopune PPDNŽ, Odredbe za provođenje (Službeni glasnik Dubrovačko-neretvanske županije 6/19 - pročišćeni tekst), str. 154./

⁹¹ *Za sve kulturne krajolike međunarodnog značaja preporuča se pripremiti dokumentaciju za pristupnu listu svjetske kulturne baštine u odgovarajućim kategorijama. Područja koja se već nalaze na pristupnoj listi preporuča se revidirati u smislu proširenja granica i kategorija zaštite s obzirom na nova saznanja u zaštiti i upravljanju kulturnom baštinom i europskom konvencijom o krajoliku. /Izmjene i dopune PPDNŽ, Odredbe za provođenje (Službeni glasnik Dubrovačko-neretvanske županije 6/19 - pročišćeni tekst), str. 154./*

⁹² *Za sve kulturne krajolike koji su ocijenjeni kategorijom regionalnog/lokalnog značaja prilikom izrade prostorno planske dokumentacije niže razine (PPUO/G, UPU, uključujući i izmjene i dopune), preporuča se kao podlogu izraditi Konzervatorsko-krajobraznu studiju, koja osim tipološke klasifikacije uključuje i analizu i ocjenu kulturno povijesnih vrijednosti krajolika. /Izmjene i dopune PPDNŽ, Odredbe za provođenje (Službeni glasnik Dubrovačko-neretvanske županije 6/19 - pročišćeni tekst), str. 154./*

⁹³ *Ekološka mreža Natura 2000 je koherentna europska ekološka mreža sastavljena od područja u kojima se nalaze prirodni stanišni tipovi i staništa divljih vrsta od interesa za Europsku uniju, a omogućuje očuvanje ili, kad je to potrebno, povrat u povoljno stanje očuvanja određenih prirodnih stanišnih tipova i staništa vrsta u njihovu prirodnom području rasprostranjenosti. /Izmjene i dopune PPDNŽ, Odredbe za provođenje (Službeni glasnik Dubrovačko-neretvanske županije 6/19 - pročišćeni tekst), str. 188./*

Područja posebnih ograničenja u korištenju - Prirodni i kulturni krajolik) štiti se evidentirana kulturna baština - pojedinačne građevine i kompleksi, kulturno-povijesne cjeline te kulturni krajolici, a popis je utvrđen Registrom evidentiranih kulturnih dobara (E); za evidentirane kulturne krajolike od nacionalnog značaja predlaže se upis u Registar kulturnih dobara RH; (*kartografskim prikazom 3.1.3., Uvjeti korištenja, uređenja i zaštite prostora - Uvjeti zaštite kulturne baštine*) dane su mjere zaštite za pojedina kulturna dobra. U nastavku je definirana zakonom zaštićena kulturna baština. Nepokretnu kulturnu baštinu s utvrđenim svojstvom kulturnog dobra čine pojedinačne građevine i/ili kompleksi građevina, kulturno-povijesne cjeline te krajolici. Pod nazivom nepokretna kulturna dobra predstavljaju graditeljsku baštinu od pojedinačne građevine prema cjelini (skupina građevina) odnosno području (krajolik). 8.3.4. *Zaštita svjetske kulturne i prirodne baštine*, Lista svjetske baštine ustanovljena je u cilju identifikacije područja kulturnog i prirodnog naslijeđa te njihovog očuvanja, sukladno Konvenciji o zaštiti Svjetske kulturne i prirodne baštine (Generalna konferencija UNESCO-a, Pariz, 1972). Na UNESCO-ovu Pristupnu listu, 2005. godine, predloženo je područje Stona: Ansambl Povijesno-urbanističke cjeline Stona s Malim Stonom, zidinama koje ih povezuju te Malostonskog zaljeva, Stonskog Polja i solane. U cilju zaštite, očuvanja autentičnosti i vrijednosti svjetske baštine, obveza je ustanoviti prioritete u izboru tehničke zaštite, sukladno međunarodnim preporukama. Da bi se osigurale pravilne mjere zaštite kulturne i prirodne baštine koje se nalaze na teritoriju država članica, treba primjenjivati principe propisane od strane UNESCO-a. U nastavku odredbi, dani su podaci o zaštićenim i preventivno zaštićenim nepokretnim kulturnim dobrima. Na području DNŽ nalazi se ukupno 557 nepokretnih kulturnih dobara, od toga 492 zaštićena i 65 preventivno zaštićena (dana u tabelarnom prikazu). U nastavku izdvajaju se ona nepokretna kulturna dobra vezana za lokalitete razmatranja. Na području općine Ston, zaštićen je Brijeg Gradac s crkvom sv. Mihajla i samostanom dominikanki, oznaka zaštite Z-4560, pojedinačno kulturno dobro te evidentirano kulturno dobro Gradina sv. Mihajlo, pojedinačno kulturno dobro. Na području općine Dubrovačko primorje, naselje Ošlje, zaštićene su Ruševine crkve zvane Rotonda, oznaka zaštite Z-4480, pojedinačno kulturno dobro, te evidentirano kulturno dobro Lokalitet oko Rotonde, oznaka zaštite ev-DP-O/6, pojedinačno kulturno dobro.

Odredbama za provedbu prostornog plana (PPUO Ston), točka 7. Mjere zaštite krajobraznih i prirodnih vrijednosti i kulturno-povijesnih cjelina, Zaštita krajobraznih i prirodnih vrijednosti, članak 92b., Na području Općine Stona nalaze se: strogo zaštićene i ugrožene vrste; ekološki značajna područja; zaštićena područja i područja ekološke mreže (EU ekološke mreže Natura

2000). Razmatrani lokalitet crkva sv. Mihajla nalazi se u području zaštite prirodne baštine, ekološka mreža Natura 2000: područja očuvanja značajna za ptice (POP) i područja očuvanja značajno za vrste i stanišne tipove (POVS), (*kartografski prikaz 3.1.b.*). Članak 100. *Zaštita kulturno-povijesnih cjelina i lokaliteta (kartografski prikaz 3.1.a.)*, PPUO Ston određene su zone zaštite kulturno-povijesnih cjelina i lokaliteta: zona stroge zaštite, zona umjerene zaštite i zona zaštite sklopa. Za svaku od zona dane su mjere zaštite. Razmatrani lokalitet crkva sv. Mihajla nalazi se u području arheološke zone: Arheološka zona Gradac sa sv. Mihajlom - Stonsko polje⁹⁴, zaštićen Rješenjem ministarstva kulture i upisan u Registar kulturnih dobara RH, oznaka R-4560 i unutar šire arheološke zone: Arheološka zona - Stonsko polje - antička limitacija⁹⁵. Člankom 101. dane su mjere zaštite kulturno povijesnih i prostornih vrijednosti koje su određene prema zonama zaštite i klasifikaciji povijesnih građevina. Prema pregledu kulturnih dobara općine Ston, danom u tabelarnom prikazu, a u odnosu na crkvu sv. Mihajla na uzvisini Gradac, u tabelarnom prikazu 4.0. *Arheološko nalazište i arheološka zona uključujući i podvodna nalazišta i zone*, upisane su dvije već navedene zaštite: Stonsko polje Gradac, Ostaci antičkog i ranosrednjovjekovnog Stona (Stamnum ili Stagnum), oznaka 4.17., vrsta zaštite - arheološka zona i Stonsko polje, antička limitacija polja, oznaka 4.19., vrsta zaštite - arheološka zona. U tabelarnom prikazu 5.0. *Krajolik ili njegov dio koji sadrži povijesno karakteristične strukture, koje svjedoče o čovjekovoj nazočnosti u prostoru*, upisani su: Stonsko polje, oznaka 5.1., evidentirano kulturno dobro, registrirano kulturno dobro te Glavica sv. Mihajla, oznaka 5.2., preventivno zaštićeno kulturno dobro, registrirano kulturno dobro.

Odredbama za provedbu prostornog plana (PPUO Dubrovačko primorje), točka 2.3. *Građevinska područja naselja*, članak 43a, naselje Ošlje u kojem se nalaze ostaci crkve „Rotonda“ nalazi se izvan ZOP-a (granice ZOP-a nisu označene na kartografskim prikazima). Točka 6. *Mjere zaštite krajobraznih i prirodnih vrijednosti i kulturno-povijesnih cjelina*, 6.1. *Područja posebnih uvjeta korištenja*, 6.1.1. *Prirodna baština*, na području Ošlja nema evidentiranih prirodnih vrijednosti; 6.1.2. *Kulturna baština*, 6.1.2.1. *Uspostava zaštite nad*

⁹⁴ *Bez suglasnosti nadležnih službi u navedenom području nisu dozvoljeni nikakvi radovi koji bi mogli narušiti integritet kulturnog dobra. Bez suglasnosti nadležnog tijela, na području cjelokupne arheološke zone unutar koje se pretpostavljaju ostaci starog antičkog i ranosrednjovjekovnog Stona, dozvoljena je obrada zemlje do 30 cm dubine, krčenje i čišćenje zemljišta, a ukoliko se prilikom navedenih radova nađe na nove arheološke nalaze, o tome je potrebno obavijestiti nadležno tijelo koje će nadalje postupati prema zakonskim ovlastima. /PPUO Ston, Odredbe za provođenje (Službeni glasnik Općine Ston 3/19 - pročišćeni tekst), str. 213./*

⁹⁵ *Jedinstvenost Stonskog polja kao antičkog kulturnog krajolika sa sačuvanom prvom parcelacijom zemljišta iz antičkog doba, potrebno je maksimalno sačuvati na način da intervencije u prostoru ne narušavaju sačuvanu podjelu; stoga je za veće intervencije na postojećim poljskim putevima, suhozidnim međama ili za građevinske radove (dozvoljena gradnja manjih objekata gospodarske namjene), potrebno ishoditi suglasnost nadležnog tijela. /PPUO Ston, Odredbe za provođenje (Službeni glasnik Općine Ston 3/19 - pročišćeni tekst), str. 213./*

kulturnim dobrom, članak 160. Kulturna dobra, odnosno kulturno-povijesne vrijednosti vrjednovane su kategorijom nacionalnog, regionalnog i lokalnog značaja, sukladno kulturno-povijesnim obilježjima, stupnju očuvanosti povijesnih struktura i kvaliteti neposrednog pejzažnog okruženja. Nepokretna kulturna dobra, prema statusu zaštite, kategorizirana je kao: zaštićena dobra Z i preventivno zaštićena PZ⁹⁶ te evidentirane kulturno povijesne vrijednosti E⁹⁷. Članak 161. Popis kulturnih dobara i kulturno-povijesnih vrijednosti dan je u tabelarnom prikazu, a vezano na lokalitet razmatranja, ostatke crkve „Rotonda“ u naselju Ošlje izdvaja se: tabelarni prikaz 7 - *Arheološki pojedinačni lokaliteti i zone*: broj 703, Rotonda - ostaci predromaničke crkve, k.č. zgrade 123, k.č. zemljišta 2251 k.o. Ošlje, UP/I-612-08/93-07/12, preventivno zaštićeno kulturno dobro, nacionalnog značaja te tabelarni prikaz 9 - *Posebne zone, Područja posebne brojnosti kulturnih dobara, te spomeničke slojevitosti*: broj 901, Dubrovačko primorje: Područje Dubrovačko primorje, nekad zapadni dio Terre nove s nizom (19) naselja, paleolitskim, neolitskim i antičkim lokalitetima, kultiviranim, agrarnim krajolikom polja uz naselja i suhozidnih terasa na obroncima iznad sela, te brojnim sakralnim građevinama uz polja, na istaknutim položajima, uz more i sl. Posebno je spomenički značajna Slanska draga, gdje se susreću pretpovijesni i antički lokaliteti, kao i područje Stonskog primorja gdje se nalazi predromanička rotunda. Također su brojni etnološki spomenici, stambeno-gospodarski i gospodarski kompleksi i sklopovi kao i terasasti agrarni krajolik koji pokriva uzvisine oko polja na širem području prostora općine Dubrovačko primorje. Točka 6.2. *Područja posebnih ograničenja u korištenju*, 6.2.1. *Krajobraz - mjere očuvanja krajobraznih vrijednosti*, članak 167., kao osobito vrijedni predjel - kulturni krajobraz, navedena su naselja u zaleđu (Imotica, Štedrica, Topolo, Stupa, Ošlje i druga), koja zajedno s okolnim prostorom, obradivim tlom, ozelenjenim površinama, čine jedinstveni kultivirani krajobraz u kršu ili posebno vrijedne ambijentalne cjeline.

⁹⁶ *Zaštićenim dobrima, kod kojih su utvrđena svojstva kulturnog dobra i na koje se obvezatno primjenjuju sve odredbe posebnog propisa, smatraju se sva kulturna dobra koja imaju status zaštite Z i PZ. U skladu s posebnim propisom za kulturna dobra za koja se podrazumijeva da imaju svojstva kulturnog dobra privremeno se donosi rješenje o preventivnoj zaštiti. /Ciljane IDPPUO Dubrovačko primorje, Odredbe za provođenje (Službeni glasnik Dubrovačko-neretvanske županije 14/13), str. 125./*

⁹⁷ *Za sve evidentirane kulturno-povijesne vrijednosti (E), preporuka je ovog Plana daljnja valorizacija unutar zasebnog programa od strane nadležnih službi i utvrđivanje prijedloga za zaštitu sukladno posebnom propisu, koji omogućuje predstavničkom tijelu Općine da proglasi zaštićeno kulturno dobro lokalnog značaja na svome području, a način zaštite će se utvrditi uz prethodnu suglasnost nadležne Uprave za zaštitu kulturne baštine. /Ciljane IDPPUO Dubrovačko primorje, Odredbe za provođenje (Službeni glasnik Dubrovačko-neretvanske županije 14/13), str. 125./*

6. PREGLEDNI PRIKAZ RJEŠENJA ZAŠTITE

Daje se pregledni prikaz rješenja zaštite prirodne i kulturne baštine, koji sadrži prostorno-planska rješenja zaštite i podatke o zaštiti kulturnih dobara Ministarstva kulture. Prikaz izdvaja bitna svojstva zaštite prostorno-planskih rješenja koja su iščitana kroz kartografske prikaze i odredbe za provedbu važećih planova, dok su podaci o zaštiti kulturnih dobara Ministarstva kulture iščitani iz Registra kulturnih dobara Republike Hrvatske i Rješenja o zaštiti. Daje se u formi tabelarnog prikaza kako bi se istaknule zajedničke i razlikovne karakteristike različitih vidova zaštite. Kao i u prethodnim poglavljima, ovaj pregledni prikaz podijeljen je na sjeverno i južno područje razmatranja.

6.1. Sjeverno područje, područje Nina

Tabela 1. Mjere zaštite iz grafičkog dijela prostornog plana (PPŽŽ)

oznaka kartografskog prikaza i tema	naziv i vrsta zaštite	Crkva sv. Križa	Crkva sv. Nikole
3.1. <i>posebni uvjeti korištenja</i>		unutar ekološke mreže Natura 2000	
	arheološka baština		arheološki lokalitet, kopneni
	povijesni sklop i građevina	sakralna građevina	sakralna građevina
3.2. <i>ograničenja u korištenju, mjere uređenja i zaštite</i>	područja posebnih ograničenja u korištenju	posebno osjetljiv akvatorij	
		lučko područje	
	izvori onečišćenja	izvor onečišćenja mora	
	obalno područje mora i voda	zona kontrolirane izgradnje	

Tabela 2. Mjere zaštite iz grafičkog dijela prostornog plana (PPUG Nina)

oznaka kartografskog prikaza i tema	naziv i vrsta zaštite	Crkva sv. Križa	Crkva sv. Nikole
3.1.a ograničenja u korištenju	krajobraz	posebno vrijedna cjelina po okoliš	ZK, osobito vrijedan predjel, planom zaštićen krajobraz
		unutar ekološke mreže, Natura 2000	
3.1.b. mjere uređenja i zaštite	područje i dijelovi primjene planskih mjera zaštite	u obuhvatu urbanističkih planova koji su prestali važiti	
3.2. korištenje, uređenje i zaštita prostora	područja posebnih uvjeta korištenja, arheološka baština	arheološko područje	arheološko područje arheološki lokalitet, kopneni
	povijesne graditeljske cjeline	gradsko naselje	
	povijesni sklop i građevina	sakralna građevina	sakralna građevina

Tabela 3. Mjere zaštite dane odredbama za provedbu prostornog plana (PPZŽ)

Crkva sv. Križa i Crkva sv. Nikole				
vrsta zaštite	naziv dobra/zone	oznaka i vrsta zaštite	mjere zaštite	ciljevi
kulturalna baština	urbana cjelina /kulturno-povijesna cjelina Grada Nina i kopnena arheološka zona/	Z-3992 kulturno-povijesna cjelina	obveza izrade: -konzervatorske dokumentacije -urbanističkog plan uređenja	-zadržavanje i revitalizacija matrice povijesnih jezgri naselja -interpolacija na načelima tipološke rekonstrukcije
	Crkva sv. Križa	Z-1195, N-34 pojedinačno kulturno dobro	-posebni uvjeti i prethodno odobrenje konzervatorskog odjela -nadzor nad radovima konzervatorskog odjela	zaštita kulturno-povijesnih vrijednosti propisana posebnim zakonom
	Crkva sv. Nikole	Z-1336 pojedinačno kulturno dobro		
	arheološke i hidroarheološke zone /površina jezgre Nina i Prahulje/	planska zaštita	-PPUO/G-om ili UPU-om utvrditi obuhvat -izrada planova upravljanja /preporuka za vrijedne lokalitete/	održivo korištenje /kulturni turizam, poduzetništvo temeljeno na arheološkoj baštini/
prirodna baština	Uže područje Nina nalazi se unutar Ekološke mreže, Natura 2000			

Tabela 4. Mjere zaštite dane odredbama za provedbu prostornog plana (PPUG Nina)

Crkva sv. Križa i Crkva sv. Nikole				
vrsta zaštite	naziv dobra/zone	oznaka i vrsta zaštite	mjere zaštite	ciljevi
kulturna baština	povijesna jezgra grada Nina (Nin-otok)	Z-3992 kulturno-povijesna cjelina	-konzervatorska podloga -arheološki i etnološki pregled područja	zaštita mogućih arheoloških nalazišta ili nalaza
prirodna baština	područje krajobraznih i prirodnih vrijednosti /Ninska laguna, otok i označeni kompleks poljoprivrednog zemljišta/	planska zaštita	-sprečavanje šumskih požara -izbjegavanje raspršene izgradnje -zaštita značajnih vizura; -mjere planiranja koridora infrastrukture i ostalo	-očuvanja karakteristične prirodne značajke od prenamjene -unapređenje prirodne vrijednosti i posebnosti
	Na području Grada Nina nema zaštićenih dijelova prirode koji se štite posebnim zakonom. Uže područje Nina nalazi se unutar Ekološke mreže, Natura 2000.			

Tabela 5. Podaci o zaštiti iz Registra kulturnih dobara Republike Hrvatske i Rješenja o zaštiti

Crkva sv. Križa i Crkva sv. Nikole			
naziv dobra	Kulturno-povijesna cjelina Grada Nina (Nin-otok) i kopnena arheološka zona	Crkva sv. Križa i okolno područje s prapovijesnim i antičkim nalazima	Crkva sv. Nikole
lista i registarski broj	lista zaštićenih kulturnih dobara, Z-3992	lista zaštićenih kulturnih dobara, Z-1195 lista kulturnih dobara nacionalnog značenja, N-34	lista zaštićenih kulturnih dobara, Z-1336
vrsta	kulturno-povijesna cjelina	nepokretna, pojedinačna	nepokretna, pojedinačna
pravni status	zaštićeno kulturno dobro	zaštićeno kulturno dobro kulturno dobro nacionalnog značenja	zaštićeno kulturno dobro
klasifikacija	urbana cjelina	sakralni kompleksi	sakralne građevine
podaci o zaštiti iz Rješenja o zaštiti MK		-Rješenje Ministarstva kulture Klasa: UP/I-612-08/03-01-06/318, Urbroj: 532-10-1/8(JB)-03-2 od 18. srpnja 2003.	-Rješenje Ministarstva kulture Klasa: UP/I-612-08/03-01-06/384, Urbroj: 532-10-1/8(JB)-03-2 od 23. rujna 2003.

		<p>o proširenju prostorne međe kulturnog dobra i određivanje upisa u RKDRH⁹⁸</p> <p>-Rješenje Ministarstva kulture Klasa: UP/I-612-08/07-06/0372, Urbroj: 532-04-01-01/175 od 19. studenog 2007. o utvrđivanju svojstva kulturnog dobra od najvećeg nacionalnog značenja za RH i određivanje upisa u RKDRH⁹⁹</p>	<p>o utvrđivanju svojstva kulturnog dobra i određivanje upisa u RKDRH¹⁰⁰</p> <p>-Rješenje Ministarstva kulture Klasa: UP/I-612-08/03-01-06/384, Urbroj: 532-04-01-03-02/2-16-3 od 10. svibnja 2016. o proširenju prostorne međe kulturnog dobra i određivanje upisa u RKDRH¹⁰¹</p>
--	--	--	--

⁹⁸ Rješenjem se: utvrđuje da Crkva sv. Križa i okolno područje s prapovijesnim i antičkim nalazima u Ninu (na k.č. zgrade 44/3 i k.č. zemljišta 117/1, 43/3, 41/4 i 44 k.o. Nin, zaštićena kao spomenik kulture rješenjem Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture u Splitu broj 17/2-82 od 10. svibnja 1982. godine i upisana u Registar nepokretnih spomenika kulture Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture u Splitu pod registarskim brojem RST-1100) ima svojstvo kulturnog dobra; utvrđuju se prostorne međe kulturnog dobra koje su proširene (po staroj izmjeri k.č. zgrade 44/3 i k.č. zemljišta 117/1, 43/3, 41/4 i 44 k.o. Nin, a po novoj izmjeri k.č. zgrade 76 i k.č. zemljišta 40, 44, 45/2, 117/1, 43/3, 41/1, 41/2, 41/3, 41/4, 78/2, 44/1, 44/2 i 44/3 k.o. Nin); utvrđuje se sustav mjera zaštite kulturnog dobra; predmetno kulturno dobro s prostornim međama upisati će se u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske - Listu zaštićenih kulturnih dobara.

⁹⁹ Rješenjem se: utvrđuje da je kulturno dobro Crkva sv. Križa i okolno područje s prapovijesnim i antičkim nalazima u Ninu (sagrađena na k.č. zgrade 44/3 i k.č. zemljišta 117/1, 43/3, 41/4 i 44 k.o. Nin) od najvećeg nacionalnog značenja za Republiku Hrvatsku te se određuje upis toga kulturnog dobra u Registar, na Listu kulturnih dobara nacionalnog značenja pod rednim brojem 34; utvrđuju se prostorne međe i sustav mjera zaštite kulturnoga dobra utvrđene rješenjem Ministarstva kulture, Klasa: UP/I-612-08/03-01-06/318, Urbroj: 532-10-1/8(JB)-03-2 od 18. srpnja 2003. godine; predmetno kulturno dobro upisati će se u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske - Listu kulturnih dobara nacionalnog značenja.

¹⁰⁰ Rješenjem se: utvrđuje da Crkva sv. Nikole u Prahuljama kod Nina (k.č. zgrade 129 i k.č. zemljišta 869 k.o. Nin) ima svojstvo kulturnog dobra; utvrđuju se prostorne međe i sustav mjera zaštite kulturnog dobra te obveza dostave rješenja nadležnom uredu za katastar i sudu radi zabilježbe u zemljišnim knjigama, sukladno Zakonu o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara; predmetno kulturno dobro s prostornim međama upisati će se u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske - Listu zaštićenih kulturnih dobara.

¹⁰¹ Rješenjem se: proširuju prostorne međe kulturnog dobra Crkve sv. Nikole u Prahuljama kod Nina (stara izmjera k.č. zgrade 129 i k.č. zemljišta 869 k.o. Nin, nova izmjera k.č.br. 3277 i 3278 k.o. Nin - Zaton), utvrđene rješenjem Ministarstva kulture, Klasa: UP/I-612-08/03-01-06/384, Urbroj: 532-10-1/8(JB)-03-2 od 23. rujna 2003., upisane u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske - Listu kulturnih dobara pod brojem Z-1336, proširuju se na okolnih 68 katastarskih čestica i upisuju u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske - Listu zaštićenih kulturnih dobara pod brojem Z-1336; utvrđuje se sustav mjera zaštite kulturnog dobra te obveza dostave rješenja nadležnom uredu za katastar i sudu radi zabilježbe u zemljišnim knjigama, sukladno Zakonu o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara.

6.2. Južno područje, Pelješac sa zaledem

Tabela 6. Mjere zaštite iz grafičkog dijela prostornog plana (PPDNŽ)

oznaka kartografskog prikaza i tema	naziv i vrsta zaštite	Crkva sv. Mihajla mjere zaštite	Crkva „Rotonda“ mjere zaštite
3.1.1. <i>prirodna baština</i>	prirodna baština	unutar ekološke mreže Natura 2000	
3.1.2. <i>kulturna baština</i>	svjetska baština, obuhvati područja svjetske kulturne baštine	unutar okruženja (<i>setting</i>) svjetske i potencijalno svjetske kulturne baštine	
	registar kulturnih dobara, pojedinačna nepokretna kulturna dobra	arheološki lokalitet, kopneni	arheološki lokalitet, kopneni
	evidentirana kulturna dobra, prijedlog za upis u registar kulturnih dobara	oblikovani krajolik i organski krajolik	
3.1.3. <i>uvjeti zaštite kulturne baštine</i>	mjere zaštite nepokretnih kulturnih dobara	unutar okruženja (<i>setting</i>) svjetske i potencijalno svjetske kulturne baštine	
	pojedinačna nepokretna kulturna dobra	zaštićena i preventivno zaštićena kulturna dobra *	zaštićena i preventivno zaštićena kulturna dobra *
		evidentirana dobra *	
kulturno povijesne cjeline i kulturni krajolici	evidentirani kulturni krajolik*	evidentirani kulturni krajolik*	
3.2.1. <i>prirodni i kulturni krajolici</i>	osobito vrijedni predjeli, kulturni i prirodni krajolici	osobito vrijedan predjel, kulturni krajolik	osobito vrijedni predjel, kulturni krajolik
	pojedinačna nepokretna kulturna dobra	memorijalne građevine i kompleksi	
3.3. <i>mjere uređenja i zaštite</i>	područje i dijelovi primjene planskih mjera zaštite	obuhvat predložene izrade prostornog plana područja posebnih obilježja za kulturnu baštinu	

* mjere zaštite za pojedine vrste kulturnih dobara dane na kartografskom prikazu 3.1.3. *Područja posebnih uvjeta korištenja - Uvjeti zaštite kulturne baštine* PPDNŽ (vidi str. 54., 55. i 56.)

Tabela 7. Mjere zaštite iz grafičkog dijela prostornog plana (PPUO Ston)

Crkva sv. Mihajla		
oznaka kartografskog prikaza i tema	naziv i vrsta zaštite	mjere zaštite
3.1.a. kulturalna baština	povijesni sklop i građevina	sakralna građevina
	arheološka baština	arheološki pojedinačni lokalitet, kopneni
		arheološka zona uža i šira
3.1.b. prirodna baština	područje zaštite prirodne baštine	unutar ekološke mreže, Natura 2000

Tabela 8. Mjere zaštite iz grafičkog dijela prostornog plana (PPUO Dubrovačko primorje)

Ostaci crkve „Rotonda“		
oznaka kartografskog prikaza i tema	naziv i vrsta zaštite	mjere zaštite
3.1.1. prirodna i graditeljska baština	posebni uvjeta korištenja, zaštićena kulturna baština, arheološka baština	arheološko područje
		arheološki pojedinačni lokalitet, kopneni
3.3. posebne mjere uređenja i zaštite		

Tabela 9. Mjere očuvanja i zaštite dane odredbama za provedbu prostornog plana (PPDNŽ)

Crkva sv. Mihajla i ostaci crkva „Rotonda“				
vrsta zaštite	prioritetni zadatak	prethodne radnje	mjere očuvanja	ciljevi
krajobrazne vrijednosti, općenito	-prepoznavanje i ocjena karaktera krajolika unutar nacionalnog teritorija -izrada smjernica za planiranje i upravljanje svakom krajobraznom regijom -usmjeravajuće preporuke za primjenu u postupcima strateških procjena utjecaja na okoliš i u drugim razvojnim projektima i programima za poboljšanje uporabe zemljišta	<i>Krajobrazna studija DNŽ</i>	-inventarizacija i tipološka klasifikacija -vrjednovanje područja i ocjenu ugroženosti -prijedlog područja s mogućim konfliktima razvoja -smjernice za zaštitu, planiranje i upravljanje	krajobrazna studija Grada/Općine, kao podloga za izradu cjelovitih prostorno-planskih dokumenata i izmjena i dopuna važećih
		studija <i>Prepoznavanje i vrjednovanje kulturnih krajolika DNŽ - podloga za zaštitu</i>	-priprema metodološkog okvira za identifikaciju i vrjednovanje krajolika kao kulturnog dobra -kriteriji za određivanje kulturnog značaja po razinama -smjernice za očuvanje kulturnih krajolika u okviru prostorno-planske dokumentacije	podloga za prijedlog upisa kulturnih krajolika u Registar kulturnih dobara RH
		za vrjednija područja prirodnih i/ili kulturnih krajolika uočenih Krajobraznom studijom, preporuča se izraditi: -detaljnu krajobraznu studiju -studiju zelenih sustava -konzervatorsko-krajobraznu studiju	izrada studija predviđa: -formiranje interdisciplinarnog tima -upotreba GIS tehnologija -participativno planiranje	dobivanje detaljnih smjernica u tim područjima
prirodna baština	prirodni krajolik nije evidentiran na dijelu područja Stona na kojem se nalazi crkva sv. Mihajla i na području Ošlja na kojem se nalaze ostaci crkve „Rotonda“ područje Stona nalazi se unutar Ekološke mreže, Natura 2000			
kulturna baština	kulturni krajolik	vrsta i tip	mjere zaštite	ciljevi
	Krajolik Dubrovačke republike	asocijativni /fortifikacijski, urbani, proizvodni, planirani/	-prijedlog za Registar kulturnih dobara RH -konzervatorsko-krajobrazna studija	-Plan zaštite krajolika -Plan upravljanja
	Napoleonov put	oblikovani /povijesna infrastruktura/	-prijedlog za Registar kulturnih dobara RH -konzervatorsko-krajobrazna studija	-Plan zaštite krajolika -Plan upravljanja
	Povijesni gospodarski krajolik Stona i malostonskog zaljeva i udolina	oblikovani /proizvodni, planirani/	-prijedlog za Registar kulturnih dobara RH -konzervatorsko-krajobrazna studija -prijedlog za UNESCO	-Plan zaštite krajolika -Plan upravljanja -dokumentacija za pristupnu listu

kulturna baština				svjetske kulturne baštine
	Urbani krajolik Stona i Malog Stona	oblikovani /urbani, planirani/	-prijedlog za Registar kulturnih dobara RH -konzervatorsko-krajobrazna studija	-Plan zaštite krajolika -Plan upravljanja
			-prijedlog za UNESCO	-dokumentacija za pristupnu listu svjetske kulturne baštine
	Ruralni krajolik primorja Ošlje, Imotica, Topolo, Smokovljani, Visočani, Lisac, Čepikuće,	organski /krških polja/	-zaštita kroz prostorno-plansku dokumentaciju (regionalna/lokalna zaštita) -konzervatorsko-krajobrazna studija	-tipološka kvalifikacija -analiza i ocjena kulturno povijesnih vrijednosti krajolika
	kulturno dobro zaštićeno	oznaka i vrsta zaštite	mjere zaštite	ciljevi
	Brijeg Gradac s crkvom sv. Mihajla i samostanom dominikanki	Z-4560 pojedinačno kulturno dobro	-istražni radovi -detaljna konzervatorska dokumentacija	-potpuno očuvanje izvornosti KD, njegovog povijesnog i prostornog okoliša -mogućnost rekonstrukcije uz mjere zaštite
	Ruševine crkve zvane Rotonda	Z-4480 pojedinačno kulturno dobro		
	kulturno dobro evidentirano	oznaka i vrsta zaštite	mjere zaštite	ciljevi
	Gradina sv. Mihajlo	pojedinačno kulturno dobro	-prethodna suglasnost nadležnog tijela - konzervatorskog odjela u Dubrovniku	-očuvanje izvornosti kulturnog dobra, njegovog povijesnog i prostornog okoliša -način zaštite i valorizacije uz mjere zaštite
	Lokalitet oko Rotonde	ev-DP-O/6 pojedinačno kulturno dobro		
Ruralna cjelina Ošlje	ev-DP-O/I kulturno povijesna cjelina			
svjetska kulturna i prirodna baština	naziv kulturnog i prirodnog dobra UNESCO Pristupna lista iz 2005. godine		mjere zaštite, očuvanje autentičnosti i vrijednosti	
	Ansambl Povijesno-urbanističke cjeline Stona s Malim Stonom i zidinama koje ih povezuju		-ustanoviti prioritete u izboru tehničke zaštite sukladno međunarodnim preporukama -primjena principa propisanih od strane UNESCO-a	
	Malostonski zaljev Stonskog Polja i solane.			

Tabela 10. Mjere zaštite dane odredbama za provedbu prostornog plana (PPUO Ston)

Crkva sv. Mihajla				
vrsta zaštite	naziv dobra/zone	vrsta i oznaka	opis	mjere zaštite
kulturalna baština	Arheološka zona Gradac sa sv. Mihajlom - Stonsko polje /brijeg Gradac sa crkvom sv. Mihajla i stambeno-fortifikacijskim sklopom, Z-4560 i cjelokupna arheološka zona/	arheološka zona 4.17.	ostaci antičkog i ranosrednjovjekovnog Stona (Stannum ili Stagnum)	-radovi na kulturnom dobru uz suglasnost nadležnih službi -unutar arheološke zone dozvoljeni su ograničeni radovi -u slučaju nalaza obavezna je prijava nadležnom tijelu
	Arheološka zona - Stonsko polje - antička limitacija	arheološka zona 4.19.	antička limitacija polja	-obveza očuvanja antičke parcelacije -suglasnost nadležnog tijela za veće intervencije
	krajolik Stonsko polje	5.1. evidentirano kulturno dobro		
	krajolik Glavica sv. Mihajla	5.2. preventivno zaštićeno kulturno dobro		
prirodna baština	Područje Stona nalazi se unutar Ekološke mreže, Natura 2000			

Tabela 11. Mjere zaštite dane odredbama za provedbu prostornog plana (PPUO Dubrovačko primorje)

Ostaci crkve „Rotonda“			
vrsta zaštite	naziv dobra/zone	vrsta i oznaka	mjere zaštite
kulturalna baština	Arheološki pojedinačni kopneni lokalitet i zona Rotonda - ostaci predromaničke crkve	preventivno zaštićeno	primjenjuju se sve odredbe posebnog propisa
prirodna baština	vrijedan predjel, kulturni krajobraz: Naselja u zaleđu (Imotica, Štedrica, Topolo, Stupa, Ošlje, Smokovljani, Visočani, Podimoč, Lisac, Točionik, Čepikuće, Mravinca, Trnova, Trnovica, Majkovi)		
	Za područje Ošlja nema evidentiranih prirodnih vrijednosti		

Tabela 12. Podaci o zaštiti iz Registra kulturnih dobara Republike Hrvatske i Rješenja o zaštiti

Crkva sv. Mihajla i ostaci crkve „Rotonda“		
naziv dobra	Brijeg Gradac s crkvom sv. Mihajla i samostanom dominikanki	Ruševine crkve zvane „Rotonda“
lista i registarski broj	lista zaštićenih kulturnih dobara, Z-4560	lista zaštićenih kulturnih dobara, Z-4480
vrsta	nepokretna, pojedinačna	arheologija
pravni status	zaštićeno kulturno dobro	zaštićeno kulturno dobro
klasifikacija	sakralne građevine	kopnena arheološka zona/nalazište
podaci o zaštiti iz Rješenja o zaštiti MK	-Rješenje Ministarstva kulture Klasa: UP/I-612-08/02-01/888, Urbroj: 532-04-01-01/4-10-2 od 11. svibnja 2010. o utvrđivanju svojstva kulturnog dobra i određivanje upisa u RKDRH ¹⁰²	-Rješenje Ministarstva kulture Klasa: UP/I-612-08/10-06/98, Urbroj: 532-04-01-01/4-10-2 od 24. veljače 2010. o utvrđivanju svojstva kulturnog dobra i određivanje upisa u RKDRH ¹⁰³

¹⁰² Rješenjem se: utvrđuje da Brijeg Gradac u Stonskom polju sa crkvom sv. Mihajla i samostanom dominikanki, k.č. zgrada 38, 39 i 40 k.č. zemljišta 1060 (i ostalih 87 katastarskih čestica) k.o. Ston ima svojstvo kulturnog dobra; utvrđuju se prostorne međe i sustav mjera zaštite kulturnog dobra te obveza dostave rješenja nadležnom uredu za katastar i sudu radi zabilježbe u zemljišnim knjigama, sukladno Zakonu o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara; predmetno kulturno dobro upisati će se u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske - Listu zaštićenih kulturnih dobara.

¹⁰³ Rješenjem se: utvrđuje da Arheološki lokalitet „Rotonda“ u selu Ošlje na k.č. zgrade 123 i k.č. zemljišta 2251 i 2253/1 k.o. Ošlje ima svojstvo kulturnog dobra; utvrđuju se prostorne međe i sustav mjera zaštite kulturnog dobra te obveza dostave rješenja nadležnom uredu za katastar i sudu radi zabilježbe u zemljišnim knjigama, sukladno Zakonu o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara; predmetno kulturno dobro s prostornim međama upisati će se u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske - Listu zaštićenih kulturnih dobara.

7. KOMPARATIVNA ANALIZA KONTEKSTA ZAŠTITE

Komparativnom analizom istražuje se stajalište planera s pitanjem kako pristupiti zaštiti povijesnog kulturnog dobra. Dvojba koja se često javlja je treba li štititi samo pojedinačni lokalitet ili lokalitet zajedno s okolnim prostorom, odnosno neposredan prostor uz lokalitet ili šire prostorno okruženje. Također se istražuje odnos zaštite prirodne i kulturne baštine definiran Zakonom o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, u odnosu na dokumente prostornog uređenja. Da li su zaštite usklađene te da li se zaštita definirana Zakonom o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara kroz Rješenje o zaštiti, implementira u dokumente prostornog uređenja u smislu prostorno-planske zaštite na odgovarajući način. Prema navedenom, daje se kratki presjek zaštite za sva četiri lokaliteta, odvojeno za sjeverno i južno područje razmatranja te zaključci koji se odnose i na problemski aspekt uočen sagledavanjem dvije razine prostorno-planskih dokumenata. Na kraju se komparativnom analizom, iz preglednog prikaza rješenja zaštite prirodne i kulturne baštine za razmatrane lokalitete (poglavlje 6.), sagledavajući ih u kontekstu neposrednog i šireg prostornog okruženja, izdvajaju one mjere koje doprinose/onemogućuju zaštitu.

7.1. Sjeverno područje, područje Nina

Crkva sv. Križa i okolno područje s prapovijesnim i antičkim nalazima u Ninu, kulturno je dobro zaštićeno rješenjem Ministarstva kulture, Uprave za zaštitu kulturne baštine, kojim se proširuju ranije utvrđene prostorne međe kulturnog dobra, na katastarsku česticu zgrade i 13 katastarskih čestica okolnog zemljišta. Za predmetno kulturno dobro, izdano je i rješenje istog nadležnog tijela, kojim se utvrđuje da je kulturno dobro, Crkva sv. Križa i okolno područje s prapovijesnim i antičkim nalazima u Ninu, od najvećeg nacionalnog značenja za Republiku Hrvatsku, te se određuje upis toga kulturnog dobra u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske, na Listu kulturnih dobara nacionalnog značenja, sa prostornim međama kulturnoga dobra određenim u prethodno navedenom rješenju.

PPŽŽ ovo kulturno dobro navodi u popisu zaštićenih kulturnih dobara za područje županije, dok za mjere zaštite navodi obvezu ishođenja posebnih uvjeta, prethodnog odobrenja i nadzora nad radovima nadležnog konzervatorskog odjela. Također ga štiti mjerama zaštite koje su propisane za šire okolno područje: urbanu cjelinu - Kulturno-povijesnu cjelinu Grada Nina (Nin-otok) i kopnenu arheološku zonu. Za urbanu cjelinu obveza je izraditi urbanistički plan

uređenja na temelju prethodno izrađene konzervatorske dokumentacije. Navodi se i planska zaštita arheološkog područja za površinu jezgre Nina i Prahulje, a za nju se kao mjere zaštite predlaže napraviti potrebne istražne radove te sukladno rezultatima prostornim planom uređenja grada/općine ili urbanističkim planom uređenja utvrditi njegov obuhvat, dok je preporuka za vrijedne lokalitete pristupiti izradi planova upravljanja s ciljem održivog korištenja.

PPUG Nina kulturno dobro od najvećeg nacionalnog značenja za Republiku Hrvatsku, štiti kroz mjere zaštite dane za šire okolno područje, urbanu cjelinu - Kulturno-povijesnu cjelinu Grada Nina (Nin-otok) i kopnenu arheološku zonu, za koju se predlaže izraditi konzervatorsku podlogu te izvršiti arheološki i etnološki pregled područja. Također se nalazi u osobito vrijednom predjelu - prirodnom krajobrazu, sa mjerama zaštite krajobraza koje se odnose na sprečavanje šumskih požara, izbjegavanje raspršene izgradnje, zaštitu značajnih vizura, mjere pri planiranju koridora infrastrukture i ostalo, a u cilju unapređenja prirodne vrijednosti i posebnosti te očuvanje karakteristične prirodne značajke od prenamjene.

Zaključno: Rješenjem o zaštiti izdanim od Uprave za zaštitu kulturne baštine, za *Crkvu sv. Križa i okolno područje s prapovijesnim i antičkim nalazima u Ninu*, unutar povijesne jezgre grada Nina omogućena je zaštita neposrednog prostornog okruženja. Prostornim planom (PPUG Nina) nisu poštovane obveze iz prostornog plana (PPZŽ): konzervatorska dokumentacija nije sastavni dio ovog plana niti je planom propisana obveza izrade urbanističkog plana uređenja - za urbanu cjelinu Kulturno-povijesnu cjelinu Grada Nina (Nin-otok); nije izrađena planska zaštita arheološkog područja za površinu jezgre Nina i Prahulja, za koju je preduvjet bio izraditi potrebne istražne radove, stoga je gotovo cijeli obuhvat plana označen kao arheološka zona.

Crkva sv. Nikole u Prahuljama kod Nina, kulturno je dobro zaštićeno rješenjem Ministarstva kulture, Uprave za zaštitu kulturne baštine, kojim se proširuju ranije utvrđene prostorne međe kulturnog dobra, na katastarsku česticu zgrade i 71 katastarsku česticu okolnog zemljišta.

PPZŽ ovo kulturno dobro navodi u popisu zaštićenih kulturnih dobara za područje županije, dok za mjere zaštite navodi obvezu ishodačenja posebnih uvjeta, prethodnog odobrenja i nadzora nad radovima nadležnog konzervatorskog odjela. Navodi se i planska zaštita arheološkog područja za površinu jezgre Nina i Prahulje, a za nju se kao mjere zaštite predlaže napraviti

potrebne istražne radove te sukladno rezultatima, prostornim planom uređenja grada/općine ili urbanističkim planom uređenja utvrditi obuhvat, dok je preporuka za vrijedne lokalitete pristupiti izradi planova upravljanja s ciljem održivog korištenja.

Prema prostornom planu (PPUG Nina), prostorne međe kulturnog dobra nalaze se u arheološkom području kojim je označen veći dio predmetnog plana. Također se nalazi u području planske zaštite ZK - osobito vrijedan predjel, planom zaštićen krajobraz, sa mjerama zaštite krajobraza koje se odnose na sprečavanje šumskih požara, izbjegavanje raspršene izgradnje, zaštitu značajnih vizura, mjere pri planiranju koridora infrastrukture i ostalo, a u cilju unapređenja prirodne vrijednosti i posebnosti te očuvanje karakteristične prirodne značajke od prenamjene.

Zaključno: Rješenjem o zaštiti izdanim od Uprave za zaštitu kulturne baštine, za *Crkvu sv. Nikole u Prahuljama kod Nina*, omogućena je zaštita neposrednog prostornog okruženje. Prostornim planom (PPUG Nina) nisu poštovane obveze iz prostornog plana (PPZŽ): nije izrađena planska zaštita arheološkog područja za površinu jezgre Nina i Prahulja, za koju je preduvjet bio izraditi potrebne istražne radove, stoga je gotovo cijeli plan označen kao arheološka zona.

7.2. Južno područje, Pelješac sa zaleđem

Brijeg Gradac s crkvom sv. Mihajla i samostanom dominikanki, kulturno je dobro zaštićeno rješenjem Ministarstva kulture, Uprave za zaštitu kulturne baštine, kojim se utvrđuje svojstvo kulturnog dobra i njegove prostorne međe. Prostorne međe određene su za tri katastarske čestice zgrade i 88 katastarskih čestica okolnog zemljišta.

PPDNŽ, štiti predmetno kulturno dobro te kao mjeru zaštite uz obvezu istražnih radova, predviđa i izradu detaljne konzervatorske dokumentacije s ciljem potpunog očuvanja izvornosti kulturnog dobra, njegovog povijesnog i prostornog okoliša. Mjere zaštite koje se odnose na evidentirano kulturno dobro, Gradinu sv. Mihajlo, za cilj imaju očuvanje izvornosti kulturnog dobra, njegovog povijesnog i prostornog okoliša. Planom su označene tri zone kulturnih krajolika unutar kojih se nalazi predmetno kulturno dobro, te krajolik povijesne infrastrukture Napoleonov put, koji je naznačen u neposrednoj blizini prostorne međe kulturnog dobra. Za dva kulturna krajolika, Krajolik Dubrovačke republike i Napoleonov put, kao bitne mjere

zaštite navode se obveze izrade konzervatorsko-krajobrazne studije i prijedlog za upis u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske sa ciljem izrade Plana upravljanja i Plana zaštite krajolika. Dva kulturna krajolika koja zauzimaju uže područje u odnosu na predmetno kulturno dobro, Povijesni gospodarski krajolik Stona i malostonskog zaljeva i udolina te Urbani krajolik Stona i malog Stona, predloženi su na UNESCO-ovu Pristupnu listu, 2005. godine. U cilju zaštite, očuvanja autentičnosti i vrijednosti svjetske baštine, obveza je ustanoviti prioritete u izboru tehničke zaštite, sukladno međunarodnim preporukama te primjenjivati principe propisane od strane UNESCO-a.

Prema prostornom planu (PPUO Ston), prostorne međe kulturnog dobra nalaze se u dvije arheološke zone, od kojih se šira arheološka zona, Arheološka zona - Stonsko polje - antička limitacija, odnosi na zaštitu antičkog kulturnog krajolika sa sačuvanom prvom parcelacijom zemljišta iz antičkog doba, dok se uža zona, Arheološka zona Gradac sa sv. Mihajlom - Stonsko polje, odnosi na predmetno kulturno dobro i njegove prostorne međe, štiteći i šire okolno područje. Unutar ove zone dozvoljeni su ograničeni radovi uz suglasnost nadležnih službi.

Zaključno: Rješenjem o zaštiti izdanim od Uprave za zaštitu kulturne baštine, za *Brijeg Gradac s crkvom sv. Mihajla i samostanom dominikanki*, omogućena je zaštita neposrednog prostornog okruženje. Konzervatorska podloga nije sastavni dio prostorno-planske dokumentacije.

Arheološki lokalitet „Rotonda“ u selu Ošlje, kulturno je dobro zaštićeno rješenjem Ministarstva kulture, Uprave za zaštitu kulturne baštine, kojim se utvrđuje svojstvo kulturnog dobra i njegove prostorne međe. Prostorne međe određene su za katastarsku česticu zgrade i dvije katastarske čestice okolnog zemljišta.

PPDNŽ, štiti predmetno kulturno dobro te kao mjeru zaštite uz obvezu istražnih radova, predviđa izradu detaljne konzervatorske dokumentacije s ciljem potpunog očuvanja izvornosti kulturnog dobra, njegovog povijesnog i prostornog okoliša. Dane su mjere zaštite koje se odnose na evidentirano kulturno dobro, Lokalitet oko rotonde, a za cilj imaju očuvanje izvornosti kulturnog dobra, njegovog povijesnog i prostornog okoliša. Planom je označena zona kulturnog krajolika, Ruralni krajolik primorja Ošlje, Imotica, Topolo, Smokovljani, Visočani, Lisac, Čepikuće unutar koje se nalazi predmetno kulturno dobro, zaštita kroz prostorno-plansku dokumentaciju (regionalna/lokalna zaštita) te se kao bitna mjera zaštite navodi obveze izrade

konzervatorsko-krajobrazne studije u cilju analize i ocjene kulturno povijesnih vrijednosti krajolika i tipološke kvalifikacije.

Prema prostornom planu (PPUO Dubrovačko primorje), prostorne međe predmetnog dobra nalaze se u arheološkoj zoni sa zaštićenim pojedinačnim lokalitetom te izvan područja vrijednog predjela, kulturnog krajobraza u kojem se nalazi ruralna cjelina Ošlje. Daljnji podaci se neće iznositi, jer je zadnja izmjena plana iz 2013. godine.

Zaključno: Rješenjem o zaštiti izdanim od Uprave za zaštitu kulturne baštine, za *Arheološki lokalitet „Rotonda“ u selu Ošlje*, nije omogućena zaštita neposrednog prostornog okruženja. PPUO Dubrovačko primorje nije usklađen sa prostornim planom (PPDNŽ).

7.3. Komparativna analiza

isto: svi planovi označavaju predmetno kulturno dobro planskim simbolom te mjerama zaštite štite pojedinačni lokalitet;

različito: planovi južnog područja - označavanje arheološke zone kulturnog dobra i njegove prostorne međe uključujući i šire prostorno okruženje; vrjednuju i štite kulturne krajolike županije; prepoznaju i vrjednuju povijesno-urbanističke cjeline u sklopu svjetske kulturne i prirodne baštine;

izuzetci: za ostatke crkve „Rotonda“ Ministarstvo kulture rješenjem o zaštiti kulturnog dobra i njegove prostorne međe ne štiti neposredno prostorno okruženje;

doprinosi zaštiti: planovi južnog područja - utvrđuju arheološke zone kulturnog dobra i njegove prostorne međe uključujući i šire prostorno okruženje; daju mjere očuvanja krajobraznih vrijednosti (prepoznavanje i ocjena karaktera krajolika unutar nacionalnog teritorija; izrada smjernica za planiranje i upravljanje svakom krajobraznom regijom; izrada krajobrazne studije županije, grada/općine);

onemogućava zaštitu: planovi sjevernog područja - neprovođenje obveznih planskih mjera danih planom više razine (zakonska obaveza izrade konzervatorske dokumentacije za kulturno-povijesne cjeline, obaveza izrade urbanističkog plana uređenja te istražnih radova).

8. RASPRAVA I ZAKLJUČAK

Središnja tema istraživanja je zaštita i očuvanje kulturne baštine s kritičkim osvrtom na međuodnos kulturnog dobra i okruženja u prostornim planovima. Za užu temu razmatranja odabrana su četiri povijesna lokaliteta odnosno građevine starohrvatske sakralne arhitekture snažno povezane sa širim prostornim okruženjem u urbanističkom i vizurnom smislu. Ovo prostorno okruženje izrazito je važno pri vrjednovanju i zaštiti povijesnog lokaliteta, budući da sadrži vrijednosti proizašle iz slojeva povijesnog razvoja, stoga predstavlja njegov integralni dio i značajno doprinosi valorizaciji samog kulturnog dobra.

Radi mogućnosti usporedbe odabrana su dva područja, povijesno i kulturološki različita: sjeverno - područje Nina i južno - područje Pelješca sa zaleđem. Glavni kriterij odabira lokaliteta bio je različito prostorno okruženje, odnosno odabir povijesnih građevina koje se nalaze u različitim krajoličnim jedinicama. U sjevernom području: crkva sv. Križa nalazi se u centralnom dijelu stare povijesne jezgre Nina - urbani krajolik, dok se crkva sv. Nikole nalazi na brežuljku u polju Prahulje nadomak Nina - suburbani krajolik. U južnom području: crkva sv. Mihajla kod Stona nalazi se na uzvisini Gradac nedaleko od stare jezgre Stona - suburbani krajolik, dok se ostaci crkve „Rotonda“ nalaze nad selom Ošlje na padinama brda Utrka koje se strmo uzdiže iznad Malostonskog zaljeva - ruralni krajolik.

Međunarodni i nacionalni ciljevi i načela vrjednovanja i zaštite (u kontekstu istraživanja) temelje se na činjenici da je svako kulturno dobro nedjeljivo povezano sa neposrednim i širim prostornim kontekstom. Cilj je istraživanja ukazati na važnost utjecaja i uspostavljanja međuodnosa kulturnog dobra i prostornog okruženja (pri tome se prostorno okruženje vrjednuje kao element integriteta i autentičnosti povijesnog kulturnog dobra). Tvrdnja rada je, da to načelo suvremenog teorijskog planiranja, uzimajući u obzir sve aspekte zaštite, treba cjelovito provesti u prostorno-planskim dokumentima.

Zaključci provedenog istraživanja referiraju se na više tematskih cjelina, prema samom planu istraživanja koji je predstavljen u uvodnom dijelu rada (poglavlje 1.1. *Područje istraživanja*).

Zaključno, na temu istraživanja modaliteta zaštite i očuvanja kulturne baštine, na odabranim lokalitetima odnosno građevinama sjevernog i južnog područja, u smislu razmatranja međuodnosa pojedinačnog kulturnog dobra i okruženja u odnosu na zaštitu šireg prostornog

konteksta te implementacije obje zaštite u prostornim planovima, kao primjer dobre prakse izdvaja se prostorno planska zaštita crkve sv. Mihajla. Utvrđivanjem Arheološke zone Gradac sa sv. Mihajlom - Stonsko polje, koja se odnosi na predmetno kulturno dobro i njegove prostorne međe štiteći i šire okolno područje te Arheološke zone - Stonsko polje - antička limitacija, koja se odnosi na zaštitu antičkog kulturnog krajolika sa sačuvanom prvom parcelacijom zemljišta iz antičkog doba¹⁰⁴ te vrjednovanjem kulturnih krajolika na nivou županije sa svim mjerama koje se na njih odnose (obveze izrade konzervatorsko-krajobrazne studije i prijedlog za upis u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske sa ciljem izrade Plana upravljanja i Plana zaštite krajolika),¹⁰⁵ osigurane su planske mjere zaštite i očuvanja povijesnog i prostornog okruženja predmetnog kulturnog dobra.

Vezano na temu istraživanja dvojakog odnosa/pristupa između zaštite i prostornog planiranja, s jedne strane u odnosu na pojedinačno kulturno dobro, a s druge strane u odnosu na širi prostorni kontekst te razmatranja kako zaštite djeluju jedna na drugu i na koji način pomažu/odmažu čuvanju prostora, može se sagledati usporednom analizom planova sjevernog i južnog područja. Svi planovi označavaju predmetno kulturno dobro planskim simbolom te mjerama zaštite štite pojedinačni lokalitet. Planovi sjevernog područja, zaštitu šireg prostornog konteksta u odnosu na predmetne lokalitete, daju kroz mjere zaštite i očuvanja krajobraznih i prirodnih vrijednosti koje su propisane za Ninsku lagunu uključujući otok (crkva sv. Križa) te kompleks poljoprivrednog zemljišta s obje strane ceste od Zatona do Nina (crkva sv. Nikole), a odnose se na sprečavanje šumskih požara, izbjegavanje raspršene izgradnje, zaštitu značajnih vizura, mjere pri planiranju koridora infrastrukture i ostalo.¹⁰⁶ Ovim načinom vrjednovanja i zaštite, planovi sjevernog područja štite pojedinačnu krajobraznu vrijednost koju ne stavljaju u korelaciju sa ostalim prirodnim, društvenim, ekonomskim i kulturnim vrijednostima prostora - u skladu sa suvremenim načelima vrjednovanja i zaštite. Nasuprot njima, županijski plan južnog područja (PPDNŽ), vrjednuje i štiti kulturne krajolike županije te prepoznaje i vrjednuje povijesno-urbanističke cjeline u sklopu svjetske kulturne i prirodne baštine.¹⁰⁷ Planovi južnog područja, ovim načinom vrjednovanja i zaštite, zaštitu pojedinačnog kulturnog dobra stavljaju

¹⁰⁴ Vidi tabelu 10. Mjere zaštite dane odredbama za provedbu prostornog plana (PPUO Ston).

¹⁰⁵ Vidi tabelu 9. Mjere očuvanja i zaštite dane odredbama za provedbu prostornog plana (PPDNŽ).

¹⁰⁶ Vidi tabelu 4. Mjere zaštite dane odredbama za provedbu prostornog plana (PPUG Nina).

¹⁰⁷ Vidi tabelu 9. Mjere očuvanja i zaštite dane odredbama za provedbu prostornog plana (PPDNŽ).

u korelaciju sa zaštitom šireg prostornog konteksta, što značajno doprinosi zaštiti i očuvanju prostora.

Na kraju se iznose zaključci koji se odnose na problemski aspekt uočen tijekom istraživanja:

-konzervatorska podloga nije sastavni dio prostorno-planske dokumentacije sjevernog i južnog područja razmatranja;

-neprovođenje obveznih planskih mjera danih planom više razine (uočeno na prostornim planovima Ninskog područja za odabrane lokalitete);

-različita razina obrađenosti i kvaliteta izrade prostorno planske dokumentacije (uočeno usporednom analizom prostornih planova za odabrane lokalitete sjevernog i južnog područja);

-nepoštivanje suvremenih načela zaštite kroz dokumente prostornog uređenja u smislu vrjednovanja šireg prostornog okruženja odabranih povijesnih građevina (uočeno na prostornim planovima Ninskog područja za konkretne lokalitete);

-nepoštivanje međunarodnih i nacionalnih ciljeva i načela vrjednovanja i zaštite (u kontekstu istraživanja) kroz dokumente prostornog uređenja u smislu prepoznavanja i ocjene karaktera krajobraza, kako na lokalnoj tako i na državnoj razini - obveza koju je Republika Hrvatska preuzela potpisivanjem Europske konvencije o krajoliku 2000. godine (temeljem kojeg je donesen Zakon o potvrđivanju Konvencije o europskim krajobrazima iz 2002. godine) i obveza prema Strategiji prostornog razvoja Republike Hrvatske koja u sklopu projekata/aktivnosti predviđa izradu Krajobraznog atlasa RH koji nije donesen; (prema dostupnim podacima iz prostorno-planske dokumentacije Zadarske županije nije provedeno sustavno vrjednovanje kulturnih krajolika/krajobraza); u smislu navedenog, uočava se i neusklađenost prostorno-planskih dokumenata sa Strategijom prostornog razvoja Republike Hrvatske.

Zaključno, ako se kao prilog raspravi vratimo na teorijska polazišta ovog istraživanja, nameće se potreba sagledavanja svih onih bitnih pojmova zaštite i očuvanja u sklopu međunarodnih dokumenata (bilo da se odnose na spomenik, kulturno dobro, baštinu, arheološko nalazište, mjesto, krajolik), koji se ističu kao ključni elementi u odnosu između kulturnog dobra i prostorno-planskog dokumenta. Daju se pregledno u dva tabelarna prikaza.

Tabela 13. Pregledni prikaz bitnih pojmova - Povelje, deklaracije, preporuke

naziv dokumenta	organizacija i godina	tema i posebnosti	bitni pojmovi očuvanja i zaštite mjere / instrumenti zaštite
<i>Atenska povelja o restauraciji povijesnih spomenika Athens Charter for the Restoration of Historic Monuments</i>	ICOMOS 1931.	povijesni spomenici	-važnost okolnog prostora -vizure
<i>Venecijanska povelja, Međunarodna povelja o zaštiti i restauraciji spomenika i mjesta International Charter for the Conservation and Restoration of Monuments and Sites, The Venice Charter</i>	ICOMOS 1964.	-graditeljska baština -spomenici	-smještaj i okolina -povijesni smještaj spomenika -odnos volumena i boje
<i>Preporuka o zaštiti ljepote i karaktera krajolika i mjesta Recommendation Concerning the Safeguarding of Beauty and Character of Landscapes and Sites</i>	UNESCO 1962.	-krajolik -izolirani predjeli	-pravna zaštita područja -očuvanje krajolika/mjesta
<i>Preporuka o očuvanju i suvremenoj ulozi povijesnih područja Recommendation Concerning the Safeguarding and Contemporary Role of Historic Areas</i>	UNESCO 1976.	-povijesno područje -prostorno naslijeđe	-okolina povijesnog područja -pojedinačno, strukturalno i prostorno sagledavanje -povijesni urbani krajolik (<i>Historic Urban Landscape</i>)
<i>Povelja o očuvanju povijesnih gradova i urbanih područja Charter for the Conservation of Historic Towns and Urban Areas</i>	ICOMOS 1987.	-grad -povijesna urbana područja	-sve razine prostornih planova -usklađen odnos -konzervatorski plan (<i>Conservation plan</i>)
<i>Dokument o autentičnosti iz Nare The Nara Document on Authenticity</i>	ICOMOS 1994.	kulturna baština	-vrijeme i prostor -sagledavanje kulturnog konteksta -prostorni elementi lokacije i smještaja
<i>Povelja iz Bure za mjesta kulturnog značaja The Burra Charter; Charter for Places of Cultural Significance</i>	ICOMOS 1981. - 1999.	-mjesta kulturnog značaja -kulturna baština	-povijesno, estetske, znanstvene, društvene ili duhovne vrijednosti -vizualna okolina -zatečeni odnosi i vrijednosti -konzervatorski plan (<i>Conservation plan</i>)
<i>Deklaracija o očuvanju spomeničkih objekata, mjesta i područja Declaration on the Conservation of the Setting of Heritage Structures, Sites and Areas</i>	ICOMOS 2005.	-okružje spomenika -kulturna baština	-neposredno i šire područje -fizički i vizualni aspekti -interakcija s prirodnim okruženjem -sveobuhvatan pristup sagledavanja -okružje spomeničkog objekta (<i>setting</i>) -kontaktno područje (<i>buffer</i>)
<i>Deklaracija o očuvanju povijesnih urbanih krajolika Declaration on the Conservation of Historic Urban Landscapes</i>	UNESCO 2005.	-povijesni urbani krajolik -kulturno naslijeđe	-funkcionalna i vizualna povezanost -odnos s povijesnim tipologijama i morfologijama -upravljanje zaštitom (<i>Conservation Management</i>)
<i>Deklaracija o zaštiti duha mjesta Declaration on the Preservation of the Spirit of place</i>	ICOMOS 2008.	duh mjesta	-materijalan i nematerijalan, fizički i duhovni element
<i>Europska povelja o prostornom planiranju The Charter of European Planning</i>	ECTP-CEU 2013.	-prostorno planiranje -krajobraz	-integralni pristup -krajobraz u planerskim politikama -kulturna, socijalna, ekološka i ekonomska vrijednost

Tabela 14. Pregledni prikaz bitnih pojmova - Konvencije

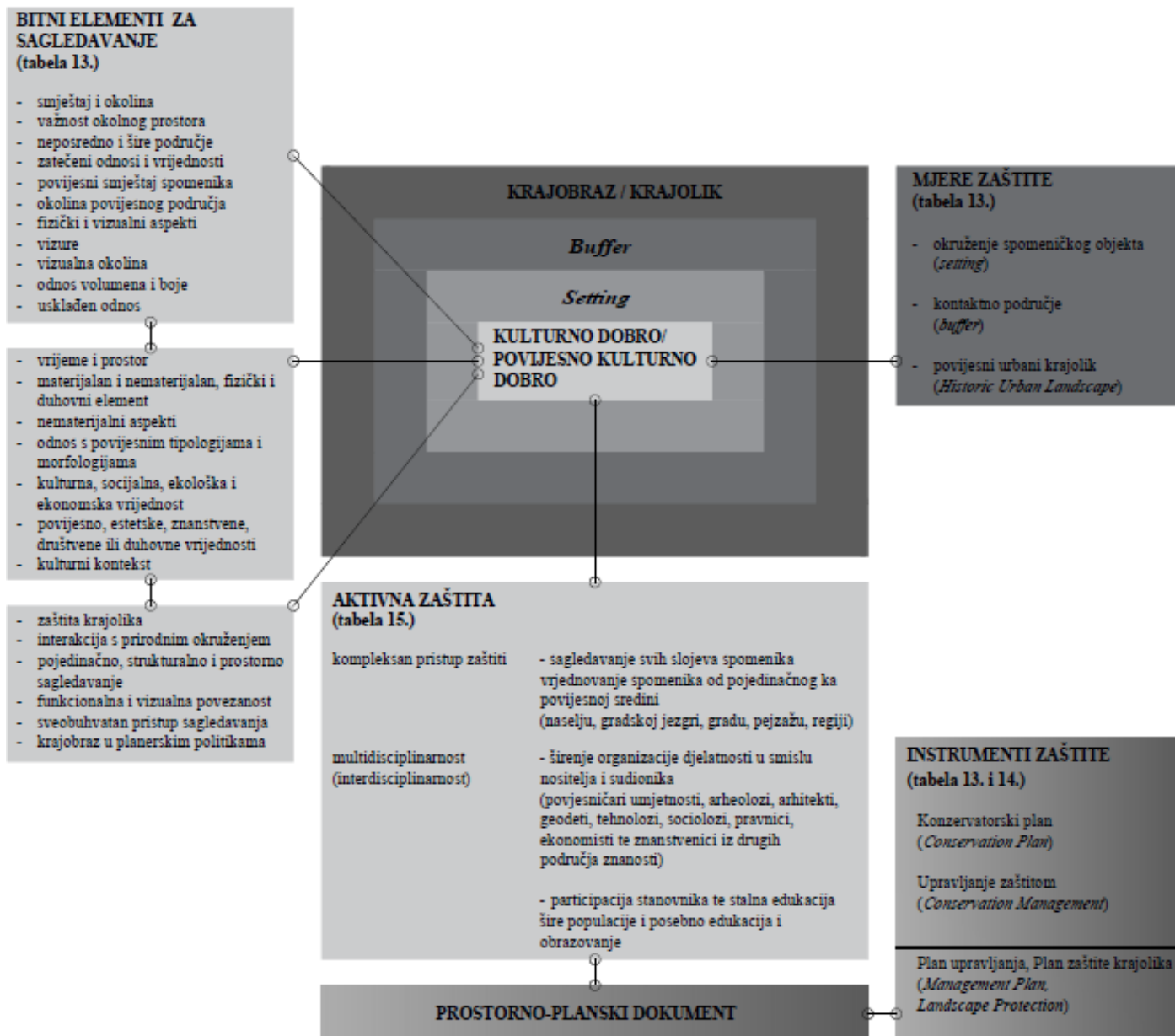
naziv dokumenta	organizacija i godina	tema i posebnosti	bitni pojmovi očuvanja i zaštite mjere / instrumenti zaštite
<i>Konvencija o zaštiti svjetske kulturne i prirodne baštine</i> <i>Convention concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage</i>	UNESCO 1972.	-kulturna i prirodna baština -nacionalna i međunarodna zaštita	-izvanredna vrijednost -integracija u sveobuhvatne programe planiranja
<i>Europska konvencija o krajoliku</i> <i>European Landscape Convention</i>	COE 2000.	-krajolik -prirodna i kulturna baština	-sagledavanje teritorija kao cjeline -cjelina prirodnih, kulturnih i umjetnih elemenata /međudnos -Plan upravljanja, Plan zaštite krajolika (<i>Management Plan, Landscape Protection</i>)
<i>Okvirna konvencija Vijeća Europe o vrijednosti kulturne baštine za društvo</i> <i>Convention on the Value of Cultural Heritage for Society</i>	COE 2005.	-kulturna baština	-svi aspekti okoliša -međusobno djelovanje ljudi i mjesta u vremenu

Budući da se u istom poglavlju, kao bitan čimbenik teorijskih polazišta i primjer dobre prakse ističe odnos kulturne baštine i prostornog planiranja ranijeg povijesnog razdoblja (period od šezdesetih godina prošlog stoljeća do vremena Domovinskog rata), u sljedećem tabelarnom prikazu izdvaja se pregled osnovnih pojmova aktivne zaštite kao glavnog obilježja tog povijesnog razdoblja.

Tabela 15. Pregled osnovnih pojmova aktivne zaštite

aktivna zaštita – predstavlja integralni proces vrjednovanja i zaštite kulturne baštine koji se može sagledati kroz pet osnovnih obilježja:	
1. kompleksan pristup zaštiti zasnovan na četiri osnovne postavke	-sagledavanje svih slojeva spomenika (uključujući i estetski manje vrijedne) -vrjednovanje spomenika od pojedinačnog ka povijesnoj sredini (naselju, gradskoj jezgri, gradu, pejzažu, regiji) -teritorijalno širenje svijesti o potrebi zaštite kulturne baštine na sve kontinente -sagledavanje svih nužnih aspekata aktivne zaštite (sociološko-ekonomskih, higijensko-komunalnih, prometnih, neplanske urbanizacije i drugih)
2. multidisciplinarnost u procesu zaštite i očuvanja kulturne baštine	-širenje organizacije djelatnosti u smislu nositelja i sudionika (povjesničari umjetnosti, arheolozi, arhitekti, geodeti, tehnolozi, sociolozi, pravnici, ekonomisti te znanstvenici iz drugih područja znanosti) -širenje organizacije djelatnosti u smislu različitih stručnih službi (društva urbanista, arheologa, konzervatora) -djelovanje posredstvom međunarodnih organizacija (ICOMOS, ICCROM, međunarodnih organizacija urbanista, arheologa, arhitekata i drugih stručnih tijela) -aktivno uključivanje društveno-političkih zajednica, lokalnih vlasti, participaciju stanovnika te stalnu edukaciju šire populacije i posebno edukaciju i obrazovanje
3. uvođenje nove metodologije	evidencija i inventarizacija, dokumentacija postojećeg stanja, studij razvitka povijesne cjeline/građevine, valorizacija, planovi i projekti, održavanje i inspekcija
4. provođenje kroz planove i projekte prostornog uređenja	međunarodna i nacionalna udruženja naglašavaju potrebu očuvanja nasljeđa kroz regionalno i urbanističko planiranje i urbanističko projektiranje
5. metode intervencija/ stupnjevi zahvata	konzervacija i konsolidacija, adaptacija i revitalizacija, anastiloza, restauracija, rekonstrukcija, interpolacija, dislokacija, replika

Ako navedenome pridružimo saznanja iz istraživanja zaštite i očuvanja kulturne baštine provedenog na odabranim primjerima starohrvatske sakralne arhitekture, sa kritičkim osvrtom na međuodnos kulturnog dobra i okruženja u prostornim planovima, kao krajnji cilj ovog istraživanja moguće je izdvojiti one ključne pojmove očuvanja i zaštite koji bi se u procesu izrade prostornog plana, morali uzeti u obzir pri sagledavanju odnosa između kulturnog dobra i prostorno-planskog dokumenta.

Slika 44, Shema ključnih pojmova u odnosu: kulturno dobro/prostorno-planski dokument, Izvor: autorica

POPIS POKRATA

COE – Vijeće Europe (*Council of Europe*)

DNŽ – Dubrovačko-neretvanska županija

ECTP – Europski savjet urbanista (*European council of spatial planners*)

EU – Europska unija (*European union*)

GIS – Geografski informacijski sustav

GUP – Generalni urbanistički plan

HKA – Hrvatska komora arhitekata

ICCROM – Međunarodni centar za zaštitu i očuvanje kulturne baštine (*International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property*)

ICOMOS – Međunarodno vijeće za spomenike i mjesta (*International Council on Monuments and Sites*)

ID – Izmjene i dopune

NN – Narodne novine

PPDNŽ – Prostorni plan Dubrovačko-neretvanske županije

PPUG – Prostorni plan uređenja grada

PPUO – Prostorni plan uređenja općine

PPUO/G – Prostorni plan uređenja općine/grada

PPŽŽ – Prostorni plan Zadarske županije

PPŽ – Prostorni plan županije

PUP – Provedbeni urbanistički plan

RH – Republika Hrvatska

RKDRH - Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske

SRH – Socijalistička Republika Hrvatska

UNDP – Ujedinjeni narodi za razvoj

UNESCO – Organizacija Ujedinjenih naroda za obrazovanje, znanost i kulturu (*United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization*)

UPU – Urbanistički plan uređenja

ZOP – Zaštićeno obalno područje

LITERATURA

1. ***(1995.) *Enciklopedija hrvatske umjetnosti, I* (glavni urednik Domljan, Ž), Leksikografski zavod „Miroslav Krleža“, Zagreb.
2. ***(2013.) *Europska povelja o prostornom planiranju*, ECTP-CEU, Europski savjet urbanista.
3. DUMBOVIĆ BILUŠIĆ, B., (2013.), *Komparativna analiza zakonskog okvira na polju zaštite i upravljanja prirodnog i kulturnog krajolika Hrvatske s preporukama*, Studija, Arhikon d.o.o., Zagreb.
4. GATIN, N. – PEJAKOVIĆ, M., (1982.), *Starohrvatska sakralna arhitektura*, Grafički zavod Hrvatske, Zagreb.
5. GVOZDANOVIĆ, V. (1978.), *Značaj starohrvatske arhitekture za opću povijest evropske predromanike*, u: *Prilozi istraživanju starohrvatske arhitekture*, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Arhitektonski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Split.
6. JOVIĆ GAZIĆ, V. (2015.), *Razvoj urbanizma na prostoru rimske provincije Dalmacije na prijelazu iz antike u srednji vijek*, doktorska disertacija, Sveučilište u Zadru, Filozofski fakultet, Zadar.
7. KARAMAN, LJ., (1930.), *Iz kolijevke hrvatske prošlosti*, Redovno izdanje Matice Hrvatske, Zagreb.
8. MARASOVIĆ, T. (2008.), *Dalmatia praeromanica, Ranosrednjovjekovno graditeljstvo u Dalmaciji, 1. rasprava*, Književni krug Split, Muzej hrvatskih arheoloških spomenika, Arhitektonski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Split-Zagreb.
9. MARASOVIĆ, T. (2009.), *Dalmatia Praeromanica, Ranosrednjovjekovno graditeljstvo u Dalmaciji, 2. Korpus arhitekture, Kvarner i sjeverna Dalmacija*, Književni krug Split, Muzej hrvatskih arheoloških spomenika, Arhitektonski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Split-Zagreb.
10. MARASOVIĆ, T., (1985.), *Aktivni pristup graditeljskom naslijeđu*, Sveučilište u Splitu – Filozofski fakultet u Zadru; Društvo konzervatora hrvatske – Zagreb; Arhitektonski fakultet Sveučilišta – Zagreb, Split.
11. MOHOROVIČIĆ, A. (1978.), *Osnovne determinante starohrvatske kulture i umjetnosti*, u: *Prilozi istraživanju starohrvatske arhitekture*, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Arhitektonski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Split.

12. OBAD ŠĆITAROCI, M.; DUMBOVIĆ BILUŠIĆ, B.; BOJANIĆ OBAD ŠĆITAROCI, B.; BOŽIĆ, N., (2014.), *Krajolik - čimbenik strategije prostornog uređenja*, Stručna podloga/studija, Arhitektonski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zavod za urbanizam, prostorno planiranje i pejzažnu arhitekturu, Zagreb.
13. PRELOG, M. (1999.), *Studije o hrvatskoj umjetnosti*, Institut za povijest umjetnosti, Zagreb.
14. PRELOG, M., (1967), *Prostorno planiranje i kulturna baština jadranske obale*, u: *Arhitektura, Časopis za arhitekturu, urbanizam i primijenjenu umjetnost*, Savez društva arhitekata FNRJ, godina 21., br. 93/94, Zagreb.
15. PRELOG, M., (1993.), *Djela 2, Povijesno-umjetničke studije I, Između antike i romanike*, Naklada Prelog, Grafički zavod Hrvatske, Zagreb.
16. SUIĆ, M. (2003.), *Antički grad na istočnom Jadranu, 2. izmijenjeno i dopunjeno izdanje*, Golden marketing u suradnji s Institutom za arheologiju u Zagrebu, Zagreb.
17. SUIĆ, M.; BATOVIĆ, Š.; BELOŠEVIĆ, J., (1968.), *Nin, problemi arheoloških istraživanja*, Arheološki muzej u Zadru, Zadar.
18. TOMAS, I., *Nova promišljanja o crkvi Sv. Mihajla u Stonu*, Izvorni znanstveni rad, *Ars Adriatica* 6/2016 (41-60).
19. VEŽIĆ, P., *Dalmatinski šesterolisti - sličnosti i razlike*, Izvorni znanstveni rad, *Ars Adriatica* 2/2012 (41-74).

PRAVNI IZVORI

1. Ustav Republike Hrvatske (NN 56/90, 135/97, 08/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14).
2. Zakon o potvrđivanju Konvencije o europskim krajobrazima (NN 12/02).
3. Zakon o potvrđivanju Okvirne konvencije Vijeća Europe o vrijednosti kulturne baštine za društvo (NN 5/2007).
4. Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara (NN 69/99, 151/03, 157/03, 100/04, 87/09, 88/10, 61/11, 25/12, 136/12, 157/13, 152/14, 98/15, 102/15, 44/17, 90/18, 32/20, 62/20).
5. Zakon o prostornom uređenju (NN 153/13, 65/17, 114/18, 39/19, 98/19).
6. Zakona o prostornom uređenju i gradnji (NN 76/07).
7. Strategija prostornog razvoja Republike Hrvatske (NN 106/2017).

DOKUMENTACIJSKI IZVORI

1. Prostorni plan Zadarske županije (Službeni glasnik Zadarske županije 2/01, 6/04, 2/05, 17/06, 3/10, 15/14, 14/15).
2. Prostorni plan uređenja Grada Nina (Službeni glasnik Grada Nina 4/02, 13/04, 27/07, 34/08, 03/13, 6/14, 08/18).
3. Provedbeni urbanistički plan, oznaka 62/ „Nin-otok“ – Nin (Službeni vjesnik 16/89).
4. Prostorni plan Dubrovačko-neretvanske županije (Službeni glasnik Dubrovačko-neretvanske županije, broj 6/03, 3/05-uskl., ~~3/06*~~, 7/10, 4/12-isp., 9/13, 2/15-uskl., 7/16, 2/19, 6/19-pročišćeni tekst, 3/20; *Presuda Visokog upravnog suda RH broj: USOZ-96/2012-8 od 28.11.2014., Narodne novine, broj: 10/15 od 28.01.2015.).
5. Prostorni plan uređenja Općine Ston (Službeni glasnik Dubrovačko-neretvanske županije, broj 09/10, 05/13-isp., 05/15, 12/17, 5/19-isp. te Službeni glasnik Općine Ston, broj 01/19-pročišćeni tekst, 02/19, 03/19-pročišćeni tekst).
6. Prostorni plan uređenja Općine Dubrovačko primorje (Službeni glasnik Dubrovačko-neretvanske županije, broj 06/07, 08/11, 09/12 i 14/13).
7. Rješenje Ministarstva kulture, Uprave za zaštitu kulturne baštine, Klasa: UP/I-612-08/03-01-06/318, Urbroj: 532-10-1/8(JB)-03-2 od 18. srpnja 2003.
8. Rješenje Ministarstva kulture, Uprave za zaštitu kulturne baštine, Klasa: UP/I-612-08/07-06/0372, Urbroj: 532-04-01-01/175 od 19. studenog 2007.
9. Rješenje Ministarstva kulture, Uprave za zaštitu kulturne baštine, Klasa: UP/I-612-08/03-01-06/384, Urbroj: 532-10-1/8(JB)-03-2 od 23. rujna 2003.
10. Rješenje Ministarstva kulture, Uprave za zaštitu kulturne baštine, Klasa: UP/I-612-08/03-01-06/384, Urbroj: 532-04-01-03-02/2-16-3 od 10. svibnja 2016.
11. Rješenje Ministarstva kulture, Uprave za zaštitu kulturne baštine, Klasa: UP/I-612-08/02-01/888, Urbroj: 532-04-01-01/4.10-2 od 11. svibnja 2010.
12. Rješenje Ministarstva kulture, Uprave za zaštitu kulturne baštine, Klasa: UP/I-612-08/10-06/0098, Urbroj: 532-04-01-01/4-10-2 od 24. veljače 2010.
13. Strateški plan Ministarstva kulture 2020. - 2022.
14. Strategija zaštite, očuvanja i održivog gospodarskog korištenja kulturne baštine Republike Hrvatske za razdoblje 2011. - 2015.
15. Arhitektonske politike Republike Hrvatske 2013. - 2020.

MREŽNI IZVORI

1. <https://www.scribd.com/>
2. <https://www.zpu-zadzup.hr/>
3. <http://www.zzpudnz.hr/>
4. <https://mpgi.gov.hr/>
5. <https://www.silene.org/>
6. <http://portal.unesco.org/>
7. <https://min-kulture.gov.hr/>
8. <https://arhitekti-hka.hr/>

POPIS TABELA

Tabela 1. Mjere zaštite iz grafičkog dijela prostornog plana (PPZŽ)	67
Tabela 2. Mjere zaštite iz grafičkog dijela prostornog plana (PPUG Nina)	68
Tabela 3. Mjere zaštite dane odredbama za provedbu prostornog plana (PPZŽ)	68
Tabela 4. Mjere zaštite dane odredbama za provedbu prostornog plana (PPUG Nina).....	69
Tabela 5. Podaci o zaštiti iz Registra kulturnih dobara Republike Hrvatske i Rješenja o zaštiti	69
Tabela 6. Mjere zaštite iz grafičkog dijela prostornog plana (PPDNŽ).....	71
Tabela 7. Mjere zaštite iz grafičkog dijela prostornog plana (PPUO Ston).....	72
Tabela 8. Mjere zaštite iz grafičkog dijela prostornog plana (PPUO Dubrovačko primorje)..	72
Tabela 9. Mjere očuvanja i zaštite dane odredbama za provedbu prostornog plana (PPDNŽ)	73
Tabela 10. Mjere zaštite dane odredbama za provedbu prostornog plana (PPUO Ston).....	75
Tabela 11. Mjere zaštite dane odredbama za provedbu prostornog plana (PPUO Dubrovačko primorje).....	75
Tabela 12. Podaci o zaštiti iz Registra kulturnih dobara Republike Hrvatske i Rješenja o zaštiti	76
Tabela 13. Pregledni prikaz bitnih pojmova - Povelje, deklaracije, preporuke	85
Tabela 14. Pregledni prikaz bitnih pojmova - Konvencije.....	86
Tabela 15. Pregled osnovnih pojmova aktivne zaštite	86

POPIS SLIKA

Slika 1. Regulacioni plan sarajevske čaršije - pogledi, Izvor: MARASOVIĆ, T., (1985.), <i>Aktivni pristup graditeljskom naslijeđu</i>	22
Slika 2. Natpis kneza Branimira iz Šopota kod Benkovca (879.-892.) Natpis kneza Branimira iz Nina(879.-892.), Izvor: Karaman, Lj., (1930.), <i>Iz kolijevke hrvatske prošlosti</i>	27
Slika 3. Krstionica kneza Višeslava (oko 800.), Izvor: Karaman, Lj., (1930.), <i>Iz kolijevke hrvatske prošlosti</i>	27
Slika 4. Ikonostas u crkvi sv. Martina iznad Porta Aurea u Splitu, Izvor: Karaman, Lj., (1930.), <i>Iz kolijevke hrvatske prošlosti</i>	27
Slika 5. Crkva sv. Mihajla, Ston, zidni oslik s prikazom vladara s modelom crkve u ruci Izvor: Behaim, J. (2014.), Diplomski rad, <i>Zidne slike u crkvi sv. Mihajla u Stonu</i>	28
Slika 6. Crkva sv. Mihajla, Ston, zidni oslik s prikazom nepoznatog svetca, istočni zid, južna niša Izvor: Tomas, I. (2016.), Izvorni znanstveni rad, <i>Nova promišljanja o crkvi sv. Mihajla u Stonu</i> /foto: J.Behaim/	28
Slika 7. Crkva sv. Mihajla, Ston, zidni oslik s prikazom nepoznatog svetca, istočni zid, kripta Izvor: Tomas, I. (2016.), Izvorni znanstveni rad, <i>Nova promišljanja o crkvi sv. Mihajla u Stonu</i> /GIOIA BERTELLI bilj. 80, sl.242/	28
Slika 8. Današnji tlocrti ranosrednjovjekovnih gradova u Dalmaciji (od Kvarnera do Boke kotorske): a. Krk, b. Osor, c. Rab, d. Nin, e. Zadar, f. Biograd, Izvor: Marasović, T., (2008.), <i>Dalmatia Praeromanica, Ranosrednjovjekovno graditeljstvo u Dalmaciji, 1. Rasprava</i>	30
Slika 9. Današnji tlocrti ranosrednjovjekovnih gradova u Dalmaciji (od Kvarnera do Boke kotorske): g. Bribir, h. Trogir, i. Split, j. Omiš, k. Dubrovnik, l. Kotor, Izvor: Marasović, T., (2008.), <i>Dalmatia Praeromanica, Ranosrednjovjekovno graditeljstvo u Dalmaciji, 1. Rasprava</i>	31
Slika 10. Gradski raster, Nin (Aenona), Izvor: Suić, M. (2003., 2. izmijenjeno i dopunjeno izdanje), <i>Antički grad na istočnom Jadranu</i>	33
Slika 11. Ston, položaj dijela ranosrednjovjekovnoga stonskog naselja, okruženog brežuljcima Gradac (Sv. Mihajlo), Stari grad i Humac, južno od srednjovjekovnoga grada Stona, Izvor: Marasović, T. (2008.), <i>Dalmatia Praeromanica, Ranosrednjovjekovno graditeljstvo u Dalmaciji, 1. Rasprava</i>	34
Slika 12. gore: Situacija sa označenim položajem crkve sv. Križa, Izvor: mrežna stranica Državne geodetske uprave https://katastar.hr/#/[15.10.2021.]	36

Slika 13. desno: Tlocrt i presjek crkve sv. Križa, Izvor: Suić, M.; Batović, Š.; Belošević, J. (1968.), <i>Nin, problemi arheoloških istraživanja</i>	36
Slika 14. gore: Situacija sa označenim položajem crkve sv. Nikole, Izvor: mrežna stranica Državne geodetske uprave https://katastar.hr/#/[15.10.2021.]	38
Slika 15. desno: Tlocrt i presjek crkve sv. Nikole,	38
Slika 16. Dio kartografskog prikaza br. 1.1. <i>Korištenje i namjena prostora, Prostori za razvoj i uređenje</i> , PPZŽ, Izvor: https://www.zpu-zadzup.hr/prostorno-uredjenje#1 [12.06.2020.] ...	41
Slika 17. Dio kartografskog prikaza br. 3.1. <i>Uvjeti korištenja, uređenja i zaštite prostora, Područja posebnih uvjeta korištenja</i> , PPZŽ, Izvor: https://www.zpu-zadzup.hr/prostorno-uredjenje#1 [12.06.2020.]	41
Slika 18. Dio kartografskog prikaza br. 3.2. <i>Uvjeti korištenja, uređenja i zaštite prostora, Područja posebnih uvjeta korištenja, uređenje i zaštita</i> , Izvor: https://www.zpu-zadzup.hr/prostorno-uredjenje#1 [12.06.2020.].....	41
Slika 19. Dio kartografskog prikaza br. 3.1a <i>Uvjeti za korištenje, uređenje i zaštitu prostora</i> , PPUG Nina, Izvor: https://www.zpu-zadzup.hr/prostorno-uredjenje/prostorni-planovi [12.06.2020.]	42
Slika 20. Dio kartografskog prikaza br. 3.1b <i>Uvjeti za korištenje, uređenje i zaštitu prostora - Područje primjene posebnih mjera uređenja i zaštite</i> , PPUG Nina, Izvor: https://www.zpu-zadzup.hr/prostorno-uredjenje/prostorni-planovi [12.06.2020.]	43
Slika 21. Dio kartografskog prikaza br. 3.2. <i>Uvjeti za korištenje uređenje i zaštitu prostora</i> , PPUG Nina, Izvor: https://www.zpu-zadzup.hr/prostorno-uredjenje/prostorni-planovi [12.06.2020.]	43
Slika 22. Dio kartografskog prikaza br. 1.1. <i>Korištenje i namjena prostora, Prostori za razvoj i uređenje</i> , PPZŽ Izvor: https://www.zpu-zadzup.hr/prostorno-uredjenje#1 [12.06.2020.]	44
Slika 23. Dio kartografskog prikaza br. 3.1. <i>Uvjeti korištenja, uređenja i zaštite prostora, Područja posebnih uvjeta korištenja</i> , PPZŽ, Izvor: https://www.zpu-zadzup.hr/prostorno-uredjenje#1 [12.06.2020.]	45
Slika 24. Dio kartografskog prikaza br. 3.2. <i>Uvjeti korištenja, uređenja i zaštite prostora, Područja posebnih uvjeta korištenja, mjere uređenja i zaštite</i> , PPZŽ, Izvor: https://www.zpu-zadzup.hr/prostorno-uredjenje#1 [12.06.2020.].....	45
Slika 25. Dio kartografskog prikaza br. 3.1a <i>Uvjeti za korištenje, uređenje i zaštitu prostora</i> , PPUG Nina, Izvor: https://www.zpu-zadzup.hr/prostorno-uredjenje/prostorni-planovi [12.06.2020.]	46

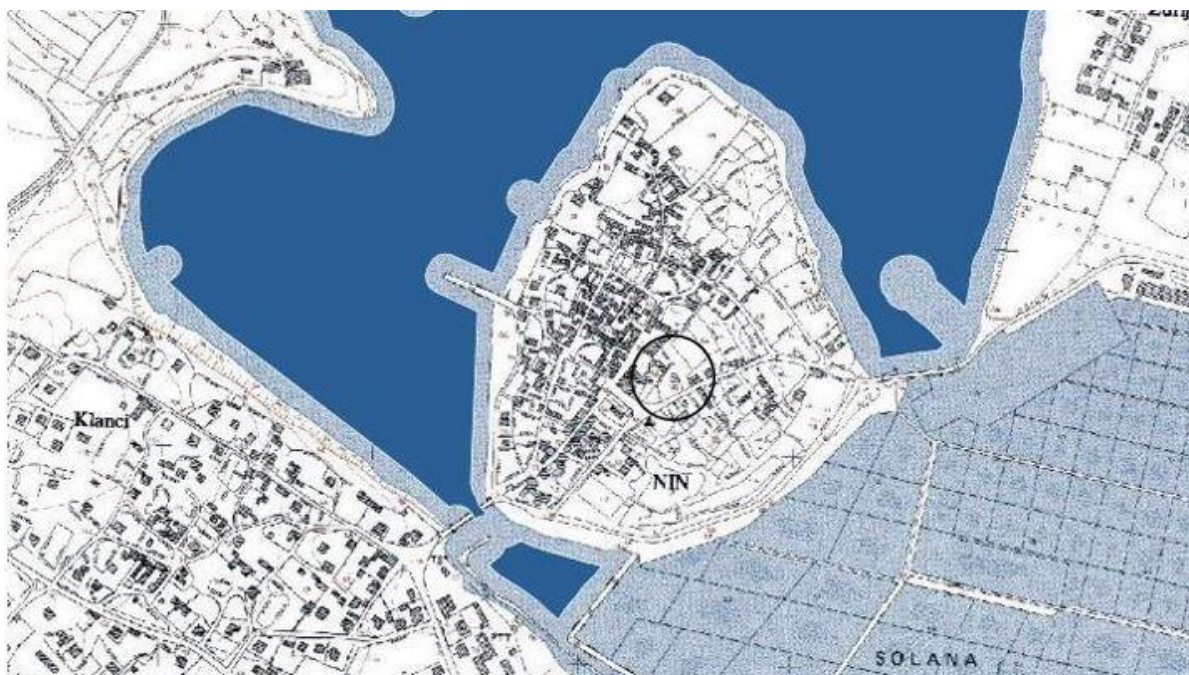
Slika 26. Dio kartografskog prikaza br. 3.1b <i>Uvjeti za korištenje, uređenje i zaštitu prostora - Područje primjene posebnih mjera uređenja i zaštite</i> , PPUG Nina, Izvor: https://www.zpu-zadzup.hr/prostorno-uredjenje/prostorni-planovi [12.06.2020.]	46
Slika 27. Dio kartografskog prikaza br. 3.2. <i>Uvjeti za korištenje uređenje i zaštitu prostora</i> , PPUG Nina, Izvor: https://www.zpu-zadzup.hr/prostorno-uredjenje/prostorni-planovi [12.06.2020.]	47
Slika 28. gore: Situacija sa označenim položajem crkve sv. Mihajla, Izvor: mrežna stranica Državne geodetske uprave https://katastar.hr/#/ [15.10.2021.]	50
Slika 29. desno: Tlocrt i presjek crkve sv. Mihajla,	50
Slika 30. gore: Situacija sa označenim položajem crkve sv. Mihajla, Izvor: mrežna stranica Državne geodetske uprave https://katastar.hr/#/ [15.10.2021.]	52
Slika 31. desno: Tlocrt i presjek crkve “Rotonda”,	52
Slika 32. Dio kartografskog prikaza br. 3.1.2. <i>Područja posebnih uvjeta korištenja - Kulturna baština</i> , PPDNŽ Izvor: http://www.zzpudnz.hr/dokumenti_3/dok282.aspx [12.06.2020.]	55
Slika 33. Dio kartografskog prikaza br. 3.1.3. <i>Područja posebnih uvjeta korištenja – Uvjeti zaštite kulturne baštine</i> , PPDNŽ, Izvor: http://www.zzpudnz.hr/dokumenti_3/dok282.aspx [12.06.2020.]	56
Slika 34. Dio kartografskog prikaza br. 3.2.1. <i>Područja posebnih ograničenja u korištenju – Priroda i kulturni krajolici</i> , PPDNŽ, Izvor: http://www.zzpudnz.hr/dokumenti_3/dok282.aspx [12.06.2020.]	56
Slika 35. Dio kartografskog prikaza br. 3.1.a. <i>Područja posebnih uvjeta korištenja - Kulturna baština</i> , PPUO Ston, Izvor: http://www.zzpudnz.hr/dokumenti_301400/dok302.aspx [12.06.2020.]	57
Slika 36. Dio kartografskog prikaza br. 3.1.b. <i>Područja posebnih uvjeta korištenja - Prirodna baština</i> , PPUO Ston, Izvor: http://www.zzpudnz.hr/dokumenti_301400/dok302.aspx [12.06.2020.]	57
Slika 37. Dio kartografskog prikaza br. 3.2. <i>Područja posebnih ograničenja u korištenju</i> , PPUO Ston, Izvor: http://www.zzpudnz.hr/dokumenti_301400/dok302.aspx [12.06.2020.] ..	58
Slika 38. Dio kartografskog prikaza br. 3.1.2. <i>Područja posebnih uvjeta korištenja - Kulturna baština</i> , PPDNŽ Izvor: http://www.zzpudnz.hr/dokumenti_3/dok282.aspx [12.06.2020.]	59
Slika 39. Dio kartografskog prikaza br. 3.1.3. <i>Područja posebnih uvjeta korištenja – Uvjeti zaštite kulturne baštine</i> , PPDNŽ, Izvor: http://www.zzpudnz.hr/dokumenti_3/dok282.aspx [12.06.2020.]	59

Slika 40. Dio kartografskog prikaza br. 3.2.1. <i>Područja posebnih ograničenja u korištenju – Priroda i kulturni krajolici</i> , PPDNŽ, Izvor: http://www.zzpudnz.hr/dokumenti_3/dok282.aspx [12.06.2020.]	60
Slika 41. Dio kartografskog prikaza br. 3.1.1 <i>Područja posebnih uvjeta korištenja - Prirodna i graditeljska baština</i> , PPUO Dubrovačko primorje, Izvor: http://www.zzpudnz.hr/dokumenti_2/dok191.aspx [12.06.2020.].....	60
Slika 42. Dio kartografskog prikaza br. 3.3. <i>Uvjeti korištenja, uređenje i zaštita prostora - Područja primjene posebnih mjera, uređenja i zaštite</i> , PPUO Dubrovačko primorje, Izvor: http://www.zzpudnz.hr/dokumenti_2/dok191.aspx [12.06.2020.].....	61
Slika 43. Dio kartografskog prikaza br. 4.9. <i>Građevinska područja Ošlje</i> , PPUO Dubrovačko primorje, Izvor: http://www.zzpudnz.hr/dokumenti_2/dok191.aspx [12.06.2020.]	61
Slika 44, Shema ključnih pojmova u odnosu: kulturno dobro/prostorno-planski dokument, Izvor: autorica	87

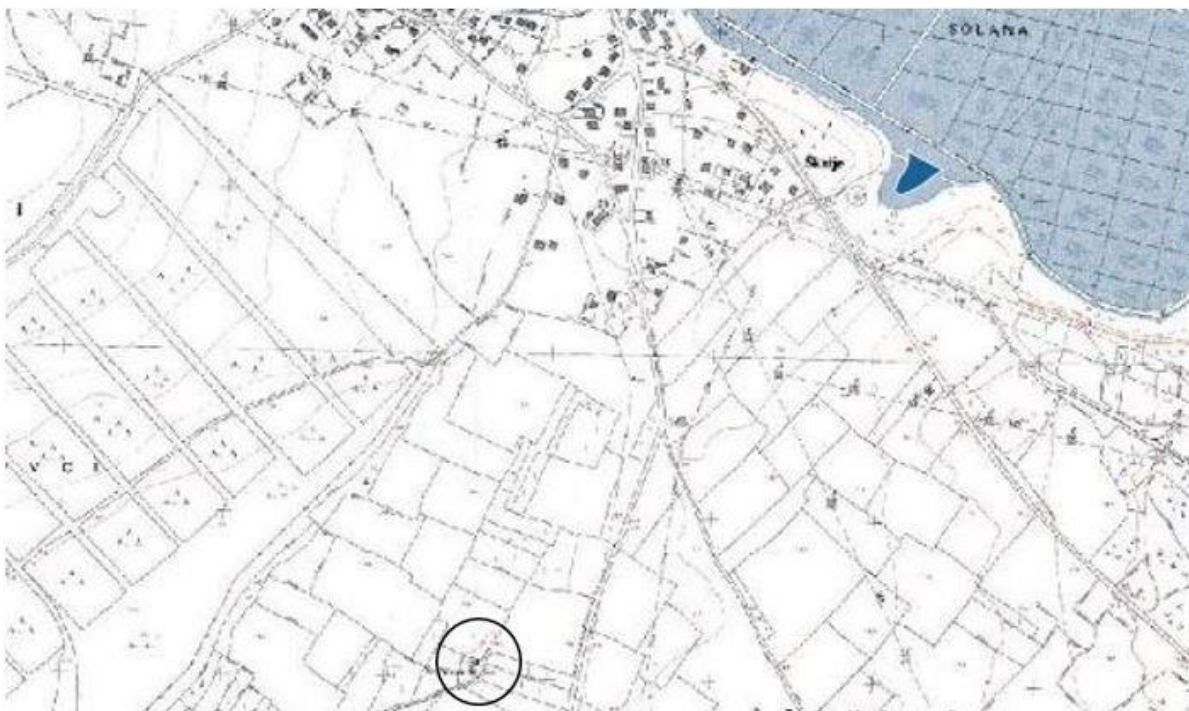
PRILOZI

Prilog 1

Prikaz prostornog okruženja - sjeverno područje razmatranja:

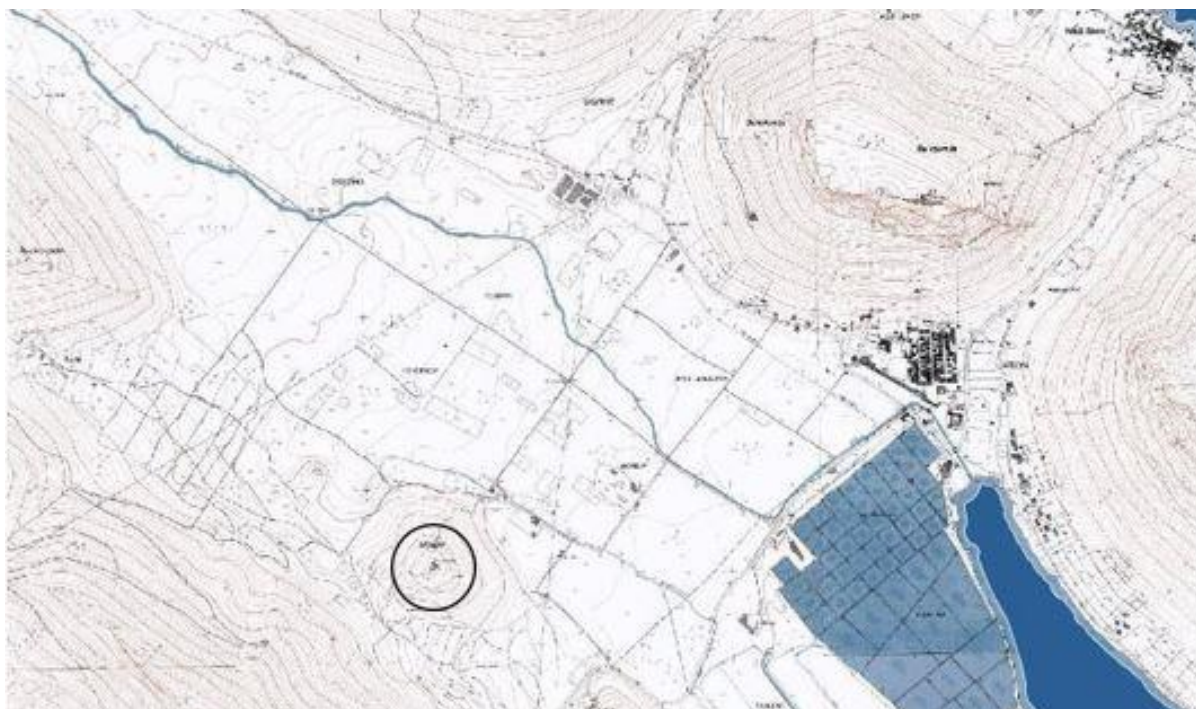

Slika 1. Prikaz prostornog okruženja crkve sv. Križa: centralni dio stare povijesne jezgre Nina - urbani krajolik
Izvor: mrežna stranica Državne geodetske uprave <https://katastar.hr/#/>, posjećeno 15.10.2021.

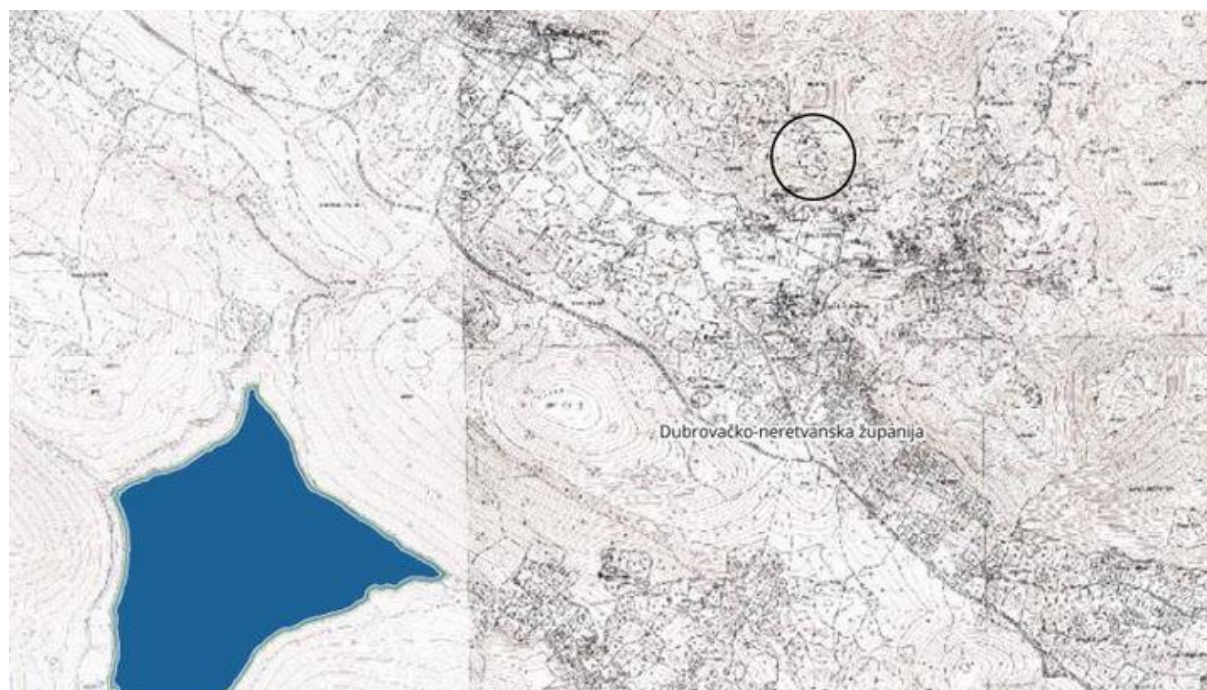
Slika 2. Prikaz prostornog okruženja crkve sv. Nikole: brežuljak u polju Prahulje kraj Nina - suburbani krajolik
Izvor: mrežna stranica Državne geodetske uprave <https://katastar.hr/#/>, posjećeno 15.10.2021.

Prikaz prostornog okruženja - južno područje razmatranja:

Slika 3. Prikaz prostornog okruženja crkve sv. Mihajla: uzvisina Gradac nedaleko od stare jezgre Stona - suburbani krajolik

Izvor: mrežna stranica Državne geodetske uprave <https://katastar.hr/#/>, posjećeno 15.10.2021.

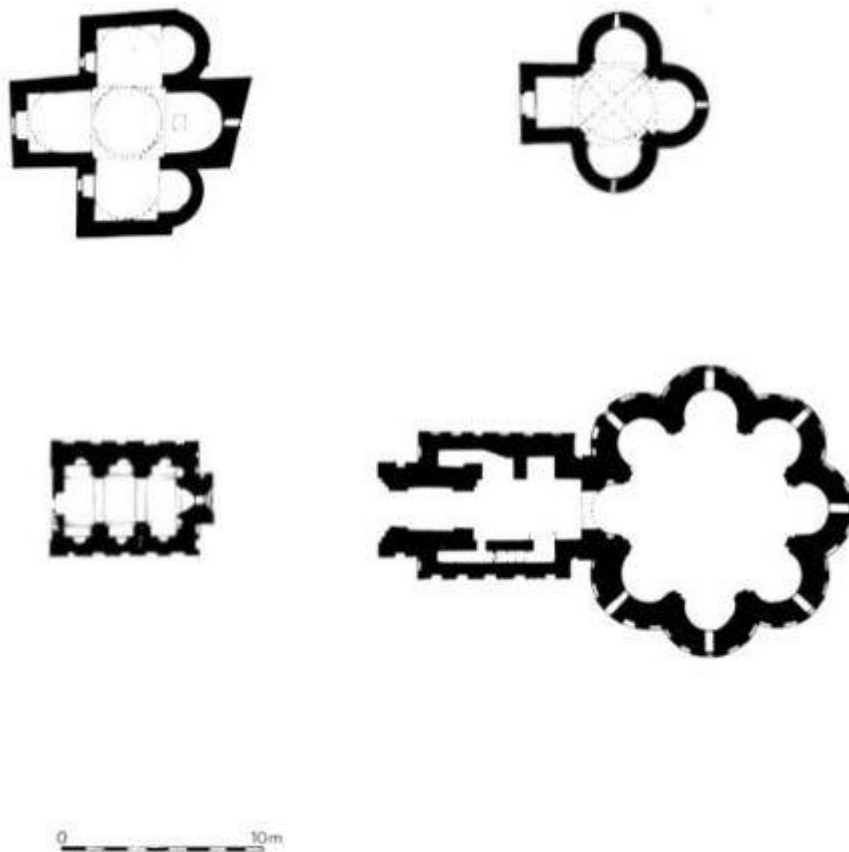

Slika 4. Prikaz prostornog okruženja crkve "Rotonda": padine brda Utrka nad selom Ošlje - ruralni krajolik

Izvor: mrežna stranica Državne geodetske uprave <https://katastar.hr/#/>, posjećeno 15.10.2021.

Prilog 2

Prikaz tipologije građevina - sjeverno i južno područje razmatranja:

Slika 5. Prikaz tipologije odabranih građevina

Izvor: SEKULIĆ-GVOZDANOVIĆ, S. (1978.), Grafički prilog tipologiji Hrvatske sakralne arhitektura do romanike, u: *Prilozi istraživanju starohrvatske arhitekture*, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.

Prikaz gore: područje Nina

Lijevo, Crkva sv. Križa u Ninu - centralni tip građevine sa osnovom grčkog križa

Desno, Crkva sv. Nikole u Prahuljama kod Nina - centralni tip građevine u osnovi troapsidni

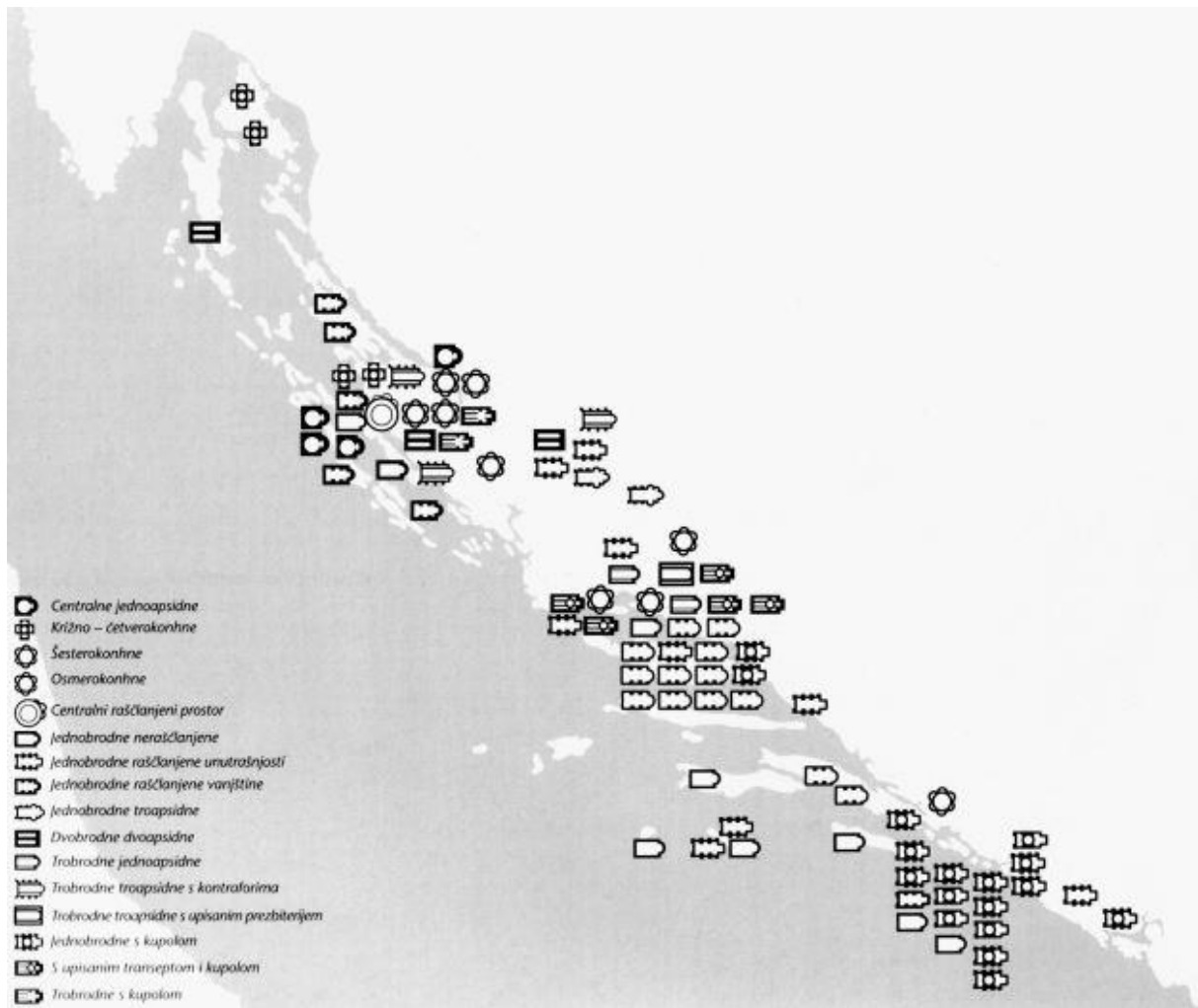
Prikaz dolje: područje Pelješca sa zaleđem

Lijevo, Crkva sv. Mihajla kod Stona - longitudinalna građevina, jednobrodna s apsidom

Desno, Ostaci crkve „Rotonda“ kod Ošlja, - osmeroapsidna građevina s dograđenim westverkom

Prilog 3

Rasprostranjenost tipova predromaničke crkvene arhitekture u Dalmaciji prema Tomislavu Marasoviću:

Slika 6. Rasprostranjenost tipova predromaničke crkvene arhitekture u Dalmaciji

Izvor: Marasović, T., (2008.), *Dalmatia Praeromanica, Ranosrednjovjekovno graditeljstvo u Dalmaciji, 1. Rasprava*

Prilog 4

Terensko istraživanje, fotografije - sjeverno i južno područje razmatranja:

Prikaz gore: područje Nina

Slika 7. lijevo: Crkva sv. Križa u Ninu (foto: R. Kordić)

Slika 8. desno: Crkva sv. Nikole u Prahuljama kod Nina (foto: R. Kordić)

Prikaz dolje: područje Pelješca sa zaleđem

Slika 9. lijevo: Crkva sv. Mihajla kod Stona (foto: R. Kordić)

Slika 10. desno: Ostaci crkve „Rotonda“ kod Ošlja (foto: R. Kordić)